ființa românească

revistă de cultură

6

PARIS

FUNDAȚIA REGALĂ UNIVERSITARĂ CAROL I

1967

ființa românească
revistă de cultură

6 1967

COMITETUL DE REDACȚIE:
Mircea ELIADE, Vintilă HORIA, Virgil IERUNCA
Emil TURDEANU, V. VENIAMIN

ADMINISTRAȚIA:
INSTITUT UNIVERSITAIRE ROUMAIN CHARLES Ier.
13, Avenue Mac-Mahon, Paris XVIIe

COLABORATORI :

Dinu ADAMEȘTEANU — E. ADRIAN — Constantin AMĂRIUȚEI — D. C. AMZĂR — Alexandru ARC — L. M. ARCADE — Ștefan BACIU — D. BACU — Paul BARBĂNEAGRĂ — Ion BARBU — Antoaneta BODISCO — R. V. BOSSY — Victor BUESCU — Gheorghe BUMBEȘTI — A. BURILIANU — Theodor CAZABAN — Alexandru CIORĂNESCU — George CIORĂNESCU — Mihai CISMĂRESCU — Andrei CODRESCU — Aurora CORNU — Ioana CRISTU — Grigore CUGLER — Ion CUȘA — Aurel Vladimir DIACONU — I. G. DIMITRIU — Mircea ELIADE — Ion FILIMON — Grigore GAFENCU — N.-A. GHEORGHIU — Șt. GOLIGER — Vintilă HORIA — Virgil IERUNCA — Ghiță IONESCU — Ionel JIANU — Robert KLEIN — E. LOVINESCU — Monica LOVINESCU — Grigore NANDRIȘ — Mihai NICULESCU — Nicolae NOVAC — C. OROVEANU — Maria PARFENIE — Ion PÂRVULESCU — Nicolae PETRA — Mircea POPESCU — Stere POPESCU — I. POPPER — Vasile POSTEUCĂ — Ioan PROFIR — A. ROMANESCU — Yvonne ROSSIGNON — George SILVIU — Mira SIMIAN — Const. SPOREA — Sanda STOLOJAN — Mihai TĂCUTU — Ștefan Gheorghe THEODORU — Emil TURDEANU — Laetitia TURDEANU - CARTOJAN — George USCĂTESCU — Const. VIȘOIANU — V. VOICULESCU — Șerban VOINEA — Mircea VULCĂNESCU — Theodor ZUCA

Autorii sunt rugați să-și trimită lucrările în copii dactilografiate, cu toate semnele diacritice notate cu cea mai mare precizie.

Publicațiile pentru recenzii și note se vor adresa fie unuia dintre membrii Comitetului de Redacție, fie, în două exemplare, la sediul Fundației: 13, avenue Mac-Mahon, Paris XVIIe

ființa românească
revistă de cultură

FUNDAȚIA REGELE CAROL I

6

PARIS

FUNDAȚIA REGALĂ UNIVERSITARĂ CAROL I

1967

Mircea Vulcănescu

CARTEA A TREIA
DESPRE SĂRĂCIE ȘI DESPRE MOARTE*

(1903)

de Rainer Maria Rilke

De-ar fi cumva prin munții grei s'o iee
în vâna tare, ca un cvarț holtei;
și-atât de-adânc, că nu-i sfârșit să 'ncheie,
nici depărtare: totu-aproape ne e,
și toat' apropierea, stei.

Știința jalei, cine să mi-o dee ? —
Deci mă smerește 'ntunecimea rău;
dar de ești tu, străbate, fă-te greu,
ca mâna ta cu totul să mă iee
și eu pe tine tot, cu plânsul meu.

*

Tu, vârf rămas când munții se îngeamăn, —
pisc fără nume, clin pustiu de oameni,
vecinică nea, în care stele sameni,
ce porți o vale plină de cyclameni,
din care-adie boarea unui rai;
chindie, gur'a marelui tău plai
(Din care niciun Hoge nu descântă):

(*) Text inedit.

Să viu spre tine? Nu-s închis în stâncă
un încă nedescoperit metal?
Smerit simt clinu'n lespedea adâncă,
tăria ta o simt de mineral.

Ori asta-i spaima 'n care-s zăvorît?
A marilor orașe-adâncă groază,
în care m'ai băgat până la gât?

Doar unul, drept să-ți spună de-ar fi vrut,
de nebunia ființei lor de vrajă!
Te-ai fi sculat, Vârtej din început,
și le-ai fi măturat ca pe o coajă...

Vrei să-ți spun eu acuma cum să 'nclini, —
dar cine poate gura să-și păzească?
Ci rana doar ai vrea să-ți lecuiască;
și mâinile mi-atârnă ca doi câini
ce nu-s în stare nici să mai cerșească.

Mă 'mpingi, Stăpâne, la un ceas strein.

*

Fă-mă pândar întinderilor tale,
fă-mă ascultător de stânci,
dă-mi arcuirea ochilor adânci
peste singurătatea mării tale;
să 'nsoțesc râurile 'n cale
să-mi aud strigătul de vale
în răsunetul nopții adânci.
Du-mă în țara ta pustie,
prin care vânturi mari adie,
și 'n care schituri stau ca straiuri
în jur de netrăite traiuri.
Acolo vreau să-mi aflu stare
printre monahi și 'n glas, purtare,

de nici o vrajă abătut,
dup'un moșneag fără cătare
să merg pe drumul neștiut.

*

Că, Doamne!, orașele mari sunt
pierdute toate 'n destrămare;
alai de flăcări i-ăl mai mare,
și n'au alean spre alinare,
și curge timpul lor mărunt.

Aci stau oameni, rău și greu trăiesc,
în tinde joase, 'n teamă să nu-i vadă,
mai spăimântați ca tânăra cireadă;
și-afar' veghează lumea ta cea caldă,
ei încă sunt, dar nu-și mai amintesc.

Aci cresc prunci pe trepte de 'nchisoare,
pe care pururi umbre le 'nveșmânt,
și nu știu că afară-i chiamă floare
la ziua plină de noroc și vânt, —
și sunt copii, și triști copii mai sânt.

Aci 'nfloresc fecioare, pentru cine?
și liniștea prunciei și-o doresc;
dar cela pentru care ard, nu vine,
și tremurând, se 'nchid, se veștejesc.
In mici odăi, ferite de priviri
și-ascund maternele desamăgiri,
al nopților lung vaier fără vrere
și ani reci fără trudă și putere.
Și patul morții șade după ușe,
și 'ncet se trag spre el. Și fiecare
se pierde 'ncet, și moare ca'n cătușe,
ieșind din viață ca o cerșetoare.

*

Aci stau oameni palizi, fără vlagă
și mor înmărmuriți privind la lume,
Nu vede unul, căscătura bleagă,
în care-un neam plăpând, zâmbind a șagă
își pierde ființa 'n nopți fără de nume.

Aleargă înjosiți de-al trudei post,
slujind sfioși la lucruri fără rost,
și hainele pe ei se veștejesc,
și mâinile frumoase 'mbătrânesc.

Mulțimea 'mpinge, negândind să-i cruțe,
deși îi vede șovăielnici, slabi;
doar câinii de pripas dela căruțe,
le merg pe urmă, câțiva pași, lingavi.

Ei sunt svârliți sub sute de gealați,
și-ademeniți de-a ceasului strigare
foiesc pe la spitale 'nsingurați,
pândind cu spaimă ziua de intrare.

Acolo-i moartea. Nu fața mieroasă
ce straniu chiamă pruncii să se joace, —
ci moartea mică, moartea de dincoace,
ce-atârnă crudă, verde, nezemoasă,
rod tainic, sterp și care nu se coace.

*

Dă fiecărui, Doamne, moartea lui.
o moarte care 'ncepe din văleat,
în care-avu iubire, rost, nevoi.

*

Căci noi suntem doar coajă de copac.
Morțile mari care 'n adânc ne zac
sunt rodul după care totu-i aat.
Spre el se 'nalță fetele de-un stat,
și cresc ca un copac dintr'o lăută,
și pentru el se vrea pruncul bărbat,
și e femeia martoră tăcută
durerilor altfel de ne 'mpăcat.
De dragul lui rămân cele visate
ca vecinice, chiar de s'au destrămat,
și amintirea cui le-a 'ntruchipat,
și roadele o clipă 'nfățișate,
care 'nflorind, au desprimăvărat,
și oglindindu-l, l-au străluminat.
Intr'însul a trecut căldura toată
din inimi și al creerilor jar.
Totuși, îngerii tăi trecând în gloată,
aflară gustul rodului amar.

*

Sărmani mai suntem, Doamne, decât vita
ce moare lin, de mortea ei, neștiind,
pentru că noi ne deșteptăm trăind.
Pe-acela dă-ni-l deci, care dă știința,
să răsfirăm pe bolta vieții ființa,
mai iute să vedem Maiu 'nflorind.

Că asta face moartea grea, streină,
că nu e moartea noastră ce grăbit
ne ia, pentru că n'o am pârguit,
deci vine-un vânt și scutură grădina.

Stăm în livada ta cu anii, oameni,
Ca pomii, moartea dulce 'n rod purtăm;
dar la cules, mereu întârziem,
și ca femeile, când le bătem,
suntem închiși în noi, și răi, și fameni.

Ori poate e nedreapt'a mea trufie?
sunt mai buni pomii? Suntem bărbăție
și poală de femei, doar, pentru rod?
Ci noi am preacurvit cu vecinicia,
și 'n chinurile facerii, nerod,
ne lepădăm de moartea noastră, via,
de strâmbul și îngrijoratul plod
ce ('n frica înfricată ce-l îngână)
își acopere pleoapele cu-o mână,
și pe a cărui frunte se citește
o spaimă pentru câte n'a 'ndurat, —
și ca la curve, totul se sfârșește,
în chinul facerii, ori spintecat.

*

Fă, Doamne, unul mare și frumos.
Ridică-mi-l în poala ta, de jos.
Rușinea lui înalț-o ca o poartă,
puzderia bălaie care-l poartă,
tragă prin mădularul lui nespus
tăria uriașilor de sus,
sămânța miilor care i-ai pus.
Și dă-i o noapte, Doamne, să trăiască
ce-adâncul nimănuia n'a aflat,
o noapte 'n care toate să 'nflorească,
în vânt de iasomie 'mbălsămat,
de aripa ta dulce legănată,
și mai voioasă decât Iosafat.
Și dă-i, Doamne, timp lung de roadă grea,

acoperă-l în spornice veșminte,
și dă-i să fie singur ca o stea,
să nu-l atingă nicio piază rea
când chipul lui se va topi din minte.

Puteri dă-i noi, neprihănind mâncarea,
cu rouă, cu nimic din ce-i ucis,
cu viață caldă ca și răsuflarea
ce se 'nalță din țarini, ca un vis.

Fă-l să-și aduc' aminte viața toată,
copilăria bună, minunată,
de începutu 'n care, fără șir,
lega legende 'n negură pe fir.

Și-așa să-l chemi să își aștepte ceasul,
în care să-ți audă 'n moarte glasul,
stingher, foșnind ca o grădină mare
și ca un adunat din zare.

*

Și semnul ultim fă-l să ni se dee,
Răsari în slava ta încununat,
și (dup'atâta vaiet de femeie)
dă zămislirea omului curat.

Nu împlini, Stăpâne-apărător,
de-ți cere cea de Domnul Născătoare, —
ci scoală pe cel de moarte născător,
ne du la el prin mâinile ce vor
porni asupra lui asupritoare.
Că iată, văd pe tăgăduitori,
și 'n vreme își întind minciuna lată, —
se va scula 'ntre batjocoritori
și o să i se spună visător:
cel treaz fiind visător când toți se 'mbată.

Tu însă 'n slava ta-l întemeiază,
sădește-l iar ca 'n vechi —, strălucitor,
și la chivotul nou, dănțuitor
lasă-mă să-i fiu bine vestitor
săvârșitor de-o nouă Bobotează.

*

Vreau să-l slăvesc. Precum în fruntea țării
merg buciume, în strigăt vreau să vin.
Vuiască-mi sângele ca vântul mării,
să-mi fie vorba dulce ascultării,
dar nu să aiureze ca de vin.

Și 'n nopți de primăvară, când tiptil
mulți din cetate-afară se strecoară,
o să 'nfloresc pe struna unui tril
ușor, la fel cu nordicul April,
ce frunza 'ntârziată o 'nfioară.

Căci două aripi mi-au crescut cântării
al cărei glas și geme și adie:
și una face semne depărtării,
iar cealaltă încearcă 'nsingurării
să-i dee chip, și duh, și bucurie.

*

Și amândouă fă-le să 'mbie,
iar în oraș când mă voi risipi,
să 'nfrunt cu ele a vremilor urgie
și cântecul meu pat voiesc să-ți fie,
oriunde 'n lume tu vei poposi.

Orașele mari mint și greu înșală,
ziuă și noapte, dobitoace, prunci,
mint și când tac, mint și cu asurzeală,
cu tot ce le ascultă de porunci.
Nimic din larga lumii întâmplare,
ce-ți iese 'n cale, ție îndurător,
nu le-a 'ncercat, și vântul tău cel tare
cade pe străzi, întors ca din visare.
Șoapta i se preface 'n colindare
oftatu-i frământat, rătăcitor,
se lasă pe alei și pe răzoare.

*

Că s'au sădit grădini, de împărați,
care, o vreme, s'au plăcut în ele,
cu fete care-aveau râs de mărgele
și care culegeau crini minunați.
Și parcul obosit îl țineau treaz,
alunecau ca vântul prin zăbrele
și străluceau în blăni și 'n catifele,
foșnind mătasea gulerelor grele,
ca râul pe pietriș, scăpat din iaz.

In urma lor grădinile acum pier —
s'au strâns tăcute, nebăgate 'n seamă,
fugind de-a primăverii clară gamă
și-au ars încet, cu flacără de toamnă;
pe ramuri e acum rugina Doamnă,
ea țese o 'nmiită monogramă,
turnată parcă'n zăbreliri de fier.
Și prin grădini, sub cerul patrafir,
palatul stins mai luminează încă,
în săli, pe ziduri, chipuri, trandafiri,
vesteji, căzuți spre fața lor adâncă,
străini serbării, dar așteptând încă,
tăcuți și răbdători, ca musafiri.

*

Atunci văzul palatele cu viață,
la fel cu păsăretul îngâmfat,
ce lasă despre sine o rea povață.
Mulți sunt bogați, da-și cată altă față,
însă bogații nu-s bogați.

Nici ca stăpânii neamurilor tale
păstorești, rătăcind prin larga vale,
când norii, în amurguri somnoroase,
foșneau, trecând, ca'n zorii de mătase,
și la popas, în serile servile,
când răsunau porunci, pe înnoptat,
era ca și cum duhul altei zile
peste întinderi s'ar fi deșteptat,
și 'n zări, cocoașa negrelor cămile,
clădea, în jur, al munților palat.

Și stăruia mirosul de cirezi,
pe urma lor, opt zile, prin livezi,
și cald, și greu, nerisipit de vânt,
și ca în casa nunții unde 'n cânt,
vinuri bogate curg întreaga noapte,
așa veneau asinele cu lapte.

Și nici ca șeicii stirpei beduine,
ce noaptea dorm pe șaluri ofilite,
dar pun în coama iepelor iubite
piepteni de argint, plini de rubine.

Și nici ca acei prinți fără habar,
ce aurului, negăsind miros,
și-au legat mândri, viața de prisos,
de smirnă, de santal și chihlimbar.
Și nici ca înțeleptul Gossudar,

ce drept divin bogatului vădise,
dar care, 'mbătrânit, cu părul rar,
cu fruntea la pământ se năruise,
gemând: că din atâtea paradise,
n'a fost al lui, un ceas măcar.

Și nici ca schelele din vremea veche,
ce purtau grije ca pe ființa lor,
să n'o 'ntreacă vreun chip fără pereche,
și nici pe chip, în vreme, un viitor,
și 'n mantie de aur, îmblănită,
sta târgul, ca o frunză îndoită,
în somnuri albe, răsuflând ușor.

Acești bogați sileau viața ca să fie
nespus de largă, grea și caldă 'n har,
dar vremea lor s'a dus pentru vecie,
'napoi nu-i cheamă nimenea să vie,
fă deci săracii, săraci iar.

*

Aceia nu-s. Sunt cei făr'de avere,
care nu au nici lume și nici vrere;
cu-al spaimei semn din urmă însemnați,
și desfrunziți de tot și despuiați.
Tot praful târgului spre dânșii cată,
și tot gunoiul stă pe ei morman,
Au nume rău ca buba 'nveninată,
ca stârvul și ca sticla aruncată,
ori ca un calendar dintr'un alt an;
și totuși: lumea ta de-ar fi 'ncercată;
ca trandafirii 'n lanț i-ar prinde, roată,
și i-ar purta ca pe un talisman.

Că-s mai curați ca pietrele curate,
ca puiul fiarei orb, ce-și ia avânt,
și mai plini de 'ndrăsneli și-ai tăi în toate,
și fără vreri, și doar o lipsă-i bate:

să poată fi săraci, așa cum sânt.

*

Că lipsa-i rază mare, din lăuntru.

*

Tu ești săracul cel lipsit de toate,
ești piatra care n'are adăpost,
leprosul alungat fără de rost,
ce tremurând, s'abate din cetate.

Nu ai nimic și ești ușor ca vântul
și faima ți-este, singură, veșmântul,
iar haina ori și cărui prunc găsit,
e singurul tău bun, dar strălucit.

Sărac ești ca a sâmburelui soartă,
care-a 'nsemnat fecioara fără nume,
ce-și strânge coapsele ca să sugrume
suflarea 'ntâi a sarcinei ce poartă.
Și ești sărac, ca ploaia 'n primavară,
ce cade peste streșini în oraș
și ca o năzuință de ocnaș,
în beciul smuls de lumea din afară.
Și ca bolnavul ce s'a 'ntins o leacă,
și-i fericit, ca floarea din răzor,
trist de sărac, sub vântul trecător,
și ca și mâna 'n care plângi, săracă.

Și ce-i a păsărilor înghețare?
Și-un câine, când rămâne nemâncat?
și ce-i de sine, chiar, o lepădare?
și-a vitelor tăcută întristare,
pe care 'n sine 'nchis' o au uitat?

Și ce sunt toți săracii din cămine,
față de tine și-a ta lipsă? Cad.
Sunt toți săraci, ca pietrele de vad,
dar totuși macină puțină pâine.

Dar tu, cel mai adânc lipsit de toate,
un cerșetor cu chip de împrumut,
ești trandafir al lipsii 'nsingurate,
și veșnică prefacere a toate,
a soarelui în aur prefăcut.

Tu ești tăcutul, cel fără de țară,
ce nu mai are loc în lumea largă,
prea mare și prea greu, să porți povară,
Strigi în furtună, glasul de fanfară,
de care ori ce cânt va să se spargă.

*

Tu care știi, și-a cărui mare știință
e sărăcia și al ei prisos:
Fă ca orice sărac, din suferință
și asupriri, să fie scos.
Când toți ceilalți par rupți de sfiiciune
ei cresc la fel cu florile, trufași,
și trupul lor miroase a mătăciune
cu frunzele crestate și gingaș.

Privește-i lung și vezi asemănarea:
se mișcă parc'ar fi purtați de vânt,
se odihnesc, ca trupul pe pământ.
Și ochii lor ascund întunecarea
sărbătoreasc'a pajiștei, în zarea
pe care repezi ploi cad vara 'n cânt.

*

Dar lucruri, într'atâta de mult tac.
Și când își vin, deavalma, în iatac,
sunt ca prieteni ce se 'ntorc din zare,
și care-apoi, dispar, pentru un fleac,
și se 'nnegresc, ca scula 'n nelucrare.

Pândari unor comori ascunse, parcă,
pe care nu le văd, când le păzesc,
purtați de adâncime, ca o barcă,
la fel cu pânza 'ntinsă să se stoarcă
stau desfăcuți ca ea și înălbesc.

*

Și viața din picioare li se scurge
ca și la vite, vlaga parc'o suge
fiece drum. Și-i plin de amintiri,
de pietre, de zăpezi, de opintiri,
de pajiști unde adierea fuge.

Ii doare-o singură durere mare,
ce lasă pe alt om în nepăsare;
balsamul gras al ierbii, piatra tare,
la fel li-s de plăcute, ca un scris,
și lunecă prin lunci ca 'n arătare,
ca niște mâini pe strune, într'un vis.

Și mâinile lor sunt ca de mireasă,
fire de mamă poartă 'n al lor har,
sburdă ca păsările când fac casă,
calde când iau, domoale când se lasă,
și bune de umplut, ca un pahar.

*

Și gura lor i-o gură de statuie,
în care nu e glas, nici suflet nu e,
și care, dintr'o viață ce-a trecut,
a primit totu' ntr'una prefăcut;
dar care-ar vrea de toate-acum să spuie
și-i doar asemănare, lucru, lut.

*

Si vine glasul lor din depărtări.
Parcă s'a rupt din zori în revărsare,
și-a fost prin codri mari, în colindare,
și a vorbit cu Daniel în visare,
și văzând marea, poartă svon de mări.

*

Și-atunci când dorm, ei sunt ca 'n toate cele
se dau 'napoi, precum s'au dat, ușor,
ca pâinea ce la foamete se 'mparte
în miez de noapte, 'n zori de zi, departe;
și sunt ca ploaia, plini de căderi grele,
spre un adânc sfios și roditor,
și nu rămâne-un semn, din al lor nume,
pe trupul ce s'așterne doritor
de sâmburele viu, prin care 'n lume
cobori din veșnicie 'n viitor.

*

Că iată, le e trupul ca un mire
şi se aşterne, ca un râu spumos
trăieşte mândru, ca ceva frumos,
atât de pătimaş şi cu uimire.
Adună 'n plăpânzimea lui de zeu
slăbiciuni de femei, teama ce-i vine
din mădularul tare ca un smeu
ce 'n somn, aşteaptă 'n valea de ruşine.

*

Că iată, vor trăi şi-au să sporească
şi nu vor fi siliţi la alte vieţi;
ca smeura pădurii au să crească,
acoperind pământul cu dulceţi.

Ferice de-acel ce-a stat să vadă,
şi a rămas în ploaie, desvelit;
spre el are să vină orice roadă,
şi ţarina-i va da rod însutit.

Va dăinui peste orice sfârşit,
peste domnii căzute 'n risipire,
şi va ridica mâini din adormire,
când mâinile oricărui oropsit,
şi-oricărui neam, se vor fi obosit.

*

Şi scoate-i iar, dintr'a cetăţii vină,
unde-i mânie totul, şi 'ncurcat;
şi unde 'n ziua cea de sgomot plină,
răbdarea lor rănită, i-a uscat.

Au n'are loc şi pentru ei pământul?
Dar cine bea din râu? Cui bate vântul?
chip oglindit de poartă şi zăplaz?
Le trebui loc, atât doar cât un ac,
şi-şi poartă tot pe el, ca un copac.

*

Şi li-i coliba, cântec de altar.
In ea, vecia 'n hrană se preface,
şi când se înserează, se desface
şi intră 'n sine, ocolind arar,
uşor şi răsunând de-a nopţii pace.
Şi li-i coliba, cântec de altar.

Şi li-i coliba, mâna unui prunc.
Nu ia nimic din ce-şi doresc cei mari,
ci doar gândaci, cu cleşti de făurari,
rotunde pietre 'n ape şlefuite,
nisip ce curge, scoici ce spun ursite,
şi-atârnă ca o limbă de cântar,
ce spune 'n unduirea lui, arar,
tot ce primeşte 'n taler, din arunc.
Şi li-i coliba, mâna unui prunc.

Şi li-i coliba, ca ţărâna, grea:
Spărtura unui viitor cristal,
lumini şi umbre înşirând, egal,
sărmană, ca şi ieslea unui cal, —
şi totuşi, sunt şi seri de peruzea,
când toate stelele răsar din ea.

Orașele își cată doar de ele,
și totul smulg din ce le șade 'n drum,
Sdrobesc ce-i viu, ca putrede surcele,
și pierd noroade multe 'ntr'al lor scrum.

Și robii lor la câte nu slujesc!
și-și ies adânc, din cumpeni și măsură,
ca melcul merg și-și spun că propășesc,
și se grăbesc pe unde 'ncet trecură,
și 'nșelători, ca târfa, strălucesc,
și sun'a tinichea și-a umplutură.

E ca și cum o vecinică 'nșelare,
i-ar silui să nu poată fi ei,
și banul strâng, alături — și e tare
cât Crivățu-i de mare lângă ei,
și-s goi, și-ar vrea ca băutura tare,
și toat'otrava sevelor din ei,
să-i poarte în spre treburi trecătoare.

*

Săracii tăi așteaptă fără vise,
prea grei de câte văd, dar răbdători,
și-arzând ca jaru 'n tremur de fiori,
colindă alungați de porți închise,
ca morți streini, prin nopți, rătăcitori;
și stau pe ei gunoaiele, mormane,
și tolăniți la soare i se 'nchin',
și soarta rea și-o dreg cu sulimane,
atrași de umblători și de latrini.

Dar glas dacă le-ai dat, și nu prigoane,
desleagă-li-l, să-și spună gândul, plin.

*

O, unde-i cel ce 'n veacul bogăției
la mare sărăcie s'a lăsat,
și straiele în târg și-a lepădat,
și gol intrat-a 'n haina preoției?

Cea mai adâncă ființă iubitoare
veni ca un an tânăr, plin de-avânt,
cernitul frate de privighetoare,
purta în el o binecuvântare,
și Haru-i adia peste pământ.

N'a fost din cei ce cad sdrobiți de trudă,
și-și pierd aleanul, cât e ziua rea,
cu frații lui sfioși, cu floarea rudă,
cutreera prin pajiști, și vorbea.
Vorbea de el, de ce voia să facă
așa ca lumea să se facă rai.
Și claru-i suflet nu știa să tacă,
și josnicie 'ntr'însul nu aflai.
Și din lumini venea, mai la lumină,
și-i sta chilia toată 'n bucurii.
Și râsul isvora pe fața-i lină,
și'n vorba lui creșteau copilării,
și pârguiau ca floarea pe tulpină.

Cânta, și timpul sta din risipire,
și câte s'au pierdut, se regăseau,
și orice cuib tăcea ca de-o uimire,
și inimile pline de iubire,
întocmai ca pe-un mire, l-ascultau.

Și slobozea polen din paradise,
cântări, din gura-i roșie, ușor,
treceau ca iubitoare, printre vise,
și le primeau corolele deschise,
și lin picau pe stratul roditor.

Și-l priveau toți ca pe-o 'nnoire a firii,
în trupul, suflet după adevăr,
Și ochii și 'nchideau, ca trandafirii,
și nopți de dragoste purtau în păr.

L'întâmpinau cu toții, și, iscoadă,
la multe stirpe veneau hieruvimi.
Și le vesteau că au să poarte roadă;
și fluturi dalbi erau, ca de paradă;
toți îl știau, și toți voiau să-l vadă,
și toți aveau printr'însul, rod deplin.
Și când s'a dus, la fel c'o arătare
s'a risipit, dar rodu-a curs bogat,
în râuri și în pomi, plin de cântare,
și florile-l priveau neîncetat.
El sta, cânta... și 'n urmă-i, surioare
l-au plâns, ca pe iubitul lor bărbat.

*

Răsunetu-i s'a stins spre care târguri?
Și cum îl simt acum, voios, în muguri,
Săracii ce nădejdea nu-și așternă?

Au, ce nu 'nalță 'ntr'ale lor amurguri,
luceafărul săracului, etern?

OAMENI ȘI SITUAȚII

TITU MAIORESCU

La 18 Iunie 1917 — acum cincizeci de ani — pe când trupele germane își implântau tranșeele în pământul țării dela Brăila până la Vatra Dornei, și cu o lună înainte de biruința românească dela Mărăști, înceta din viață în capitala ocupată, Titu Maiorescu.

Omul care trecea pragul existenței în zilele acestor încercări decisive pentru neamul său, străbătuse un drum de rapide ascensiuni și jucase un rol unic în cultura epocei sale. Destinul i-a fost prielnic și spiritul clar al acestui fiu al raționalismului a știut să profite de privilegiile ce i se ofereau. Intrat pe scena publică la câțiva ani după Unirea Principatelor, deci într'o vreme când orizonturile noi ce se deschideau pentru Români cereau prezența unui pilot lucid, Titu Maiorescu a condus cultura țării spre celălalt orizont, poate neîntrezărit de el, al țării lărgite în hotarele victorioase.

Temperament prin excelență analitic și deci purtat spre disecarea fenomenelor în părtii logice, Titu Maiorescu — născut la 15 Februarie 1840 — a avut norocul să trăiască într'un veac cu ample răgazuri pentru meditație și cristalizări metodice. Din această perfectă integrare într'o epocă de fericire calmă și constructivă a rezultat o operă armonioasă prin consecvența și soliditatea sa, dar și o anumită incapacitate a criticului de a se situa în alte conjuncturi istorice. Prea sever cu trecutul apropiat — care îmbrățișează totuși în câteva decenii un vast proces de emancipare și progres: eliberarea de sub influența fanariotă, revendicările naționale dela 1840, revoluția dela 1848, eliminarea protectoratului rusesc, lupta pentru Unire, reformele îndrăsnețe ale lui Cuza — și incapabil ca să prevadă, în viitorul apropiat, imperativele intrării în război alături de aliați, Titu Maiorescu rămâne reprezentantul cel mai tipic al epocei lui Carol I. Figură de o desăvârșită demnitate, cu expresia sobră și totuși cu efecte nuanțate, deprins a domina dela pupitrul academic, dela catedra universitară, dela tribuna parlamentului, și totuși afectuos în legăturile sale cu prietenii și cu colaboratorii, punând mai presus de orice respectul valorii, căutând o justificare generală — deci filosofică — pentru orice fapt particular, Titu Maiorescu a îmbinat noblețea de gândire cu un fond uman adânc și prob.

Preocupările sale din anii de studiu, la renumitul Institut Theresianum din Viena, apoi la Berlin și la Paris, se îndreaptă cu preferință spre clasicism, spre filosofia criticistă de după Kant și spre studiul dreptului. Primele lui manifestări în țară, după 1861, sunt acelea ale unui educator: conferențiar public, director al Colegiului Național din Iași, apoi, la 1863, adică la vârsta de 23 de ani, rector al Universității din Iași. Prin temperament și prin formație, Titu Maiorescu se simte chemat să adopte față de lumea înconjurătoare o atitudine de magistru: metodic și sigur — sigur de sine și de criteriile rațiunii — el judecă oamenii, stările, evenimentele. Postulatul său cel dintâi este selecția, diferențierea prin valoare, și condamnarea fără apel a mediocrității în manifestarea publică.

Această detașare voită de lucrul comun îi permite lui Titu Maiorescu să se situeze dela început deasupra oricărei moșteniri a trecutului. Gruparea literară inițiată de el la 1865 poartă numele de *Junimea,* ceea ce vrea să însemne o prezență regeneratoare într'o lume socotită ca veche, iar cea dintâi grijă a grupării este să întocmească o antologie «în care toate poeziile să fie, dacă nu mai presus de orice critică, cel puțin însuflate de un simțământ poetic și *ferite de înjosire în concepțiuni și în expresiuni*».

După doi ani de exercițiu săptămânal în analiza maldărului de poezii apărute până atunci, rezultatul era falimentar pentru literatura românească: «societatea nu a putut alege un număr suficient [de poezii] pentru a compune un volum». Bilanțul era falimentar, dar exercițiul analizei era creat și, odată cu el, critica literară a câștigat un rol primordial în orientarea scriitorilor și a publicului.

Convins, atât prin postulatul concepției sale despre lume cât și prin exercițiul empiric, de rolul promotor al criticei în evoluția unui popor, Titu Maiorescu întreprinde o vastă cercetare a stărilor românești: *limba, literatura, cultura,* sunt riguros examinate în toate problemele lor de seamă, iar soluțiile preconizate de critic contribue în mod hotărîtor la progresul lor.

Acțiunea pornește simultan pe cele trei domenii. In 1866, Maiorescu publică studiul său fundamental *Despre scrierea limbii române*; cu primul număr al revistei «Convorbiri Literare», care apare la 1 Martie 1867, el începe ancheta intitulată *O cercetare critică asupra poeziei române dela 1867,* iar un an mai târziu dă la lumină studiul *In contra direcției de azi în cultura română.*

Aceste lucrări pun bazele doctrinei lui Titu Maiorescu. Din ele se desfac firele ce vor străbate toată opera criticului.

Studiul *Despre scrierea limbii române* își capătă întreaga însemnătate numai dacă ne gândim că el a apărut deabia la câțiva ani după îndepărtarea alfabetului chirilic din principatele române. Decizia îndepărtării era o binefacere: «alfabetul slavon intrase în deprinderile noastre — spune Maiorescu — numai dintr'o oarbă întâmplare externă»; el «învălea mai mult decât revela limba noastră». Căci fondul romanic al limbii noastre nu-și putea găsi oglindirea firească decât în alfabetul latin, tot așa după cum geniul etnic latin al poporului trebuia să-și făurească o civilizație potrivită predispozițiilor sale native: «*Suntem viță*

latină — accentuează Maiorescu — *iacă punctul de plecare al civilizației noastre, iacă adevărul ce este menit să devie cel mai important în ziua în care pe toate sferele desvoltării noastre vom ști să-i tragem urmările practice*».

Problema legăturii dintre fond și formă este astfel pusă dela începutul activității lui Maiorescu, și ea va străbate ca un fir roșu prin toată opera sa. Fondul, înțeles în limitele adevărului; forma, realizată în atributele frumosului. In numele acestei doctrine, Maiorescu respinge ortografia etimologizantă a colegilor săi dela Societatea Academică de curând înființată, ba chiar se retrage din Societate; intră în luptă în *Contra Școalei Bărnuțiu* (1868), însuflețită de un mit fals al antichității romane, și atacă într'o șarjă strălucitoare *Beția de cuvinte* în *Revista Contemporană* (1873). Victoria nu întârzie să-l răsplătească. La 1879 Maiorescu se întoarce în Academie, iar la 1881 publică studiul magistral *Neologismele.* Toate conflictele ridicate de curentele ce s'au ciocnit în desfășurarea limbii literare din secolul al XIX-lea, sunt rezolvate aici limpede, cu tot atât bun simț cu câtă erudiție, și definitiv. Firea limbii o crează poporul, scriitorii de talent o îmbogățesc și o pun în valoare, iar orice îndrumare erudită sau tendențioasă strică această țesătură fină «împletită din multe ițe ale spiritului omenesc».

Dar activitatea cea mai rodnică a lui Titu Maiorescu s'a desfășurat în câmpul literaturii. Dacă studiul «elementar» — cum îl judecă mai târziu autorul însuși — asupra poeziei române dela 1867 nu ne mai impresionează astăzi prin speculațiile sale estetice, ba chiar este contrazis în doctrina sa de apariția ulterioară a simbolismului și a poeziei pure, intervenția lui Maiorescu la 1867 a avut un efect salutar. Mânuind principiile estetice ale lui Hegel într'o expunere simplă, colorată de exemple vii, Maiorescu a arătat contemporanilor săi cum trebue să deosebească pe Alecsandri de un poetastru de provincie, și poezia autentic populară de rimele unui lăutar de mahala. Exerciții simple, s'ar putea spune astăzi, dar exerciții conduse cu o maturitate lăudabilă pentru cei 27 de ani ai autorului, și cu un efect întremător. Ele au permis afirmarea unei *Direcții nouă în poezia și proza română* (1872), datorită căreia Alecsandri și Eminescu și-au ocupat locul cuvenit în stima publicului, iar Odobescu și Xenopol au căpătat prestigiul unor modele de proză științifică.

Exeget sigur al creației literare dar și cenzor vigilent al imposturii, Titu Maiorescu a mânuit amândouă tăișurile criticei cu egală măestrie, deși cu o vădită preferință pentru șarjele împotriva celor «cu gândurile groase — cum îi numește el — cu forma incultă, cu stilul greoi, filologi, academici, jurnaliști», fără ca să-i scape niciunul din puzderia de poeți din tot felul de reviste și gazete.

Lupta împotriva «înjosirii» — cuvântul este al lui Maiorescu — adică împotriva vulgarității pretențioase, luptă dusă în numele frumosului și al adevărului, se desfășoară în faze metodice. La început, acțiunea lui îmbrățișează tot câmpul literaturii, extirpând buruienile, încurajând valorile. Apoi, când această acțiune de asanare este încheiată și apar ca răsărite dintr'un pământ proaspăt, capodo-

perele lui Alecsandri, Eminescu, Creangă și Caragiale, criticul se face avocatul cauzelor mari: apără *Comediile D-lui Caragiale* (1885) împotriva acuzației de trivialitate, reabilitează pe Alecsandri în ochii admiratorilor fanatici ai lui Eminescu (1886), proclamă în Eminescu geniul tutelar «pentru toată desvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești» (1889), și salvează autonomia artei față de militantismul tentacular al școalei marxiste. In cele din urmă, cu mulțumirea omului care a realizat o mare operă națională, Maiorescu se dă la o parte dela «direcția» mișcării literare, revenind doar din când în când, și mai mult îndemnat de poziția sa în Academie, la judecarea valorilor literare. Această judecată este însă întotdeauna clară, pătrunzătoare, cu perspective aruncate în viitor. Ea consacră pe Octavian Goga la 1906, încurajează pe Mihail Sadoveanu la primul său volum de *Povestiri*, impune pe Brătescu-Voinești și face să răsune, la 1907, în aula Academiei, o pledoarie solemnă în favoarea poeziei populare.

Privind în urmă, Maiorescu putea contempla acum cu o deplină mulțumire roadele bogate și trainice ale cuvântului său de critic, profesor, academician. In 1868, într'un mic studiu intitulat *In contra direcției de azi în cultura română*, el aruncase în conștiința vremii una din acele formule lapidare ce isbutesc să sintetizeze mai bine decât orice, stările unei epoci. Era formula *formei fără fond*, sau a culturii bazată pe neadevăr: «neadevăr în aspirări, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr până și în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului public». Desbătută în articole de presă și în conferinte, formula s'a întins peste toate sectoarele vieții publice, ducând pretutindeni ironia ei necruțătoare împotriva mediocrităților promovate cu bunăvoință, precum și împotriva instituțiilor fără o bază organică în potențialul de cultură al țării. Astfel s'a creat un climat de gândire junimistă, fără de care ne-ar fi greu să pricepem partea satirică din *Scrisorile* lui Eminescu, și care îmbracă în lumina sa adevărată o capodoperă ca *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale.

Am numit numai doi junimiști, de sigur cei mai autentici în anumite opere ale lor. Dar mișcarea — căci e vorba mai mult de o mișcare, de o comunicare de idei, decât de o grupare strânsă sau restrânsă — a cuprins aproape toate numele mari ale culturii noastre umaniste din secolul al XIX-lea: Xenopol, Conta, Creangă, Slavici, Nicu Gane «și alții și alții în umbră și în penumbră» — după cum se exprimă chiar Maiorescu — «iar din când în când în mijlocul lor întineritul Alecsandri, cu farmecul povestirilor lui», au format această pleiadă strălucită de scriitori de dragul scrisului, de creatori de dragul artei, de cercetători de dragul adevărului, la care vor veni să se alăture, cu vremea, Duiliu Zamfirescu și Brătescu-Voinești, Ioan Bogdan și Simion Mehedinți, C. Rădulescu-Motru și Ion Rădulescu-Pogoneanu, P. P. Negulescu și Ioan Petrovici, George Murnu și Nicolae Cartojan, Panait Cerna și Constantin Antoniade, și mulți alții (1).

(1) Nu e locul să dăm aici o bibliografie desvoltată cu privire la Titu Maiorescu. Ne mărginim să citâm vasta cercetare pe care i-a consacrat-o Eugen Lovinescu, în «Ciclul de studii junimiste»: *Titu Maiorescu*, 2 vol., Fundația pentru lit. și artă «Regele Carol II», Buc., 1940, 450 și 541 p.; *Antologia ideologiei junimiste*, Buc., Casa Școalelor, 1943, 461 p.; *Titu Maiorescu și posteritatea lui critică*, Buc., Casa Școalelor, 1943, 406 p.; *Titu Maiorescu și contemporanii lui*, vol. I (V. Alecsandri, M. Eminescu, A. D. Xenopol), Buc., Casa Școalelor, 1943, 383 p.

Și mai era o prezență la Junimea, fără de care această mișcare ne pare lipsită de bază și de coeziune. Această prezență, deși esențială, puțini au recunoscut-o. Contemporanii care n'au vrut s'o vadă, ca Dobrogeanu-Gherea, au acuzat Junimea de aristocratism, sau și mai verde, de «ciocoism». Iar anumiți istorici ai regimului politic de azi din țară, care trec și ei sub tăcere această prezență, acuză Junimea că «apăra, pe tărâmul cultural, interesele și ideologia exploatatorilor».

Prezența aceasta permanentă, vie în toată ideologia Junimiștilor, este aceea a poporului. «*Singura clasă reală la noi este țăranul român, și realitatea lui este suferința sub care suspină de fantasmagoriile claselor superioare*». Cine a scris această frază? Un marxist? Nu, ci Titu Maiorescu, la 1868. Cine a găsit în culegerea de poezii populare a lui Vasile Alecsandri mai multă inspirație autentică decât în tot ce s'a scris la noi până în acel moment? Cine a impus limba poporului ca bază a limbii literare, în pofida ifoaselor academice ale unor latiniști sau franțuziți? Cine a recunoscut mai întâi în limba fermecătoare a lui Eminescu «elementul firesc și armonios» al poeziei populare? «Convorbirile Literare» au publicat pe Creangă, pe Popovici-Bănățeanu, pe George Coșbuc, iar datorită lui Titu Maiorescu Academia Română a consacrat cele dintâi manifestări ale unor cântăreți ieșiți din seva poporului, ca Octavian Goga și Mihail Sadoveanu.

Poporul, prezent la Junimea, la «Convorbiri Literare» și în toată opera lui Titu Maiorescu, forma cimentul indispensabil unei ideologii dominată de principiul unității naționale și al progresului în cadrul adevărului.

Emil TURDEANU

SCULPTORUL CONSTANTIN ARĂMESCU

Pribegia a prilejuit multor artiști români, răspândiți în ultimii douăzeci de ani pe toate meridianele lumii, o luare de conștiință a rădăcinilor culturii lor naționale.

Vrând să-și păstreze identitatea românească în manifestările din viața artistică internațională, ei s'au întors către izvoarele artei populare în care au aflat seva unei creații originale.

Procesul nu s'a mărginit numai la folosirea unor motive populare sau la preluarea formală a unor elemente de limbaj plastic, ci a mers mult mai în adânc către căutarea formelor primordiale, pe căile de veacuri urmate de cumințenia poporului român.

Fenomenul acesta reprezintă de fapt o mutație a dorului într'un concept de artă.

El apare deosebit de viu în opera sculptorului Constantin Arămescu, săvârșit din viață în primăvara trecută la Miami, în Statele-Unite.

Povestea lui Constantin Arămescu e aceea a unui pribeag care și-a căutat în artă o evadare din singurătate.

S'a născut în 1914 la Galați, dintr'o familie de intelectuali. Tatăl său a fost profesor, iar mama, Elena Madgearu, sora fostului fruntaș politic Virgil Madgearu, a fost pianistă. După ce și-a terminat liceul la Galați, Constantin Arămescu și-a luat doctoratul în drept la Universitatea din București, hotărît să îmbrățișeze o carieră juridică. Vâltoarea războiului și a frământărilor prin care a trecut țara, i-a schimbat însă firul vieții.

Apucând calea pribegiei, a ajuns în 1948 în Statele Unite, unde a lucrat ca fotograf, a studiat electronica, a ocupat postul de consilier juridic la Biblioteca Congresului din Washington și abia în 1959 și-a descoperit adevărata vocație: sculptura.

A urmat cursurile Școlii de Artă din Washington, dar a învățat mai mult din propria sa confruntare cu materialul în care-și cioplea sculpturile. După cum singur mărturisea: «Lemnul mi-a arătat ceea ce trebuia să fac. Natura a cioplit singură lemnul în trăsăturile lui generale, iar rostul artistului e să-i descopere frumusețea și s'o pună în valoare în chip armonios».

Pasiunea pentru artă l-a determinat să-și părăsească postul bine retribuit dela Biblioteca Congresului și să pornească în marea aventură a realizării de sine.

S'a stabilit la Miami, în Florida, unde locuia și sora sa, pictorița Georgeta Arămescu, și s'a consacrat în mod exclusiv muncii artistice.

Pe malurile Oceanului găsea uneori, aruncate de valuri, rămășițe din vechi corăbii scufundate cu veacuri în urmă. Din aceste vestigii, mâncate de ape, îmbătrânite în funduri de mare, își întocmea sculpturile în care trezea la viață o lume demult apusă.

Șapte ani a dăinuit activitatea creatoare a lui Constantin Arămescu, până ce mortea i-a pus capăt. Dar în acești șapte ani, el a izbutit să înfăptuiască peste 130 de sculpturi în care și-a afirmat identitatea românească a creației sale.

Aflăm în sculptura lui Constantin Arămescu o cerință de construcție, de rigoare, de simplitate și de geometrie, care-și are obârșia în arta populară românească.

Artiștii occidentali au ajuns la abstractizare prin decorativ și baroc, printr'o explozie a formei și o descompunere a ei.

Arta populară românească a tins spre abstractizare printr'o decantare, o purificare și o sacralizare a imaginii reale, determinate de nevoia de a o traduce în forme primordiale.

De aceea abstractizarea, în arta populară românească, pornește întotdeuuna dela o imagine figurativă, desprinsă din natură și păstrând mereu pecetea naturii.

In *Coloana Dacică*, în *Biserica*, în *Mama și Copilul*, Constantin Arămescu a urmat același drum pentru a ajunge la imagini abstracte în care stăruie sursa lor figurativă din natură. *Biserica* amintește de geometria bisericilor de lemn din Maramureș, după cum *Coloana Dacică* sau *Coloana Românească* reiau elemente din arhitectura țărănească.

Caracterul românesc al sculpturii lui Constantin Arămescu a fost subliniat de toți criticii care s'au ocupat de opera sa cu prilejul expozițiilor avute în diferite orașe din Statele Unite. Dar ceea ce se cuvine să precizăm, e faptul că aceasta nu se datorește temelor tratate, ci însușirii unui drum de creație specific artei populare românești.

Pe acest drum, Constantin Arămescu s'a întâlnit cu marele său înaintaș Constantin Brâncuși.

Și tot pe acest drum și-a aflat Constantin Arămescu scăparea din singurătate, căci de-a lungul lui l-au întâmpinat meșterii cioplitori de odinioară de pe meleagurile patriei, țăranii care timp de veacuri și-au spus dorul și aleanul în crestăturile lemnului, în țesăturile și cântecele populare. L-au îndemnat, l-au povățuit și l-au ajutat să-și încredințeze și el dorul în tainele lemnului, în formele care prindeau viață din zbuciumul și frământarea singurătății sale.

Sculptura lui Constantin Arămescu este românească și ne emoționează pentru că reprezintă o mutație a dorului într'un concept de artă.

Ionel ȚIANU

CRONICA POEZIEI

Nicu CARANICA, *Povestea foamei*, Madrid, Colecția Destin, 1965, 58 p. — Mira SIMIAN, *Farmece*, Paris, Fundația regală universitară Carol I, 1966, 39 p. — Ion ȚOLESCU, *La icoană*, poezii, Madrid, Colecția Dacoromania, 1966, ilustrații de D. Anastase, 122 p. — Ion CUȘA, *Plângeri*, (ediție îngrijită de autor, Paris, 1967), 40 p.

Față de poezia anterioară a lui Nicu Caranica, înmănunchind deseori ceremonialul și smerenia imnului religios, așa cum îl cunoaștem din opera lui Romanos melodul, alteori depășindu-le tocmai grație ruperii cu tradiția imnografică, *Povestea foamei* este, în bună parte, o izbucnire patetică a criticii, a satirei, a pamfletului contra tuturor și contra poetului însuși, contra neantului istoric. Cu imagini ce sugerează universul dantesc, dar într'un limbaj cu relief grotesc ce se apropie de suculența *Țiganiadei*, poemul e precedat de o «întâmpinare», scurtă dar sfătoasă, a poetului care-și vrea strofele zorind spre «altceva» decât spre obiectivele aparente.

Harul divin n'a fost de ajuns pentru a împlini pofta umană, de aceea în prima parte a poemului, «Ospățul», eroul — sau poetul —, un fel de căpitan de haiduci, Pan Cocon, cu ai săi, devorează pe «culturali» și chiar «eul cultural» al eroului, atunci când și el pare s'o fi apucat pe calea culturii. Totuși,

foamea îi lihnește, așa că pentru a realiza «ceva», Pan reia «contact cu Dumnezeu», căruia îi cere ceea ce pare să se precizeze în cursul acestui dialog:

— Fiule Pan, biet fiu lihnit, / Ascultă'ncoa la tata: / Ce pohtești tu, ți-i hărăzit, / Dar nu pe de-a gata. / De ți-aș da pe nimic, ți-aș lua. / Nu'nțelegi, Pane? Fii isteț! / Sucul bun ce te-o sătura / Numai prădat are preț. / — Doamne, nu zic, o fi cum spui, / Dar țările umblu-le, cărțile știu-le / Și sucul, ia-l de unde nu-i...

Un Dumnezeu, pe măsura lumii actuale, acceptă aspirația umană a cunoștinței și îndeamnă la căutare, fără ca așa ceva să însemne un nou păcat originar.

In partea a doua a poemului, întitulată tocmai «Căutarea», între o experiență spațială și o rânduire cosmică a istoriei, o a doua goană după un absolut reprezentat de «fața lumii a doua» îndrumă iarăși spre «cultură» pe căutători, treziți din moarte «mistici și teologi». In sfârșit, «al treilea nesaț» nu mai e «cuvânt, ci Cuvântul»; iar revelația va veni la marginea desperării, odată cu simbolul cuminecăturii mistice: un «soare'n chip de Pelican», ce-și varsă peste arderea tuturor darul sângelui, adevărul căutat.

Pentru cititori, poemul lui Nicu Caranica lasă deschisă căutarea pe calea supremei rânduieli a lumii; pentru poet, el înseamnă adeziunea la chipul sfințit al unui univers botezat. Este un poem-manifest la o cotitură în opera poetului și el ne îndeamnă să-i cunoaștem, cu foamea eroilor săi, viitoarea desfășurare.

*

Cele șapte poeme din placheta d-nei Mira Simian aduc în poezia românească valori proaspete și autentic lirice ale unor decoruri noi. Cu cât aceste valori sunt sugerate prin mijloace mai simple, mai directe, mai eliptice, cu atât ele apar încărcate de o mai violentă intensitate.

Poemul din fruntea plachetei, «Inceput de macumbă», este prevestirea unui sfârșit, cu ritualul pe care-l ghicim funerar — «un măr în năframă» — și care e transmis ca un ecou și precizat, fără a-și desvălui însă misterul, în poemul următor «Macumbă nedeslegată»: «mărul imaculat / pus în năframă albă, noaptea la căpătâi». După cum, tot ritual mortuar va fi devenit evocarea sfinților doctori fără de arginți, din hagiografia clasică, preschimbați în acest din urmă poem, potrivit vreunei credințe indigene, în copii — «lumânări stinse lângă copiii Cosma și Damian» —, pentru ca, la rândul lor, ei să-și prelungească în al treilea poem, «Vrăjitoarea», ecoul ce s'ar voi revelație, dar care rămâne iarăși taină:

Și sfinți vor veni. / Copii pierduți în deșert. / Cosma și Damian / Lumânări stinse vor duce în palmă...

Versurile d-nei Mira Simian propagă astfel situații și imagini dela un poem la altul, ca unde sonore ale mării sau tăcute ale atmosferei, purtându-ne

într'un spațiu de exotism și mistere, pentru a se îndruma în cele din urmă, după arcul descris deasupra lumii, spre malul împăcării cu destinul din ultimul poem, «Despărțire», unde totul se rânduiește în cortegiul consimțit al oricărei peregrinări:

Intrați în mine cimitire havaiene / Palmieri înalți moartea-mi legănați / / Bărci albe, păsări, frunze plutitoare / Bucăți de lemn cu corpuri arse în soare / Pești vii, veniți, duceți-mă la mal...

*

Reluând titlul poemului cunoscut al lui Alexandru Vlahuță pentru poezia din fruntea acestui volum de versuri — al cincilea, cel dintâi fiind publicat încă din 1940, în România —, poetul Ion Țolescu afirmă și în acest fel atitudinea sa pe linia tradiției lirice, pe care îl situează de altfel însăși substanța lirismului său. Este, firește, o atitudine care comportă riscuri, dar poetul pare să le asume, atunci când își ferește opera de experiențele moderne ale poeziei, de valorile mereu reînnoite ale cuvântului.

Ion Țolescu reia și tema «Semănătorului», care, subt semnătura aceluiași Vlahuță, deschidea, la începutul secolului, paginile revistei cu același nume, dar care, de data aceasta, ia sensul unei jertfe pentru făurirea rodului cu chip al divinității. Poezie cu aspirații religioase, mai ales atunci când tălmăcește condițiile întemnițatului în țara lui sau ale exilului cu nostalgiile sale, din ea s'ar putea desprinde accente valabile, dacă poetul n'ar face un efort pentru a le supune anumitor clișee ale limbajului. De aceea, la rândul său, efortul de a comunica cu poetul e zădărnicit, când cititorul întâlnește imagini și metafore, folosite altădată de o lirică minoră, între altele, expresia «pe-a gândului aripă» (p. 117), ce amintește o romanță la modă acum aproape o jumătate de secol, pe muzică de I. Băjescu-Oardă...

Poetul ar trebui să-și ferească opera mai ales de asemenea riscuri.

*

In schimb, Ioan Cușa în prima sa plachetă de poeme, dovedește posibilități majore și multiple de a transfigura cuvintele în virtuți lirice. Poemul ciclic «Plângeri», care deschide placheta sa purtând același titlu, este parcă o suită de stampe în care se îmbină exodul singuratec, punctat de fărâmele unui colind al peregrinării «fugarului mut», cu gândul îndreptat spre «frații rămași cu vecia / pe dealul străin», spre maica al cărei «plâns / umple vasul durerii». Străbătând «pădurea dușmană» și «hainele firi», noaptea oferă totuși «pacea pădurii», iar în «străină ședere», fugarul invocă închiderea ușii pe care ar dori-o în cele din urmă deschisă, pentru a-și potoli «foamea de Țară» și setea «de-o noapte, pierdut printre vii». Totul e însoțit de superstiția și ea transfigurată a

cântecului de cuc, «pasăre cobe» a unei morți ce poate fi numai somn, de amintirea succintă a unui peisagiu dobrogean, îndrăgit de poet.

In ciclul următor, «Inchinări», poemul «Ușile» se deschide ca spre un altar unde se reînnoiesc sau se făuresc parabole — «eu sunt piatra care am primit sămânța» — și rugăciuni:

Ne rugăm pentru mamă și soră, pentru frate, / Pentru asuprit, pentru asupritor. / Și ne mai rugăm, Doamne, pentru noi, / Pentru dor, pentru ură, pentru cuvânt. / Ne rugăm pentru cerul nostru străin / Și iară, pentru toate câte cu ei sânt.

(*Litanie*, p. 28)

Tot aici înfruntă dorințe și îndoieli, curmate de revolta înfrântă a cuvântului:

Cum ar da buzna din această grotă / Torent de dragoste și ură... / — Inchide ușa asta, Veșnicie! / Lasă-mi zăvoarele pe gură!

(*Verb*, p. 26)

Ultimul ciclu, «Cântece», cuprinde fie incantația ritualului mortuar din «Bocet pe două voci», fie o întoarcere, de altfel mereu prezentă, spre acel «No man's land», cu obsesia peregrinării spre «Ușile Mari», despărțind două tărâmuri, două fețe ale timpului, cu început, dar fără sfârșit încă și fără ca poetul — fugarul — să mai știe dacă era «înlăuntru» sau «afară», prin zăbovirea sa «în amurgul fețelor» timpului...

N.-A. GHEORGHIU

DOI SCRIITORI AUTENTICI: Ștefan Bănulescu și Marin Sorescu

Vorbind despre Ștefan Bănulescu și despre Marin Sorescu nu vom putea, probabil, evita superlativele. Pentrucă de douăzeci de ani așteptăm, în zadar, astfel de apariții în literatura română. Și pentrucă această așteptare este împlinită brusc, atunci când șansele ei păreau a se îndepărta, când un fel de pământ al nimănui, necultivat, cu foarte puține flori înmugurite — ca pentru a arăta că specia în sine nu dispăruse cu totul — când acest teren neutru se întinsese între un trecut bogat în literatură și un prezent aproape fără literatură.

Ceea ce ni se pare excepțional în cazul lui Ștefan Bănulescu și al lui Marin Sorescu (le punem numele unul lângă celălalt deoarece, dintr'o nouă generație a făgăduințelor, sunt împlinirii majore) este că atât apariția *Iernii Bărbaților*, cât și a *Poemelor* sau a *Morții ceasului*, anulează această țară a nimănui și reia, cu o paradoxală naturalețe, firul întrerupt, deszis.

S'a vorbit mult de o influență a lui Sadoveanu în *Iarna Bărbaților*. Bogăția descriptivă mai ales din primele nuvele, aparențele de literatură populară, o prezență netăgăduită, fabuloasă, a peisagiului românesc, sunt justificări pentru astfel de comparații. De ce le credem totuși false? Pentru că Ștefan Bănulescu se instalează în fantastic pe coordonate diferite. Pentru că se bate cu miturile, tratându-le altfel, de pildă, decât un Lucian Blaga care le întreabă pentru a le deștepta. Ștefan Bănulescu nu mai are de ce să le cheme la trezire. (Au fost trezite). El le vântură. Intr'un peisaj specific românesc? De sigur. Dar să nu ne înșelăm asupra raporturilor dintre scriitor și peisagiu. Descrierea este aici liminară. Bogăția ei pare uneori să obosească chiar pe acela care-i cade pradă. Nu e o dovadă oare faptul că după încărcarea din «Mistrețiii» și «Dropia», scriitorul trece la severitatea de mijloace din «Satul de lut», (una dintre cele mai pure nuvele ale volumului)?. Tot astfel raporturile dintre Ștefan Bănulescu și folklor sunt mai complexe decât par la o citire grăbită. Elementele de folklor sunt, de fapt, elemente de magie, un ritual particular de a instaura corepondențe cu rădăcinile. Iar fantasticul lui Bănulescu nu este unul de basm, ci stă într'o încălcire abia perceptibilă între cotidian și semnificația lui adâncă: îl bănuim pe Ștefan Bănulescu de folklor imaginar. Nutrit dintr'o sevă autentic tragică a folklorului românesc, dar inventându-i formele. Și bănuiala aceasta este cea mai mare laudă pe care i-o putem aduce. Jocul de-a folklorul al literaturii culte a dus mereu la rezultate limitate. Răstălmăcirea ritualelor, datinelor, obiceiurilor și peisagiilor, duc spre cu totul alte limanuri: direct în creația majoră. Nu știm care poate fi evoluția ulterioară a lui Bănulescu. De ceea ce ne putem însă da seama, mai ales la lectura «Satului de lut», este că o literatură fantastică de un tip foarte puțin curent, urzit din transparențe esențiale, o literatură pe care Mircea Eliade o inițiase în România, și pe care o continuă acum în exil, printr'un volum de «Nuvele» de o importanță decisivă, că această literatură fantastică, ce nu poate crește bine înțeles decât în spațiul românesc, dar care nu-și face din aceasta pretext de pitoresc, este asumată de Ștefan Bănulescu. O suprarealitate, de sigur, dar ghemuită în real, un geam aburit care desvălue și ascunde, în același timp, insolitul, uneori un ritm popular cântat pre altă limbă: hotărît lucru, comparația cu Sadoveanu ni se pare superficială.

Mai pariem, în sfârșit, pe șansa unei asemenea literaturi de a trece într'o altă limbă, pe posibilitatea ei de intrare în universal: e destul pentru a dovedi că nu atât stilistul reține atenția la Ștefan Bănulescu, cât mânuitorul de întrebări puse într'o limbă veche ca și lumea, dar a cărei vechime oscilează între legendă și istorie.

Aceeași precumpănire a întrebării la Marin Sorescu. Poetul ne înștiințează, de altminteri, limpede: «Nu am timp de răspunsuri / Abia am timp să pun întrebări». Mai e nevoie să adăogăm că demersul este esențial? Intrebările duc în poezie. Răspunsurile, în producție rimată. Marin Sorescu e un poet. Unul cu adevărat. Și iar nu prea înțelegem: pentru că a început prin «parodii», referințele la Topârceanu curg lanț. S'a vorbit și de o literatură de «fantezie» și

de o atmosferă «prevertiană». In realitate, poezia lui Marin Sorescu e simplu tragică, iar transparenţa ei excesivă e desprinsă dintr'o luminozitate cutremurată. Miturile nu sunt nici ele prea departe de universul liric al lui Marin Sorescu. Există şi aici o confuzie. Se confundă fantezia cu humorul. Şi humorul cu râsul. Marin Sorescu nu râde, nu face literatură humoristică. Are însă humor. Negru. Acela care desvălue insolitul, care împleticeşte raporturile dintre lucruri, pentru a le scoate în evidenţă absurditatea, acela care înlesneşte distanţa privirii, luciditatea amară, care lasă să treacă ţipătul. Dacă avem nevoie, neapărat, de referinţe la literatura universală, trebue să dăm la o parte pe Jacques Prévert — poet de fantezii facile — şi să ne oprim la Henri Michaux. Acelaşi tip de decalaj între realitatea lucrului văzut şi privirea celui care vede, aceiaşi ochelari răsturnaţi, aceeaşi privire de *străin* asupra cotidianului, acelaşi surâs bine crescut ca pentru a te scuza că superi obiceiuri, lucruri şi oameni, vorbindu-le alături sau în răspăr, citindu-şi de pildă poemele unor scaune şi luând pe unii semeni, în schimb, drept scaune. S'ar putea face şi aceasta într'o zi: a analiza universul lui Marin Sorescu, ca o călătorie într'o ţară de-a îndoaselea (un fel de «Grande Carabagne», sau un alt spaţiu dinlăuntru, al lui Michaux). O ţară ciudată, în care strămoşii iluştri ar curge din cer spre tine, în care mumele ar naşte prunci bătrâni, în care am fi foarte ocupaţi să desgropăm morţii cu hienele, în care munţii ne-ar răni gurile, în care masa de lucru s'ar schimba'n cutremure şi în care un Meşter Manole, obosit de repetiţia unui gest inutil şi blestemat, s'ar scuza faţă de aceeaşi soţie de a nu o mai zidi de vie... Unul dintre cele mai tragice universuri pe care ni le-a propus literatura română. Dar, cum spuneam, bine crescut. Cerându-şi iertare că există şi prefăcându-se că seamănă cu ceea ce ştim de totdeauna c'ar trebui să fie. O arheologie în spirală, ca să nu se vadă că scoboară atât de profund. Cu o simplicitate a stilului care înseamnă o cucerire.

Altă şansă de a pătrunde, chiar şi cu vorbe tâlmăcite, în alte literaturi. Pentru că misterul lui Marin Sorescu stă în felul în care leagă imaginile între ele, şi nu în cuvintele prin care le leagă, într'o atmosferă care devine o metaforă. Poate, mai ales, într'o privire. Fals resemnată. In fond, poezia lui Marin Sorescu este dintre acelea care vrea să schimbe lumea, obosind-o cu întrebări, până îşi va arăta faţa adevărată.

Am spus oare îndeajuns pentru ce avem certitudinea că ne aflăm, cu Ştefan Bănulescu şi cu Marin Sorescu, în faţa unei reînvieri a literaturii române?

Monica LOVINESCU

ZODIA CANCERULUI

EXCURSIE TOPONOMASTICĂ

UN SUFIX TOPONIMIC ŞI O TEORIE ISTORICO-POLITICĂ

Ştiinţa a fost adesea abuzată pentru scopuri politice sau vanităţi personale. Au rămas faimoase platitudinile cezarului german referitoare la istorici şi la jurisconsulţi. El ordona generalilor săi să facă războaiele şi să le câştige, prin orice mijloace, fără să reflecteze asupra sensului lor sau al eticei faptelor lor. Vor veni ei istoricii şi juriştii, care vor justifica şi vor glorifica eroismul cezarului ale cărui instrumente sunt. Cât despre filozofi, concursul lor a fost asigurat cu anticipaţie prin angajarea ca filozof al Curţii a dascălului Hegel, precursorul profetului Marx, care la rândul său a pregătit calea altor cezari. Cele două războaie, prin care a fost fericită omenirea de către astfel de profeţi, au dovedit că acele concepte sunt ficţiuni, dar oamenii nu învaţă nimic din experienţa altora: *vulgus vult decipi, ergo decipiatur.*

Ştiinţa, cea exactă şi cea umanistă, a fost înhămată acum mai strâns la carul gloriei şi al vanităţii tiranilor. In ţările încătuşate, oamenii de carte au fost transformaţi în automate dirijate, care trebue să convingă mulţimile amorfe că negrul este alb şi crima este virtute. Această tendinţă a existat embrionar totdeauna în istoria omenirii. Cine vrea să vadă în oglinda trecutului tot ce se petrece acum sub ochii noştri, să citească istoria războiului peloponez a lui Tucidide, cel mai lucid creer al istoriografiei omeneşti; doar că azi trăim într'o epocă de recrudescenţă a barbariei ştiinţifice, numită perioada economistă, care ar fi tulburat şi geniul sublimului Elin.

A minţi, a falsifica şi a ucide în interes naţional, este o armă curentă în lupta pentru supravieţuire şi nu mai revoltă nici morala copiilor în ora de catehetică, mai ales când bietul om îşi falsifică firea, gândirea şi simţul etic pentru sacul cu grăunţe ce-i leagă stăpânul forţei de gât, împreună cu ştreangul. Ceea ce este mai greu de înţeles, este falsificarea faptelor şi pervertirea adevărului în favoarea duşmanului tău de moarte, pe care îl ajuţi să te distrugă. Această atitudine ţâşneşte din adâncurile inscrutabile ale instinctelor canibalice. Din fericire nu toate elementele exemplelor ce urmează au această origine. Ele sunt însă suficiente pentru a verifica încă odată înţelepciunea poetului Virgil: *Ab uno disce omnes.* De fapt, aceste cuvinte ale lui Virgil din *Eneida* II, 65 se referă la

o situație asemănătoare aceleia a cărturarilor încătușați. Cuvintele sunt experiența pribeagului Aeneas, care povestește reginei Dido cum un grec perfid, Sinon, a convins pe Troieni să primească în cetatea lor calul fatal de lemn, care le-a adus pieirea.

Sufixul toponimic -ăuți.

Acest inocent element gramatical derivativ reprezintă forma românească a sufixului slavonesc -*ovce*, întrebuințat pentru a forma patronimice la plural cu funcțiune de nume de localități. Corespondentul său românesc ar fi -*escu*, care la plural formează toponimice ca București, Humulești, etc. Sufixul slavon este un exemplu clasic de împrumut cărturăresc intrat în sistemul morfologic românesc prin intermediul cancelariilor, un procedeu linguistic obicinuit de înlocuire a unui element românesc printr'un element «mai cult», care e considerat mai expresiv într'o anumită epocă culturală. Dar academicianul Iorgu Iordan, în lucrarea sa voluminoasă publicată de Academia Română în anul 1963 sub titlul *Toponimia Românească,* decretează că «acest sufix este de origine ucraineană.» De altfel ideea nici nu este a lui, ci a unei asistente de slavistică din Iași de acum vreo jumătate de secol.

Sufixul în cauză nu este de origine ucraineană și vom arăta în cele ce urmează motivele filologice ce se opun acelei dogme de amatori linguistici, și mai ales abuzul căruia au căzut victime istoricii nefilologi care utilizează fără critică, după plac și fantezie, rezultatele servite de erudiții lor colegi, fără să-și pună măcar întrebarea înțelepciunii țărănești: o fi adevărat, ori numai așa scrie în cărți? —, la care întrebare răspunde alt mucalit: are multă minte, dar nu-i toată de cea bună!

Slavon, slavonesc, nu înseamnă nici rus, nici ucrainean (rutean), nici polon, nici ceh, nici sârb, nici bulgar; precum latin nu înseamnă nici italian, nici francez, nici spaniol, nici român. Cu alte cuvinte, trebue să eliminăm, din capul locului, confuzia între etnic, linguistic și istorico-politic pe care erudiții o fac din ignoranță sau din rea credință, cu intenții politice, ca în cazul continuității elementului latin după evacuarea administrativă a Daciei, sau în cazul originei și caracterului latin al limbii române.

Sufixul toponimic -*ăuți* nu a intrat în limba română dela Slavii din vecinătatea teritoriului linguistic românesc, și este și mai greșit să-l explicăm printr'un substrat istorico-etnic slav inventat de fantezia istoricilor. Elementul derivativ -*ăuți* își are originea în *slavona de cancelarie* a Moldovei, adică într'o limbă moartă de origine slavonă, care a servit de vehicol al culturii bizantine în țările românești, ca și în alte țări din răsăritul Europei, până ce acestea și-au desvoltat limbile naționale ca instrumente de cultură. Acest proces cultural își are un paralelism în funcțiunea limbii latine în Europa de Apus. Prin întrebuințarea latinei de ne-Latini însă popoarele Apusului nu au fost desnaționalizate, deși o pletoră de elemente latine au pătruns în sistemul lor morfologic

și lexical, și au determinat sintaxa, deci stilul acestor limbi. Prin aceasta nici Englezii, nici Germanii, nici Ungurii nu au devenit Latini și nici nu au limbi mixte, precum decretează în privința limbii românești unii erudiți filologi. Un Italian îmbrăcat într'un costum de modă engleză nu devine un hibrid antropologic anglo-italian, iar un Ungur nu poate ridica drepturi asupra Veneției pentrucă strămoșii lui au folosit limba latină în cancelarii și în biserică, atunci când făceau parte din imperiul roman de națiune germană al Majestății Sale apostolice. Oricât de absurde ar părea aceste constatări, ele expun aberațiile pseudo-erudiției moderne, ai cărei pontifi se iau la întrecere să dovedească stăpânilor că limba română este o limbă latino-slavă pentru a servi planurile politice ale acestor stăpâni. Trebue să observăm însă că și atitudinea puriștilor față de elementul slav din limba română, deși mai puțin primejdioasă, este greșită și ridicolă din punct de vedere linguistic.

Sufixul toponimic -*ăuți*, în cuvinte ca Cernăuți, Rădăuți, Pătrăuți, Frătăuți, Broscăuți, etc., este slavonescul -*ovce*, care a fost substituit unui alt sufix patronimic și a fost transformat potrivit tendințelor fonologiei românești. Vom arăta cum s'a efectuat această transformare fonetică, dar mai întâi vom prezenta un caz actual al condițiilor sociale, care favorizează aberațiile unor substituiri și transformări tendențioase și artificiale.

După ultimul război am fost invitat, în Londra, la un festival patriotic cultural organizat de Ucrainenii refugiați în Marea Britanie. Credeam că suferința comună a învățat ceva pe vecinii noștri din Răsărit. Așteptând ridicarea cortinei studiam programul, care anunța și performanța la vioară a unui bard național. Biografia bardului anunța că s'a născut în «Barbiuți», în Bucovina, și că e un discipol al lui Enescu! Incercam să identific fericita localitate, peste care se revărsase deodată atâta glorie, dar nu reușeam, deși cunosc bine toată regiunea. Un ropot de aplauze mă trezi din eforturile mele filologice și-mi atrase privirea pe scena luminată, unde apăru bardul modest și decent cu scripca subsuoară. Gesturile lui îmi erau familiare și gesturile sunt parte a graiului fiecărui individ și al fiecărei comunități linguistice și sociale. Odată am fost intrigat într'un restaurant din Viena de un grup de tineri, care râdeau, gesticulau și mâncau ca fanții din cafenelele din București pe vremea studenției mele. Aș fi jurat că-s Români, dar vorbeau o limbă pe care nu o puteam identifica. M'a ajutat chelnerul, spunându-mi că-s Turci. Turcii și Fanarioții s'au dus, dar influența în gesturi a rămas. Dar, în definitiv, toți artiștii din lume pot avea gesturi și atitudini profesionale asemănătoare. De unde o fi bardul?!

Deodată, fie printr'o melodie, fie printr'o inspirație filologică, m'am luminat: *Barbiuți,* locul de naștere al bardului Cazacilor zaporojeni este *Bărbești* din regiunea răzeșilor dinspre malul Ceremușului, în Bucovina de nord. Acolo, la hotarul Moldovei spre Pocuția, Ștefan cel Bun (așa-i zic cronicarii) a așezat mazili și răzeși să păzească hotarele. Au rămas până azi sate întregi de *cavaleri de* sau cel puțin *de,* cum îi înnobilase Curtea imperială din Viena. Bieții oameni s'au lăsat de titluri, pentrucă ajunseseră de râsul gurilor rele, care spuneau că

aceşti nobili se duceau la prăşit cu sapa în traistă şi cu coada sapei drept baston, până ajungeau la ogor, ei ziceau: la moşie; iar la prânz, când aveau să se odihnească, se înţelegeau cu vecinul să le dea voie să-şi întindă picioarele şi pe moşia lui! De altfel, nimic neobişnuit în aceste schimbări ale istoriei. Astăzi unii lorzi englezi caută să scape de onorurile trecutului pentru alte motive, dar legile nu le permit. Ce păcat! Atâţia compatrioţi, care n'au avut fericirea să obţină un titlu de noblețe prin căsătorie, şi trebue să recurgă la impostură, le-ar pupa mâna pentru un titlu lepădat ca nişte pantaloni prea cârpiţi.

Dar răzeşul Barbul nu şi-ar mai recunoaşte moşia de ocină lăsată de Domnul Ştefan lui, fiilor, nepoţilor şi strănepoţilor săi, s'o stăpânească pe vecie şi să păzească hotarul Moldovei. Printr'o substituire de sufix vecinii au dobândit nu numai o moşie, ci şi un bard naţional. Bardul este însă un produs al acelei moşii răzeşeşti. Bărbeştii ajunseseră, înainte de primul război mondial, moşia Flondorenilor, anume a lui Tudor Flondor, un om pasionat de muzică, un compozitor care căuta să ducă mai departe tradiţia lui Ciprian Porumbescu. Acest boier cultiva nobila artă a Euterpei nu numai în saloanele sale şi pe scena sălilor de concerte, ci şi prin organizarea şi răspândirea muzicei în masele sătenilor. O distinsă descendentă a acestei familii muzicale a ajuns o glorie în mediul muzical al Vienei, iar azi trăieşte în New-York (1962). Orchestrele de muzicanţi din Bărbeşti erau vestite dincolo de marginile Bucovinei. Dar Bărbeştii, ca multe sate vechi, avea şi un cătun de ţigani, meşteri imitatori ai arcuşului, care se mâniau foc dacă le ofensai culoarea cam tuciurie a pielei. De fapt, erau pe jumătate asimilaţi şi se considerau artişti. Când venea Enescu pe la Cernăuţi, ei erau prezenţi în sala de concerte, răzimaţi de pereţi, ca la ei acasă. De aceea, bardul ucrainean se recomanda drept elev al lui Enescu!

Iată deci originea simpaticului bard naţional al vecinilor, care prin onoarea la care a fost ridicat şi-a cinstit satul cu un nou sufix toponimic *-iuţi*, mai distins după părerea lor decât românescul *-eşti*, pe care Nemţii îl schimbaseră în *-estie*, şi-i ziceau *Barbéstie*! Aşa se substitue sufixele, se naţionalizează şi se desnaţionalizează numele şi se îmbogăţesc neamurile, cred unii, cred acei fără experienţa istoriei. De fapt, azi în aşa numita republică ucraineană de Apus, din imperiul sovietic-rus, limba culturală, întrebuinţată aproape exclusiv în toate instituţiile, este limba moscăcească, iar limba ucraineană se găseşte în rolul măgarului care a grăbit la nunta gospodarilor, crezând că va fi pus la masă în rând cu ei; când colo, bucătăreasa a pus mâna pe el şi l-a înhămat la cărat apă pentru nuntaşii Cremlinului.

Acest sufix ucrainean *-iuţi* are aceeaşi origine ca şi *-ăuţi*. Ambele reprezintă desvoltarea fonetică respectivă a slavonescului *-ovţe*. Deosebirea este că în ucraineană el este de origine populară, pe când în română el e de origine literară, cultă, cărturărească, venind din limba cancelariilor Moldovei. Sufixul *-ăuţi* reprezintă în limba română o modă, un stil, cum de pildă unele nume ilustrează astăzi tendinţe la modă. Faptul că unii Români se numesc Richard, Napoleon, Eduard nu înseamnă că aceşti oameni şi-au schimbat originea etnică.

Ce vină au ei pentru trăsnaia părinţilor sau a naşilor lor?! Numele e un cuvânt şi ceva mai mult. Teoria linguistică nu a ajuns încă să lămurească ce e un cuvânt, şi încă mai puţin ce este un nume propriu, dar noi ne mulţămim cu ceea ce credem că ştim. Cât despre numele proprii, s'au scris capitole şi cărţi de filozofie linguistică, fără să se poată defini subiectul. Fiecare filozof rămâne cu teoria lui, iar problema rămâne nedeslegată.

Dar să nu credem că noi suntem imuni la astfel de greşeli. Erudiţia unor filologi şi istorici, după ce s'a vindecat (în parte) de răul de mare al latinismului, a căzut în exagerarea peste orice proporţii a influenţei slavoneşti în limba, literatura şi cultura română. Dintr'un hiperzel de obiectivism şi mânaţi de dorul originalităţii erudite («teoria mea»!) au început să vadă Slavi pretutindeni, revărsându-se ca o lavă dinspre Nord peste munţii şi văile Daciei ferice, şi organizând state fantome prin Transilvania şi prin Moldova, după ce Slavii subjugau pe Românii autohtoni. Apoi aceşti Slavi au dispărut «în substrat». Filologul bulgar Ţonef, în voluminoasa sa istorie a limbii sale materne, izbucneşte în patriotice lamentări pentru toate sufletele bulgăreşti înnecate în oceanul românesc, precum — zice el — dovedeşte mulţimea cuvintelor slave din limba română. Evident, lacrimile eruditului filolog jinduiau după mântuirea fraţilor pierduţi. Orice argument că aceşti «fraţi» au vorbit odată bulgăreşte, este binevenit. Astfel se întâmplă că aproape tot materialul de limbă medio-bulgară e cuprins în documentele din cancelariile Munteniei, deoarece Bulgarii nu mai aveau un Stat organizat în acea epocă. Aceasta înseamnă, pentru eruditul filolog, că în Muntenia păturа conducătoare era bulgărească. (Nu vă supăraţi, dar teoria a fost adoptată şi de cel puţin un reprezentant al erudiţiei româneşti). Dar Ţonef mai avea un argument foarte puternic în sprijinul teoriei sale. Se întâmplă că într' unul din acele documente, adresat de Brăileni lui Ştefan, care râvnea la libertatea acestor cetăţeni brăileni, este o înjurătură de o vulgaritate şi obscenitate neobicinuită. Se vede că cetăţenii, în mânia lor, au spus diacului de slavonie ce se întâmplase să fie Bulgar, să scrie aşa ca să-l usture pe voevod, şi diacul a pus în text o înjurătură de a lui personală, nu prea cunoscută în uzul stilului diplomatic şi pe care nu o putem pune pe hârtie. La o lecţie de seminar la Universitatea din Sofia, acum vreo patruzeci de ani, descălul a ales acel document pentru luminarea discipolilor săi, între care se găsea şi un Român. Păcatul de a ceti documentul a căzut pe o fată, care ajungând la locul cu înjurătura s'a oprit pudică, refuzând să citească înjurătura. Cu toate îndemnurile dascălului, fata s'a proţăpit ca un cal nărăvaş, gata să răstoarne carul încărcat cu erudiţie al profesorului. Noroc de un flăcău curajos, care a pus umărul şi l-a îndreptat pe şleau, cetind şi interpretând fraza deochiată. Dascălul a tras doar concluzia, cu un oftat de uşurare: «Vedeţi, aşa numai un Bulgar sadea putea vorbi!» Deci păturа conducătoare din Muntenia era bulgărească!

La noi, Pârvan şi alţii trăseseră linia distinctivă între linguistică şi antropologie; şcoala franceză adoptase de mult principiul că rasa şi limba sunt realităţi diferite, linguistica se emancipă, dela sfârşitul secolului trecut, de logică, psiho-

logie, estetică, istorie, sociologie, filozofie și deveni o disciplină autonomă, dar strigoii trecutului sunt distruși foarte încet și continuă să-și exercite magia în întunerecul semidocților eruditi.

Originea thraco-romană a poporului român intrase în domeniul certitudinei cercetătorilor, nu numai români, dar după cel de al doilea război mondial nu se mai putea tăgădui că imperiul Thracilor, pe vremea lui Bueribista, se întindea dela Nipru până la Adriatică și până în vecinătatea Teutonilor din Apus, ocupând un spațiu întins în nordul Carpaților, spre versantul cărora Slavii s'au întins abia prin secolele 8-10 după Hristos. Locuitorii acestui vast imperiu nu au putut dispare, ca înghițiți de pământ, ca apoi Românii să apară, ca fiind căzuți din cer, pentru a crea organizații politice în vechea Dacie, după ce au dispărut năvălitorii stepei pe care ei i-au hrănit, cultivând pământul și adăpostindu-se în munți la vremuri de restriște. Nici în privința puității de rasă, știința românească nu a rămas în stadiul căutării tatălui latin și a mamei dacice, ci după metafora lui Vasile Pârvan, de valoare universală, a acceptat principiul că aliajul, care face să sune mai frumos clopotul, este un mister al Creatorului.

Totuși este greu să înnoți împotriva unor curente tradiționale, și, cum spuneam mai sus, unii eruditi români au căzut în greșala exagerării simpliste a influențelor slave asupra vieții istorice românești, alții au căutat să corecteze puțin tezele prescrise de ei istoriei. Voi da unul sau două exemple edificatoare. Pe linia ferată Burdujeni — Cernăuți, la câțiva chilometri de capitala Bucovinei, exista pe vremea austriacă o haltă *Chicera* a satului vecin cu același nume. In apropiere e satul Mologhia, scris de Austrieci Molodia. Cuvântul *Chicera* s'a părut patrioților reformatori prea țărănesc, pentrucă în dialectul local *pi* se palatalizează în *chi* sau *ci*, astfel *picior* se pronunță aici *cicior*, iar *piele* este *chiele*. De aceea suburbanii, care vor să vorbească «pe domnie», în loc de *cheie* spun *peie*, în loc de *chică*, *pică*. Fenomenul se numește hiperurbanism.

La fel au procedat și reformatorii onomastici. *Chicera* a fost înlăturată cu totul, făcând astfel să dispară unul dintre cele mai arhaice vestigii thraco-ilirice, care apare în limba albaneză, iar în Carpații de Nord, pe unde au ajuns turmele ciobanilor români, apar numeroase *chicere* și derivate ale acestui cuvânt cu înțelesul de *deal*, *colină*, *pădure*, etc.

Dar zelul reformatorilor a mers mai departe. *Mologhia* li s'a părut un slavonism urît, care trebue înlăturat, ca nu cumva Slavii să ridice într'o zi revendicări asupra acestei așezări de Români și de colonișți șvabi aduși aici pentru a întări cordonul etnic străin dinspre frontiera Moldovei. Mologhia (ortografiată de Austrieci *Molodia*) a fost considerată ca un derivat dela tema slavă *molodei* «tânăr», deși morfologia se împotrivește unei derivări a toponimului din vreo limbă slavă. De fapt acest toponim este bizantino-grec și reprezintă un termen din organizarea monacală a proprietății unei mănăstiri. Teritoriul unei mănăstiri era autonom și nu putea fi înstrăinat. Putea fi însă arendat în anumite condițiuni. Pe teritoriul unei mănăstiri puteau fi întemeiate sate monacale, numite

schituri, gospodării călugărești numite chelii, apoi locuri de retragere pentru călugări, care preferau singurătatea sihăstriei vieții religioase în comunitate. Acest sistem de proprietate trăiește și azi pe Muntele Athos de pildă. Mănăstirea arendează astfel de proprietăți pe viață călugărilor, care le pot lăsa moștenire, sau vinde altor călugări. Proprietatea rămâne a mănăstirii, sub jurisdicția căreia rămân și călugării care locuiesc în aceste gospodării înzestrate cu paraclise. Prin contractul de arendă, autoritatea mănăstirii stipulează câți călugări pot trăi într'o astfel de gospodărie și ce animale pot ține: un măgar, un catâr, doi, sau trei, etc. Acest contract se numește grecește *homologhion* (plural: *homologhia*). Deoarece *h* inițial nu se pronunță, cuvântul a devenit în limba română *omologhia*; *o* a fost considerat ca numeral, sau articol indefinit, și am obținut cuvântul *mologhie*, care a devenit toponim. De fapt, nu departe de acel sat, un loc este numit *la schit*, iar ceva mai departe, o suburbie a orașului Cernăuți se numește *Mănăstiriște* (Austriecii îi ziceau «Manasteriska»). Acestea sunt semne că pe acele locuri a existat, în codrii întinși pe unde curge un pârâu Cosminul, o așezare călugărească, iar Mologhia o fi fost o chilie.

Cronicele românești și poloneze nu specifică exact unde a fost distrusă oastea regelui Poloniei Ian Olbracht. In realitate, nu este vorba de o luptă în sensul strategiei medievale, ci de o înfrângere după strategia lui Ștefan al Moldovei. Moldovenii au atacat în codri întreaga armată polonă, al cărei rege nu și-a respectat obligațiunea luată de a se întoarce acasă pe același drum pe unde năvălise în Moldova, pentru a evita mai multă pustiire a țării. Mânia lui Ștefan fuse aţâţată de perfidia vecinului, care pretinse că merge spre Chilia să o libereze din mânile Turcilor, și în loc de aceasta a trecut hotarul pela Hotin și Sniatin și s'a îndreptat spre Suceava, pe care a asediat-o, fără să o poată cuceri. Polonii au apucat-o dela Suceava spre Siret și de aici spre Prut, evitând vadul Prutului dela Cernăuți, unde-i aștepta hatmanul Boldur cu călărețiі săi. Polonii hărțuiți prin codrii Bucovinei până la Prut spre răsărit de Cernăuți, și-au salvat rămășițele armatei, ce au mai rămas, spre Cozmeni, în nordul Bucovinei, unde-și aveau cartierul general. Când i-a lovit Boldur din coastă, regele abia a scăpat cu fuga spre Sniatin, la hotarul de nord al Moldovei, pe unde curge pârâul Colacinului.

Cum vedem deci, în Nordul Prutului, tot în codrii Bucovinei, există un Cozmeni, derivat ca și pârâul Cosminului dela numele Cozma, probabil feudalul acelor locuri largi, primite dela voevod pentru a păzi acest unghi al țării împotriva năvălitorilor dinspre Nord de Nistru și dinspre Apus. La Răsărit era moșia Costânilor în fața Hotinului. Tot aici se găsește satul Cristinești, leagănul familiei Hâjdăilor.

Cozmenii de peste Prut este un alt exemplu despre destinul nestatornic al toponimelor. Când Austriecii au ocupat Bucovina, au botezat satul de pe malul bălților bogate în pește de pe moșiile bisericești cu numele *Kotzman*, luându-se după forma scrisă (de exemplu, pe harta lui Dimitrie Cantemir) și transcriind pe *z* prin *tz*. Sub Austrieci, satul s'a transformat într'un târgușor,

și-a sporit populația cu mici negustori și meseriași precum și cu muncitori agricoli sezonieri din Galiția vecină; astfel a devenit centrul ucrainismului, care încă nu îndrăznea să se apropie de Cernăuți. Numele a fost ucrainizat în *Kitzman*, care corespunde tendințelor fonetice ale limbii ucrainene, dar este artificial (cărturăresc) și nu mai recunoaște pe întemeietorul lui Cozma. Ba mai mult, atâțați de autoritățile austriece, care căutau orice mijloace să slăbească elementul românesc în Bucovina, noua capitală ucraineană reclama un episcopat în vederea împărțirii fondului bisericesc, uitând că majoritatea populației imigrate din Galiția era uniată și nu ortodoxă. In preajma celui dintâi război mondial, autoritățile găsiră și un vicar de scaun la acest episcopat în proiectul lor. Era un cântăreț bisericesc, care nu prea știa dacă e Român sau Ucrainean. Din nenorocire, în timpul teroarei vestitului colonel de jandarmi Fischer, în primul război, când nu existau legile internaționale împotriva genocidului, bietul arhimandrit de scaun, în loc să fie înălțat pe tronul arhieresc de stăpânii săi, a fost înălțat în furci, ca atâția oameni nevinovați denunțați că sub ocupația Rușilor ar fi cochetat cu aceștia.

Intorcându-ne la toponimie și istorie, cred că putem afirma că locul de înfrângere al Polonilor este toată regiunea codrilor dela Siret până la Nistru. De altfel pe hărțile vechi numele Bucovina apare în Nord, la Apus de Hotin, unde până în zilele noastre localnicii vorbesc de Bucovina basarabeană și de Bucovina austriacă.

Un alt exemplu de nestabilitate a numelor topice este numele satului românesc de pe malul Prutului, între Boianul lui Eminescu și pădurile dintre Prut și Cernauca Hurmuzăcheștilor. Impreună cu fostele lui cătune Cotul Ostriței și Buda, acest sat era al treilea ca populație în Bucovina. Fiind la vreo cincisprezece chilometri de Cernăuți, mulți atribue numelui înțelesul de suburbie. De fapt, în documentele dela Ștefan cel Mare, satul apare cu numele *Ostrița*, un cuvânt de origine slavonă, păstrat și în apelativul *ostrețe* «gard de pari ascuțiți făcut pentru prins pește», care mai întâi însemna o fortificație de bârne ascuțite. Ultimul înțeles poate explica numele topic, satul fiind desvoltat dintr'o întăritură pentru apărarea întrării în Moldova prin valea Prutului. Dacă luăm în considerare că în această localitate a existat o așezare în epoca neolitică, precum dovedesc săpăturile recente, că mai spre Apus este Șipenițul cu o bogată cultură neolitică, precum arată colecțiile arheologice din Cernăuți, Viena și Oxford (Anglia), că în apropiere pe același mal al Prutului, se găsește satul Lujeni cu cea mai veche pictură murală din Moldova, că în față peste Prut se ridică dealul Țețina, cu ruinele mai recente ale unei întărituri (numele nu trebue căutat în latina strămoșilor, ci în numele Țețu cu sufixul slavonesc *-ina*, arătând pe proprietarul locului), că în fața Țeținei s'au găsit urmele unei alte întărituri spre frontiera Poloniei închizând aceeași vale a Prutului, atunci interpretarea Ostriței din documentele lui Ștefan, ca o fortificație mai veche de ostrețe, nu pare prea fantezistă.

In orice caz numele de azi «Mahala», nu are, în acest caz, nimic comun

(decât originea turcească), cu sensul apelativului din Muntenia. Când Turcii au transformat regiunea Hotinului în raia, satul a primit numirea, care înseamnă că el nu făcea parte din teritoriul raialei, ci se administra fără amestecul Turcilor. Astfel de toponimice «Mahala» există și prin Macedonia, având aceeași situație administrativă. Din vechea numire Ostrița a rămas numai *Cotul Ostriței* (Cotenii), partea dinspre Boian, spre Răsărit, iar în față peste Prut, la Sud, este satul Ostrița de azi. Foarte probabil, populația s'a retras din calea Turcilor peste râu, unde a format un sat nou cu numele vechi al satului lor.

Dar, pentru a merge până la capăt, vicisitudinile ultimului război, cu lupte, evacuări, deportări, refugieri, au distrus mult din vechea așezare românească, dar n'au desființat-o. Călîți în luptele și suferințele veacurilor, oamenii s'au tras înapoi de prin Siberia, de prin Asia, câți au supraviețuit și au reușit fiecare în odiseea lui. Au ajuns însă într'o altă țară la pereții vetrelor distruse, într'o Ucrainâ de Vest, cum au botezat, cu multă diplomație, colegii lui Molotov această parte a României, declarând cu inocența vulpii cu puful pe botișor, că Ucraina (fantomă) nu generoasa Rusie a furat pământul. Veți aștepta atunci ca numele să fi fost lăsat în pace, căci în pronunțarea ucraineană ar fi rămas tot Mahala. Nu, Moscalii l-au schimbat după pronunțarea lor în *Magala*, căci pentru ei Homer este *Gamir*, Heine e *Gaine*, iar revoluționarul Herzen a fost moscăcit în *Gerzen*. Pe acesta de sigur îl cunoașteți, căci între alte isprăvi revoluționare a înființat la Londra o tipografie pentru Lipovenii rascolnici din Bucovina, dela Fântâna Albă («Bielaia Cherniţa») unde îi așezase generosul Habsburg filozof Iosif II. Dar rascolnicii, sătui de revoluție în biserică, n'au acceptat proiectul lui Gerțen, ci au preferat să sape iazuri și să facă negustorie de mere prin târgurile Bucovinei, până s'au îmbogățit și și-au putut cumpăra un episcop la Carlovăț, în Sârbia, căci biserica ortodoxă română a refuzat să se amestece în certurile lor cu biserica rusească și a refuzat să le vândă episcopi (ce păcat că n'au mai așteptat puțin!) sau să le sfințească preoți. Azi lucrurile merg mai ușor în negustoria arhierească.

Dar să rămânem la toponimie, care în orice caz este mai puțin primejdioasă decât canoanele învechite bisericești, cu care face fiecare ce vrea. Pe vechea frontieră dintre Moldova și Pocuția, unde hotarul a fost râul Ceremușului, este satul *Nepolocăuți* (a fost). S'a întâmplat că după 1918, calea ferată de frontieră trecând, încă de pe vremea lui Carol I și a lui Strusberg, prin acel sat, s'a părut ca stația avea un nume «urît». Cum se putea lăsa ca străinii să-și frângă limba la intrarea în țară cu un astfel de barbarism?! Capetele luminate au găsit soluția și au simplificat problema botezând stația cu numele colectorului de haraci pentru Turci și pentru el, Grigore Ghica Vodă, învățând pe străini și prima lecție de istorie românească. Dar, iertați-mă că vă dărâm un idol și lipsesc Bucovina de un martir. Fanariotul albanez a fost sugrumat de Turci (riscul profesional), dar nu pentrucă s'ar fi opus vinderii Bucovinei, ci pentrucă l-a luat limba pe dinainte și a amenințat că dacă Turcii nu vor reduce haraciul pentru cota parte a țării vândute Austriecilor, el va trece de partea Rușilor, pentrucă

tocmeala a fost pentru întreaga Moldovă plus titlul de principe, pe care Turcii îl acordau tuturor arendașilor Moldovei, ca să le ușureze colectarea de averi pentru suveran și pentru colector. Astfel ei au considerat ca o obrăznicie a slugii lor, care îi amenința că va recurge la ajutorul protectorului rus, cel mai înverșunat dușman al Sublimei Porți. De aici până la cununa de martir național român e cale cam lungă. Abia târziu, în preajma celui de al doilea război, statul major, de sigur nu din lipsă de patriotism, a cerut schimbarea numelui stației de frontieră în Orășeni, după satul vecin cu acest nume.

Dar ce înseamnă ciudatul *Nepolocăuți?* Un răspuns precis l-ar putea da numai studiul comparativ al toponimicelor regiunei. Ceea ce avansăm este cu titlu de ipoteză. Nepolocăuți, ca și Cernăuți, Rădăuți, Frătăuți, Pătrăuți, Broscăuți, etc., este derivat dela un nume de persoană. Calendarul nostru nu ne ajută să-l identificăm, nici dicționarul. Rămân izvoarele intuiției și ale istoriei. Acest toponim pare a fi derivat dela numele ceh *Nepomuk*, care prin disimilarea lui *m* în *l* și prin adoptarea sufixului *-ăuți* a devenit **Nepomuk-ăuți*, **Nepoluk-ăuți*, Nepolăcăuți. Numele este ceh. Cine a fost acest proprietar la frontiera Moldovei, nu putem preciza fără documente. Acest străin a putut fi unul dintre mulții mercenari aventurieri din armata Moldovei, răsplătit de voevod cu o moșie, sau vreun negustor de origine cehă. Cernăuții era plin de negustori și de meseriași adunați din toate țările Europei încă înainte de anexarea Bucovinei de către Austrieci. Ar fi poate prea îndrăzneț, dar nu imposibil, să ne gândim la Husiții, meșteri într'o tactică nouă de luptă, cari au luptat prin Transilvania împotriva catolicismului și au căutat libertate religioasă în adăposturile Carpaților și în Moldova. Ei au introdus tehnica luptei de fortificații în locul războaielor de manevră, care au dominat strategia lui Ștefan cel Mare. Cred că în felul acesta, toponimia interpretată cu precauțiune, rezervă și simț critic, poate arunca lumină asupra evenimentelor istorice.

Toponimia este capitolul linguistic cel mai buclucaș, de aceea fiecare se aventurează în el, crezând că dacă a adunat tot felul de nume geografice a produs o capodoperă de erudiție. Acesta nu e un cusur național. Dimpotrivă, el se practică pe o scară mult mai întinsă pe plan internațional, unde se fac cariere mai rentabile. La un congres internațional de onomastică ce se ținea în Salamanca, mi-a fost acordată cinstea să prezidez o secție, după ce distinșii și demnii noștri patroni se convinseseră că nu am nicio vină în înstrăinarea Gibraltarului dela solul național spaniol. Abia ocupasem scaunul măririi, când m'am văzut înfruntat de un mare savant cu două comunicări lungi ce mi le trântise sub nas. Timpul era atât de limitat încât ar fi fost umplut cu cele două lucrări, lăsând pe dinafară alte vreo zece comunicări. Mi-a trebuit mult tact să-l conving că trebue să-și limiteze comunicarea în timp și, după ce a acceptat cu nemulțumire, a început să se plimbe prin fața fotoliului președintelui și să peroreze ca în parlament. Uitasem să vă spun că eruditul toponimist era fruntaș parlamentar în țara lui glorioasă, și mai mult decât atâta, trecea de organizator și îndrumător cultural. A început deci pe un ton menit să intimideze: «Doamnelor

și domnilor, supunându-mă împotriva voinței mele dispozițiilor președintelui, voi rezuma și vă voi demonstra cum un nume propriu poate fi explicat prin profesiunea sau ocupația oamenilor așezați în acel loc. Numele capitalei Bucovinei, Akerman, se explică prin germanul *Acker* «ogor» și *Mann* «om»...» Nu-mi venea să cred! Eram sigur că n'am auzit bine și aș fi fost convins că mă înșel, dacă ilustrul erudit și om politic nu continua cu analiza capitalei Bucovinei! Era atât de convingător oratorul, încât luând note îmi puneam întrebarea: N'o mai fi pe undeva o altă Bucovină cu o capitală impusă de ilustrul parlamentar?! N'o fi vreo glumă din partea Spaniolilor, pentrucă nu voiam să le restitui Gibraltarul?! Dar trebue să precizez că oratorul nu era Spaniol. Inainte de a putea ajunge la o concluzie, oratorul a terminat și, bine hrănit și frumos îmbrăcat, se uita triumfător la sala arhiplină, pentrucă -precum aflai mai târziu- se produsese o încăierare între el și un Elvețian în altă secție și acum Elvețianul cu un grup de partizani, îl urmărea să-i plătească polița. In fine, mi-am zis, piaza rea pe bietul om. M'am ridicat și, înainte de a-l arunca în gura câinilor pentru discuție, cum cer uzanțele congresiste, l-am suportat, ca funia pe spânzurat, cum se cere dela un președinte imparțial: «Inainte de a trece la discuție, aș vrea să atrag atenția distinsului nostru confrate asupra unui *lapsus* fără importanță, dar care sunt sigur că d-sa nu ar vrea să fie trecut în actele Congresului. Capitala Bucovinei nu e Akerman, ci Cernăuți. Rog să fiu crezut pe cuvânt, căci întâmplător m'am născut și am copilărit pe acolo. (Un ropot de râsete homerice). Akerman este la gura Nistrului, pe malul Mării Negre, al vechiului Pont Euxin. Cuvântul nu are nimic a face cu coloniștii germani, așezați acolo de împărăteasa Caterina și de alți țari ruși în secolul al 19-lea. Acești coloniști francezi, germani, elvețieni au sate numite Paris, Leipzig și altfel, dar Akerman e un cuvânt turcesc. Numele acestei localități a fost tradus de stăpânii succesivi. Ea se mai cheamă Cetatea Albă, Bielgorod». (Un alt ropot de aplauze. Preopinenții elvețieni au renunțat să mai ia cuvântul și discuția s'a încheiat). Nu aș fi povestit această întâmplare autentică, dacă ea nu ar ilustra metoda aplicată în toponimie și azi de mari autorități academice. Mai onestă mi se pare metoda diplomaților toponimici. In timpul aceluiași congres, călătoream dela Salamanca la o fermă de tauri pentru o demonstrație mai puțin sângeroasă de luptă cu taurii decât erau unele ședințe ale eruditilor internaționali. In aceeași mașină călătorea și un distins învățat, cam tânăr ce-i drept, dintr'un nou stat asiatic. Obligat să intru în conversație cu simpaticul călător, ce puteam discuta decât toponimie? Amicul meu a zâmbit la întrebarea mea cum stau studiile onomastice în frumoasa lui țară și mi-a răspuns: «Nu mă întrebați, căci habar n'am». «A, sunteți plecat de multă vreme da acasă, așa-s timpurile...» — «Nu, domnule, eu sunt consilier la ambasada țării mele», — mi-a răspuns tânărul râzând. «Ce bine-mi pare» am îngânat, cam încurcat... «Am făcut și o comunicare la congres» — continuă călătorul de ocazie, în vreme ce mașina trecea printr'un peisagiu trist de stânci sure. «Deci, tot sunteți filolog!» am observat cu satisfacție că biata mea profesiune

are exemplare atât de alese. «Nu, domnule, să vedeți; am primit la ambasadă invitare să luăm parte la banchetul oficial cu ocazia congresului internațional de toponimie și onomastică. Am trimis acasă, chestiune de rutină diplomatică, invitația și am primit ordin să participăm la această manifestare internațională. Ambasadorul mi-a dat ordin să fac o comunicare la congres. Nu știam ce înseamnă toponimie și onomastică și mă temeam să nu fie ceva din domeniul medicinei interne. Am luat un dicționar și am fost fericit să văd că e vorba de numiri geografice. Păi, de astea sânt și pe la noi câte vrei! M'am apucat de lucru, am pus pe hârtie câteva sute din regiunea unde am copilărit și le-am cetit congresului. Cine nu crede că ele există, să meargă să le verifice!» Credeam că omul vrea să-și bată joc de mine, dar mi-a arătat numele său și titlul comunicării în programul congresului. Verificând și comparând comunicări și lucrări savante oficiale, m'am convins că procedeul expeditiv al diplomatului asiatic este urmat de mulți academicieni și de autorități profesorale, în vremurile noastre, ca și de academicianul român amintit, care retipărește pe hârtie de lux ceea ce a spus în nemțește, acum vreo patruzeci de ani, pe hârtie ordinară. Dar, de-atunci multă apă a curs pe Prut și pe Nistru!

Sufixul slavon *-ovce* (*-ovțe*), analizat în părțile lui componente, conține un element posesiv-calitativ *-ov*, care indică apartenența (de pildă *Ivan-ov* înseamnă fiul lui Ivan) și sufixul diminutiv *-ce* (*-țe*) care arată pe cel «mic» (fiul); Exact, acest sufix *-ce* este la plural și arată pe toți descendenții. Deci *Ivanovce* înseamnă moșia descendenților lui *Ivan*, sau cu un sufix ipocoristic lărgit avem *Ivankovce* care a devenit în românește *Ivancăuți*, iar în ucraineană *Ivankìuți*. De fapt astfel de numiri topice ucrainene în *-iuți* există spre Nord, în Podolia locuită de Ruteni. In românește sufixul s'a desvoltat potrivit tendințelor fonetice ale limbii române. Nici din punct de vedere al fondului *-ăuți* nu este un împrumut propriu zis, căci funcțiunea pe care acest sufix o îndeplinește în limba română exista și era îndeplinită de sufixele *-ești* și *-eni*. Avem deci o substituire de sufixe, o inovare stilistică de caracter literar-cărturăresc.

Exemplul de mai sus arată cum se produc aceste substituiri de elemente morfologice. Un caz clasic s'a petrecut de asemenea sub ochii noștri. După anexarea Bucovinei de către Habsburgi, numele capitalei Cernăuți (după numele de familie *Cerna*, care este de origine slavonă, dar nu ucraineană sau rusă) a fost modernizat în Czernowitz, — derivat din aceleași elemente slavone ca și omonimul său din Boemia — și în aceste haine nemțești numele capitalei teritoriului anexat a intrat pe piața internațională. Dar Rădăuții așezat mai la Sud nu a fost îmbrăcat în haine nemțești și a rămas Radautz și pe hărțile și în gurile nemțești. Astăzi, capitala Bucovinei furată de Ruși și dăruită «Ucrainei occidentale» nu a fost botezată cu o formă ucraineană, ci cu un nume hibrid-arhaisant îi zic *Cernovce*!

Linguiștii nefamiliarizați cu desvoltarea fonetică a limbilor slave de Răsărit ar putea încerca să opuie concluziilor de mai sus următoarea obiecțiune: forma

românească reprezintă un stadiu mai vechi de desvoltare a lui *-ovce* în *-iuți* ucrainean de azi. De fapt, așa explică forma românească autorul *Toponimiei românești*, din 1963, Iorgu Iordan, urmând în această explicare pe dascălul său dela Iași Ilie Bărbulescu și pe asistenta acestuia, care au inventat substratul ucrainean, pe care voiau să-l demonstreze prin elemente linguistice, adecă au înjugat carul înaintea boilor. Și-apoi, vorba Românului: aruncă unul o piatră în baltă și zece înțelepți nu o pot scoate!

In desvoltarea slavonului comun *-ovce* în ucraineanul *-iuți* nu există un *e* reprezentând pe *o* slavon comun, pe care preopinenții își bazează teoria lor susținând că acel *e* s'ar fi pronunțat în românește *ă* (așa explică și eruditul croat Petar Skok, cum vom vedea mai departe). Nici *o* nu a existat în seria stadiilor de desvoltare a sufixului ucrainean, care să justifice această origine în românescul *ă*. Cronologia acestei desvoltări fonetice ucrainene se împotrivește teoriei iordano-bărbulești.

Procesul trecerii lui *o* în *i* (în silabă închisă în dialectele rutene) este una dintre cele mai arhaice schimbări fonetice, care diferențiază grupul dialectal ruteano-ucrainean de grupul dialectal rus. El se întemeiază pe principiul «îngustării» vocalei, în anumite condițiuni fonetice (în silabă închisă), și se manifestă și în fonologia polonă, independent de cea ruteano-ucraineană. Aici (în limba ruteană) procesul începe prin secolul al 12-lea - 13-lea și e dominat de cantitatea vocalei, de accent și de închiderea silabei. Din punct de vedere fiziologic, trecerea lui *o* în *i* se produce prin dilabializare, prin diftongarea lui *o* în *uo*, apoi în *ue, uy, ui, i* (1).

Deci trecerea lui *o* în *i*, în limba ucraineană, e un proces foarte timpuriu și se poate admite că a început către sfârșitul erei slave comune. In secolul al 14-lea forme cu *u* în loc de *o* sunt atestate în scris. Aceasta, după invazia mongolă, când legăturile între Nordul și Sudul limbilor slave de răsărit fuseseră reduse.

Deci, forma românească *-ăuți* nu poate fi explicată prin dialectele ucrainene (rutene), nici ca formă nici ca fond. Ea trebue explicată în cadrul sistemului fonologic românesc, ca o desvoltare fonetică din sufixul cărturăresc slavon *-ovce*. Diecii cancelariilor și pătura cultă a țării înțelegeau sensul lui *-ov-ce* (*-ovțe*) în slavoneasca scrisă. El corespondea lui *-ești* și *-eni* din toponime ca Frățești, Broșteni, Petreni, etc., și atunci au fost create de către diecii învățați Frătăuți, Broscăuți, Pătrăuți. Dintr'un nume Pârhu (din care îl avem pe Pârvan; mai bine zis invers, căci forma primă este Pârvu) a fost

---

(1) Cf. N. Trubeckoj, *Einiges über die russische Lautentwicklung und die Auflösung der gemeinrussischen Sprachenheit*, Zeitschrift für slavische Philologie I, 299-300; O. Kurilo, *Sproba pojasnyty process zminy o, e v novyh zakrytyh skladah u piudenij grupi ukrajinskyh dialektiu*, Zbirnik 80. Ist. Fil. Vid. Useukr. Ak. N., 1928; Șahmatov, *Ocerk drev. per. russk. jaz.*, 3,5; N. van Wijk, *Les langues slaves de l'Est*, Le Monde Slave, 1937, 35-36.

derivat numele satului Părhăuți din Bucovina, pe care eruditul academician român din zilele noastre îl caută prin praful rusesc derivându-l, prin nu știu ce alchimie fonetică, dintr'un rusesc *porh*, cuvânt care nu există în limba patronilor săi. E spre cinstea marelui academician că nu a învățat în atâția ani de robie limba stăpânilor săi, dar nu-i face cinste că într'o lucrare de 578 de pagini de toponimie românească a reușit să nu menționeze măcar o singură dată numele Bucovinei ultragiate de stăpânii săi. Asta nu-i frumos! Și ca să-i liniștesc frica de *tabù*, îi dau asigurarea că forma inocentă a cuvântului Bucovina este românească, oricare ar fi originea părților ei componente. Prin această origine cărturărească nu se justifică furtul Rușilor. Și-i voi mai spune ceva ilustrului academician, așa la ureche ca să nu audă nimeni. Intr'o lucrare despre mănăstirile Bucovinei, publicată nu demult de UNESCO, tot cu banii proletarului român, colegul său academician octogenar G. Oprescu a scris o lungă prefață, în care a reușit să nu menționeze numele provinciei unde se găsesc acele comori de artă. Dar un savant din apus, André Grabar, care e nu numai Francez la prima generație, ci și de origine rusă, în contribuția sa la acest volum spune în prima propoziție, că acele comori de artă se găsesc în *Bucovina, care a fost și este românească*. Duhurile rele nu l-au atins pe acest savant francez. El trăiește și e cam de o vârstă cu eruditul academician român!

Toată argumentarea fonetică a ucrainizanților filologici se întemeiază pe închipuirea că *ă* din *-ăuți* redă un *e* ucrainean. Mai întâi, chiar dacă în desvoltarea ucraineană ar fi existat un *e* (sau chiar un *o*), pentru ce să-l schimbe Românii în *ă*? Pentrucă nu-l puteau pronunța Ucrainenii, răspund ei! Ciudată argumentare! Nu ți-ar veni a crede că e posibilă, dacă autorul nostru nu ar cita în sprijinul teoriei sale forma *Badeuț* în loc de *Bădăuți*, sau în graiul local *Badauț*, satul descendenților lui Badea. D'apoi Badeuț e pronunțarea Nemților, care nu pot rosti, mai precis: nu au în sistemul lor fonologic fonemul *ă*. Când Ucrainenii naționalizează aceste nume românești ele devin: Cerníuți din Cernăuți, Mamaiești din valea Prutului devine Mamaíuți, iar satul lui Cozma de mai la Nord, în românește Cozmeni, a devenit Kitzman, cu un *ț* împrumutat dela Nemți, care-i ziceau Kotzman! După această metodă Americanii, care sunt atât de generoși față de străini, ar trebui să boteze New York-ul, «Novei Irk», și să-l încorporeze Ucrainei Occidentale! Așa, de dragul Rușilor, care nu pot pronunța numele orașului american.

Dar ca să vedeți că acolo, în Răsăritul Europei, aceste argumente nu sunt numai glume de prost gust filologic, vă voi spune că pe astfel de argumente se întemeiază teorii etnice și pretenții politice. Ceea ce încearcă să arate prin argumente filologice acești magi ai științei, este existența unui substrat slavon în Moldova, care acoperit de oceanul românesc își arată unghiile prin supra-stratul românesc de azi, ca o găină ale cărei labe ies din pilaful la care se ospătează numai Românii, eliminând pe cei din substrat dela ospăț. Această concepție filologică e moartă de mult și astăzi nici studenții primului an de studii nu mai admit confuzia între etnic-antropologic și linguistic-social. In această confuzie

s'a înglodat adânc școala dela Iași a lui Bărbulescu și discipolilor săi, imitând pe Bulgari, iar urmașii nu pot ieși din ea, căci ceva îi atrage la fund.

Pentru a-și întări poziția, academicianul Iorgu Iordan citează diverse autorități, fără să analizeze părerile și fără să țină seama că în jumătate de secol teoria linguistică a făcut oarecare progrese, ca tot ce-i omenesc. Sunt citați Hasdeu (așa se scria, pentrucă Rușii sub care a trăit în tinerețe nu puteau reproduce pe Hâjdău). Și dacă e permis, în legătură cu această problemă filologică, și numele Nandriș a suferit schimbări similare, din aceleași motive. Cancelariile germane au reprodus un original Nandrâș, Nandrăș printr'un Nandreș, care întorcându-se în mediul său românesc a devenit, după legile fonetice ale limbii române, Nandriș. Ieșind iarăși în lume, a pierdut sedila de sub *s*, din motive tipografice, și astfel adesea posesorul numelui este ridicat la rangul nobil al descendenților cuceritorilor Troiei! Dacă însă persistă să păstreze codița de sub *s* (care nu e decât un alt *s*), posesorul este așezat în genealogia lui Mohamed, uitându-se că de fapt Turcii au împrumutat dela Români litera *ș* pentru a transcrie un semn din scrierea arabă. Iată cum imaginația poate construi teorii întemeindu-se pe fapte existente. De fapt, tema numelui este reprodusă din numele de localitate Nandru, care apare și în toponimia Ardealului și a Muscelului, și în folclor. Toponimicul Nandru reprezintă un ipocoristic al lui Ferdinand, trecut prin filiera maghiară Nandor, precum Alexander a devenit un mai elegant Sandor, care în românește e Șandru. Printr'o capricioasă coincidență, regele Ferdinand era numit în intimitate la curte Nandru, cum ne spune regina Maria. Evident, nu se ridică prin aceasta nici o pretenție! Și, de dragul adevărului trebue să spun, că din același *nandru* se trage și apelativul, nu prea complimentar ce-i drept, *nandrăș*, înregistrat de Tiktin, și *nandralău, handralău* din textul lui Creangă, și nu uitați că bunicul lui Creangă e fugit din Ardeal, din pricina papistașilor, ne spune el, așa precum se pare că au fugit și predecesorii Nandrașenilor. Toate aceste considerațiuni ne avertizează cât de precauți trebue să fim când ne aventurăm în pustiul plin de gropi și de capcane al onomasticei. Dar, pentruca lucrurile să fie mai complicate pentru filologi, Nandris și Nandres apar în Alsacia. Or fi și ei fugari?!

In cazul sufixului *-ăuți* este evident că Românii nu l-au împrumutat dela Ucraineni, căci în sistemul fonologic românesc se găsesc toate elementele pentru a putea reproduce formele corespunzătoare ucrainene. Dimpotrivă, Ucrainenii nu au fonemul românesc *ă* și când împrumută cuvinte românești înlocuiesc acest fonem, de pildă românescul *flăcău* (chiar fiind de origine maghiară *flekó*, precis numai pe jumătate: terminația *-ó*, căci tema este slavonă) a devenit în gura Rutenilor-ucraineni *flekéu, flekiu*.

La expunerea filologică de mai sus trebue adăogată o observație istorică ce poate fi ușor verificată. Notați că numirile topice în *-ăuți* apar în Moldova, pe un teritoriu românesc organizat politicește începând din secolul al 14-lea, cu o administrație proprie și cu cancelarii ce întrebuințau slavona veche ca limbă eclesiatică și administrativă. Sufixul *-ăuți* nu apare în regiunea maramureșană,

unde teritoriile linguistice român și rutean se învecinau în epoca istorică recentă și de unde a descălecat clasa dominantă condusă de Dragoș, apoi de Bogdan, împreună cu toate gloatele lor. Explicarea lipsei acestor formațiuni topice în Maramureș este lipsa cancelariilor și administrației în limba slavonă, adecă lipsa sursei de unde a pătruns acest sufix în toponimia Moldovei.

Dar povestea acestui biet sufix nu se termină aici. El a intrat pe piața internațională sub auspiciile unui distins romanist croat, Petar Skok, pe care academicianul Iorgu Iordan nu are cavalerismul să-l citeze în sprijinul tezei sale. Acest blând Croat, prieten al Românilor, din generația lui Sextil Pușcariu și a Italianului Mateo Bartoli, toți prieteni personali ieșiți din școala lui Meyer-Lübke, era de o rară bunătate colegială și voia să facă bine la toată lumea (2).

Eruditul croat Petar Skok a scris, în 1930, un articol de cinci pagini întitulat «*Sur quelques noms de lieu ukrainiens en Roumanie*» (în Zbirnyk Zachodoznavstva Vseukrajinskoji Akademiji Nauk u Kyjevi, p. 71-77), în care, cu multă precauțiune și cu rezerve, prezenta ipoteza că trei nume de localități din România ar putea fi explicate prin limba ucraineană: *Dorohoi, Buzău* și *Giurgiu*. Nu uitați că pe atunci școala lui Bărbulescu își etala teoriile fanteziste despre toponimia Moldovei, Slavii încă nu se vindecaseră de boala romantică a panslavismului dirijat de maica Rusie, iar Hruşciov era baciul Ucrainei.

Ipoteza rezervată a eruditului croat a încăput pe mâna academicienilor ucraineni dela Academia Liberă de Ştiințe din Winnipeg (Canada) și am putea parafraza vorba veche românească... Păzește-mă, Doamne, de academicieni, că de... prostime mă voi păzi singur! Articolul lui Petar Skok a fost reprodus în secția *Onomastica* Nr. 18, 1957, a Academiei Libere Ucrainene și a fost prefațat solemn cu declarația: Skok a ajuns la concluzia că «Ucrainenii au locuit tot teritoriul României de azi dela Dorohoi în Nord până la Giurgiu în Sud în fața Bulgariei.» (Acum înțeleg de ce urlă câinii la Giurgiu). Nici mai mult nici mai puțin, adică Ucrainenii au ocupat un teritoriu pe unde nu le-a călcat piciorul, căci nu existau nici ca neam nici ca limbă, nici ca organizație politică, în epoca de care e vorba. Bandele de adunătură căzăcească de mai târziu, care se aventurau în Moldova după pradă, erau mai puțin omogene decât Tătarii Bugeacului chemați și ei din timp în timp să ajute pe un domn împotriva altuia și erau plătiți lăsându-li-se Moldova spre a o jefui un anumit timp.

Am arătat în alt loc că Dorohoi se explică prin substituirea unui nume nou celui vechi *Drăgoi*, ca cel din Drăgoiești, etc., că Giurgiu nu poate fi explicat prin limbile slave de răsărit și nu voi relua aici discuția cu cei ce nu asudă nici la deal, nici la vale (3).

(2) I-am prezentat un modest omagiu în articolul *Notes on East European toponymy and some reminiscences of Petar Skok*, The Slavonic and East European Review, XXXVI, Nr. 87, 1958.

(3) Cf. G. Nandriș, *The relation between toponymy and ethonology in Rumania*, The Slavonic and East European Review, XXXIV, Nr. 83, 1956; cf. *Actes et Mémoires du V-e Congrès International des Sciences Onomastiques*, I, Salamanca, 1958.

Vom face câteva observații despre Buzău, pentrucă din punct de vedere filologic etimologia acestui nume propriu se leagă de problema formei sufixului *-ăuți*, discutată mai sus.

Printr'o cochetărie profesională, cum se complac câte odată filologii dela Socrate încoace (vezi *Kratylos*), Petar Skok crează o formă **Buziv*, care ar fi cea ucraineană dintr'o formă **Buzov*, inexistentă și ea, dar întemeiată pe formele de nume din cancelariile secolelor 16-17: Buzov, Buzovski, Buzevski, Buzăvski. Numai că aceste forme sunt derivate târzii dela un nume *Buză*, după tipicul descris mai sus. Neputând ajunge cu forma inexistentă **Buziv*, sau **Buziu*, unde dorește, căci Petar Skok filologul romanist știe că latinescul *tardiv(us)* a dat în românește *târziu*, el crează o altă formă **Buzeu*, pe care Românii au trebuit să-l facă *Buzău*, precum pe *deum* l-au făcut *zău*. Dar această echilibristică glumeață nu arată cum au ajutat Ucrainenii la treaba asta, ca acum să-și ceară o răsplată cu totul disproporționată în raport cu osteneala. Vă spun secretul. Acea formă **Buzeu* era necesară ca să lege cuvântul cu o desvoltare fonetică ucraineană. Numai că acea formă cu *eu* din *ou* nu există în desvoltarea fonologică ruteană, și toată acrobația nu dovedește absolut nimic. Dar să admitem posibilitatea unei greșeli în reconstrucția desvoltării fonologice ucrainene (*ou* > *eu*), căci la urma urmelor acea reconstrucție tot de oameni supuși greșelii este făcută. Ce ne facem cu formele vechi, care apar în antichitate, ale pâului Buzău și care sunt înregistrate de autori sub forme ca *Museos, Mpuseos* și sunt explicate de Pârvan ca fiind de origine thracă, sau scită? (V. Pârvan, *Nume daco-scite*, p. 12). Dela un nume thrac latinizat în *Buseus* ajungem la *Buzău*, care curgea pe unde curgea pe când nu existau Slavii, — nici vorbă de Ucrainenii habsburgici din secolul al 19-lea, decât undeva departe în Nordul Carpaților.

Diftongul *-ău* (ca și *-îu*) este un fonem al sistemului fonologic românesc în cadrul căruia s'a desvoltat în elementele de origine latină — și poate și thracă (*părău, rău, râu, grâu, brâu*, etc. — și s'a substituit în variante fonologice în cuvinte împrumutate (4). Fonemele nu sunt petece din care sunt fabricate limbile. Ele nu se împrumută ca niște șuruburi, și nu sunt infecțioase ca microbii, cum cred încă unii linguiști. Un teoretician linguist, Bloomfield, a observat că mai ușor despici un atom decât un sistem fonologic. Altfel stau lucrurile cu cuvintele. Imprumutul lor nu arată altceva decât ceea ce demonstrează lucrurile împrumutate dintr'o civilizație în alta. Limita acestor împrumuturi lexicale, a neologismelor, este necesitatea și bunul simț stilistic. Evident, dacă cineva va pune fracul cu plastron peste o cămașe națională frumos brodată va fi interesant, dar nu va face altceva decât ceea ce face cel ce se împodobește cu o terminologie străină, care nu are nici un sens, în felul cum este folosită. Intorcându-ne la bietul nostru sufix toponimic *-ăuți*, folosit ca armă de

(4) Cf. Octave Nandris, *Phonétique historique du roumain*, Paris, 1963, p. 65.

cuceriri teritoriale dela Dorohoi până la Giurgiu, repetăm că el este românesc, de origine cărturărească, cu tot regretul de a spulbera atâtea iluzii de expansiune slavă, de creare de state și substraturi fanteziste în Moldova. Filologia o fi ea bună de ceva în mâini de oameni cu cap treaz, dar de o dai pe mâinile unor eruditi nepregătiți pentru înțelegerea și folosirea concluziilor ei, este ca un chibrit pe mâna copiilor: îți aprinde casa.

In mod paralel, din punct de vedere fonologic, se explică și sufixul *-ău* în cuvinte ca *Ceahlău, Rarău, Giumalău, Tarcău, Gilău, Zalău, Trascău, Șimlău,* care toate sunt de origine străină (cumano-săcuiască?), dar schimbarea fonetică a sufixului s'a făcut după legile fonologiei limbii române; ele s'au adaptat fonetismului românesc, în care diftongul *-ău, -âu* reprezintă o desvoltare fonetică băștinașă, cum am văzut mai sus. Deci un cuvânt unguresc *szabó* «croitor» a devenit în limba română (dialectal) 'săbău'. Ion Neculce întrebuințează forma *caló* pentru 'călău', ceea ce ar arăta că trecerea lui *-ó* în *-ău* a avut loc până târziu în unele cuvinte de împrumut. Sau poate Neculce cunoștea originea cuvântului și a instituției și făcea etimologie, cu gândul Moldovanului mucalit de a restitui împrumutul și instituția proprietarului originar! Cronicarii numesc vechea capitală a Poloniei *Cracău* în loc de Cracov, iar Ardelenii se duc până astăzi la *Brașău* sau *Brașeu*. Trebue explicate aceste forme prin teoria ucraineană întemeiată pe ciudata concepție că Românii au adoptat forma în *-eu* deoarece Rutenii-ucraineni nu puteau pronunța pe *-ă*? O astefel de aplicare a concepției substratului mi se pare mai mult decât absurdă. Trebue să recunoaștem însă că această idee originală nu a ieșit din capul academicienilor de azi. Ea a fost lansată de școala maestrului din Iași printr'o asistentă a lui și din nefericire nu o poți scoate din capul unor filologi și istorici, care pe baza ei au delimitat regiuni rutene și au creat state organizate în substratul Moldovei. Nu ar fi fost mai firesc din partea acestor eruditi să se întrebe: când au apărut Slavii în Carpați? Răspunsul este că aceste triburi de baltă și de șes nu au ajuns aproape de Carpați înainte de secolul al nouălea sau al zecelea d. Hr. Cam târziu ca să creeze State organizate, dispărute apoi în substrat, despre care izvoarele contemporane nu știu nimic. Evident, mă refer și la creațiile, prin linii pe hârtie, de către istoricii zeloși să-și servească prin ficțiuni și legende trecutul național sau să ocupe catedre prin America. Altă dată se făceau trebușoare de acestea de dragul originalității. Hasdeu a căzut în acest păcat prin crearea diplomei bârlădene.

Dacă și teoriile academicienilor de azi ar fi create din această pornire inocentă și ghiduțe, nu ne-am pierde timpul cu bietul sufix *-ăuți*, dar aceste teorii, ca și inscripțiile pe care le vom aminti mai jos, au servit ca bază pentru teorii politice recente, lansate în mod tentativ de un academician, rus de astă dată, pentru stăpânii săi. Pe baza acestei pseudo-eruditii a crescut, ca pe un gunoi de îngrășat, teoria despre o «nouă formațiune politică» la Gurile Dunării, ca să lege imperiul țarilor sovietici cu Bulgaria și mai departe cu Mediterana de răsărit.

Tendința politică de a crea la Gurile Dunării un stat nou, format din Moldova, Dobrogea și Bulgaria, se fierbe de mult în cazanele Cremlinului. Enunțarea ei a fost cronologizată cu vizita demonstrativă a lui Hrușciov la Budapesta, pentru a oferi Ungurilor o nouă coroană a Sf. Ștefan, în locul celei bizantine a Monomahului, care e cu vreo cincizeci de ani mai târzie decât anul legendar 1000 și pe care eroul Horthy a zălogit-o pe undeva în Apusul capitalist pentrucă avea nevoie de creițari. La urma urmei, nu era decât o legendă și o piesă de muzeu. Baza ideologică a teoriei a fost pregătită de academicienii din imperiul lui Stalin. A fost muncă multă, pentrucă vechea bază a salvării pravoslavnicei credințe, care duce la Țarigrad, a fost din păcate subminată de vechiul seminarist caucazian. Și atunci s'a dat poruncă să se creeze o zonă de veche cultură și istorie rusească din Nord, dela izvoarele Niprului, până în Sud la Gurile Dunării, căci mai departe, până la Marea Egeică, nu-s piedici.

Astfel, știința a găsit într'un curgan, la Gnezdovo în regiunea Smolensk, un hârb de oală, cu o inscripție dintr'un singur cuvânt ipotetic descifrat: *Gorușna*. Invățații nu știu dacă acesta e numele oalei sau al unui erou național, sau arată conținutul oalei, înainte de a ajunge hârb istoric, care ar fi fost mușlar sau piper. Nici nu e sigur dacă inscripția a fost slavonă sau grecească. (Ar trebui reeditate schițele umoristice ale scriitorului bucovinean Mihai Teliman). Unii ignoranți, răuvoitori, pretind că o literă este cursivă în acea inscripție, ceea ce ar fi foarte grav din punct de vedere paleografic. Dar un vraci ceh dibaci (5), analizând forma literelor cirilice din această inscripție cu toate cârligăturile ce au rezistat secolelor, găsește o asemănare epigrafică între inscripția dela Gnezdovo și inscripția țarului bulgar Samuil, descoperită mai de mult (1888) pe malul lacului Prespa, în satul Gherman din Macedonia. O cronică grecească ne spune că pe acel loc a fost ucis fratele țarului bulgar de către niște Vlahi nomazi.

Această inscripție, din 993, se bucura de cinstea de a fi cel mai vechi text cirilic datat. Acum epigrafiștii au detronat-o, urcând mai sus pe tronul gloriei naționale inscripția descoperită în Canalul Anei Pauker și datată cu anul 943, deci cu jumătate de secol mai de vreme decât monumentul funerar din Macedonia, de pe malul lacului Prespa, ridicat de țarul bulgar Samuil, în amintirea fratelui său, omorît de acei păstori vlahi nomazi.

Inscripția descoperită departe în Nord, la Gnezdovo, pe la Smolensk, precum am amintit mai sus, a fost datată, în mod conjectural, din secolul al zecelea, pentrucă alte obiecte găsite în acea movilă ar fi din secolele 9-11. In vechea capitală a Bulgariei, Preslav, fragmente de ceramică sunt datate din anul 927. Un grafit de caracter indiferent, descoperit la Novgorod, a fost plasat prin secolul 11-12. O frumoasă inscripție, gravată cu multă grijă pe un stâlp de marmoră, a fost descoperită la Tmutorokan, la Marea Azovului, reprezentând delimitarea unui vechi principat cu același nume. Măsurătoarea aceasta, care

(5) F. V. Mareš, *Dva objevy starych slovanskych nápisu* (v SSSR u Smolenska a v Rumunsku), Slavia, 20, 1951, p. 497-514.

arată cât de departe în apa mării mergea hotarul acelui principat, este prea modernă în formă şi în conţinutul ei. Oameni de ştiinţă, răuvoitori ai prestigiului moscovit, au arătat că această inscripţie este un falsificat al unui hatman căzăcesc, care voia astfel să ridice preţul pământului de pe malul mării de Azov, vândut ţariţei Caterina II, când aceasta, după desmembrarea Poloniei, întinsese hotarul imperiului până la Marea Neagră.

Cetitorul neprevenit şi onest se va întreba cu drept cuvânt: ce importanţă au aceste studii, rezultate ale unei munci îndelungate din partea unor eruditi, care se complac în a căuta copite de cai morţi ai trecutului la distanţe atât de mari? Pentru observatorul atent, cu spirit critic, ele au o mare importanţă. Cum vedeţi, ele sunt aşezate într'un spaţiu geo-politic peste care s'a întins imperiul rusesc dela hotarele Finlandei ciuntite până la Marea Neagră, adică în spaţiul de cucerire moscovită. Această expansiune trebuia justificată prin mituri istorico-politice. Acest rol a revenit eruditilor, care doar pentru astfel de treburi sunt hrăniţi ca o clasă privilegiată. Eruditii naţionali trebue să creeze pe hârtie State şi civilizaţii de care are nevoie omul politic şi trebue să dovedească originea rusească a acestor creaţii. Ei trebue să distrugă orice păreri contrare dăunătoare acestui scop, cum este de pildă teoria acceptată a învăţatului danez V. Thomson, care, încă în 1877, a arătat, în conferinţele sale ţinute la Oxford, că primele formaţiuni politice din basinul Niprului de jos sunt de origine normandă, cum de altfel indică şi vechea cronică rusească ([6]).

Primul război mondial a oprit această înaintare a ghetarului rusesc spre marea caldă a Mediteranei, prin trădarea cauzei aliaţilor de către revoluţia rusească. Al doilea război, prin biruinţa dela Ialta, a deschis pofta de expansiune şi i-a avansat linia de înaintare spre litoralul de apus al Mării Negre; cu cel din Răsărit terminase în secolul al nouăsprezecelea. Deci terenul trebuia pregătit în Dobrogea, căci odată ajunşi în contact cu Bulgarii lucrurile ar fi mers uşor. Pe Bulgarul Rakovski, deputat în Parlamentul României şi trădător fugar în Rusia fraţilor de sânge, l-au executat prea de vreme, dar au găsit în fanatismul Anei Pauker un pionier mai bun al politicei imperialiste rusesti.

Problema spaţiului a dominat toată istoria rusească. Eminescu a observat cu pătrunderea geniului său politic, că Rusii, lipsiti de adâncime interioară, caută satisfacţii în vastitatea spaţiului din afară, în stepă şi în pustiu, ca un remediu împotriva sterilităţii. Poate acest instinct dureros i-a mânat şi în spaţiul interplanetar.

La inscripţiile amintite mai sus, menite să dovedească prezenţa Ruşilor la izvoarele Niprului cel puţin în aceeaşi vreme cu cea a Normanzilor scandinavi, care nu poate fi tăgăduită pentru secolul al 9-lea, mai trebue să adăugăm descoperirea, după al doilea război, a unei întregi arhive de scrisori, pe coaje de mesteacăn, în săpăturile de sub pavajul străzilor din Novgorod. Aceste interesante

([6]) Cf. V. Thomson, *The relations between Ancient Russia and Scandinavia and the origin of the Russian state*, Oxford & London, 1877.

mărturii ale unei vechi culturi au fost atribuite de reprezentanţii ştiinţei rusesti secolului 12 şi au fost publicate. Dar, după părerea altor specialişti, ele sunt de dată mai recentă, de prin secolul 14-15, şi nu au valoare argumentativă pentru epoca normandă. Un savant francez, examinând materialul dela Novgorod, a observat aceasta în prezenţa unui grup de savanţi ruşi, dintre care unul a replicat netulburat: — «Nu face nimic, noi vom găsi şi inscripţii mai vechi!» Să aşteptăm, fabricile eruditilor nu şomează!

Şi într'adevăr, o astfel de inscripţie mai veche a apărut ca prin farmec, la locul dorit, în canalul prin care Ana Pauker voia să împartă Dobrogea în două, în anul 1950. M'am ocupat în două rânduri de cele şapte cuvinte cirilice de pe piatra de calcar descoperită în castrul roman nr. 8 din apropierea staţiunii de cale ferată Mircea Vodă, şi am arătat motivele fonetice şi morfologice pentru care consider că această inscripţie nu este autentică ([7]). Nu voi repeta argumentele tehnice rămase fără răspuns. Bibliografia în toate limbile s'a aglomerat ca un nor de praf menit să orbească pe creduli. Dar şi cei mai naivi cetitori se vor întreba ce importanţă argumentativă are descrierea pe pagini întregi a formei literei *o* pe hârbul dela Gnezdovo şi în inscripţia din Dobrogea sau în grafiţii dela Preslav în Bulgaria? Pentruce inscripţia dobrogeană a păstrat cuminte numai anul, mai mult sau mai puţin descifrabil? Cum au putut savanţi cehi, ruşi, bulgari să proclame autenticitatea inscripţiei pe care nu au văzut-o decât după o fotografie ştearsă luată în beciul Muzeului Naţional din Bucureşti, nu *in situ* cum s'ar cuveni după elementarele principii ale arheologiei? Arheologii români, cărora le-a revenit ingrata sarcină de a lansa inscripţia, nici n'au încercat s'o descifreze la început. Era prea mult pentru urmaşii marelui Vasile Pârvan, care îi mustra de dincolo de viaţa-i trecătoare. Ei au publicat o fotografie a pietrei de calcar, descoperite lângă zidul Castrului roman dela Mircea Vodă, care fusese răscolit şi studiat încă de Schuchard şi Tocilescu, dar fotografia nu este luată pe locul unde s'ar fi găsit inscripţia, ci undeva în laboratoarele din Bucureştii ocupaţi de Ruşi. Fotografia publicată nu este explicată, ci simplu precedată de un articol tradus din ruseşte «*Importanţa istorică a lucrărilor tovarăşului Stalin pentru studiul comunităţii primitive şi din stadiul sclavagist*» (Studii şi Cercetări de Istorie Veche, Iulie-Dec. 1950, Academia R. P. R.) Poate nu ştiaţi că geniul popoarelor era, pe lângă filolog şi arheolog, şi istoric; iată aveţi dovada! Deocamdată niciun Român nu-şi asocia numele cu marea descoperire dobrogeană aşezată cu pietate în Muzeul Arheologic din Bucureşti. Se nota doar cu modestie: «După unele presupuneri, ar fi cea mai veche inscripţie slavă (anul 943 al erei noastre)». Ale cui presupuneri? Unde au fost făcute? Modestia împiedeca să desvăluie secretul. Dar după ce eruditii cehi, bulgari şi ruşi s'au repezit de au blagoslovit-o cu autoritatea lor, fără măcar să

([7]) *Falsificarea Istoriei*, în Buletinul Bibliotecii Române, II, Freiburg, 1954; *A spurious Slavonic inscription from the Danube Canal*, în The Slavonic and East European Review, XXXVIII, 1960.

fi văzut piatra, Românii s'au simțit obligați, ca gazde ale comorii, să-i închine un studiu voluminos în românește și în rusește. După un timp de carantină în beciul Muzeului din București, astăzi moaștele glorioase ale trecutului slav au fost expuse într'o cutie de sticlă. Un învățat străin cu multă experiență și competență, care a văzut inscripția în beci, îmi spunea cu multă veselie: «Ar trebui să fii orb ca să nu vezi că e un falsificat.»

Dar să admitem că inscripția este autentică și a păstrat cu cuminţenie anul 943 și «în Grecia» scrisă în inscripție cu două greșeli compromițătoare în ochii oricărui epigrafist: o eroare ortografică și una morfologică, ce dovedește ea? Ea ar vrea să documenteze că în anul 943 a existat, acolo unde inscripția a fost găsită, un Stat rusesc, și că această putere politică a întreprins expediții până în Grecia. Este știut din cronice că pe vremea aceea bandele stepei atrase de bogăția fabuloasă a Bizanțului au întreprins incursiuni, pe apă și pe uscat, până la Dunăre și până sub zidurile Bizanțului. Astfel de bande de jaf au trecut desigur și prin Dobrogea și au ajuns până la Silistra. Intr'un număr mai mare, au sosit prin Dobrogea, în 679, Bulgarii de neam mongol și s'au așezat la sudul Dunării ca stăpâni peste Slavii veniți aici dinspre Apus; Bulgarii ugro-fini au fost desnaționalizați. Nu mai era nevoie de piatra de calcar din Castrul dela Mircea Vodă. O bogată bibliografie erudită s'a creat în jurul inscripției Anei Pauker din Canalul dobrogean. Gloriile erudiției slave i-au dedicat studii, dintre care amintesc articolul lui Roman Jakobson, *Vestiges of early Russian vernacular*, publicat în revista americană «The Slavic Word», VIII, 4, 1952; și articolul eruditului rus M. Tichomirov, *O inscripție veche* (în rusește), apărut în «Literaturnaia Gazeta», Nr. 41, 1950; etc., etc.

Aceste amănunte în sine nu au nicio valoare. Ceea ce este tragic în această comedie umană, este pervertirea judecății omenești și umilirea oamenilor de știință întrebuințați în astfel de falsificări, fără a se permite cuiva să exprime o judecată contrară voinței tiranului. Dar această tragedie nu este lipsită nici de nota veselă a comediei. Inscripția din Canalul Anei Pauker a fost beatificată, nu pentru a binecuvânta sângele nevinovat vărsat în acel iad pământesc, necunoscut în Apus fraților întru Hristos, ci ca simbol al gloriei și aspirațiilor naționale slave. Dacă nu credeți sau nu înțelegeți sacrilegiul despre care nu glumesc, vă rog să deschideți cartea de rugăciuni a Ucrainenilor ortodocși din New York și veți găsi acolo, între rugăciunile pentru izbăvirea sufletelor, inscripția Anei Pauker (P. Kovaliv, *Prayer Book, a monument of the 10th century*, New York, 1960; publicată de Scientific Theological Institute of the Ucrainian Orthodox Church of U. S. A.). Institutul teologic produce probabil slujitori ai altarului asemenea acelui preot și mireni din Rutenia subcarpatină, care, după primul război mondial, scriau lui Lenin să le doneze un clopot pentru biserica din sat, pentrucă pe cel vechi îl luaseră Austriecii să-l topească în tun!

Pentru politica de expansiune rusească, însă, inscripția cu pricina servește alte intenții. Ea vrea să evidențieze că în Dobrogea ar fi existat, în secolul al zecelea, un Stat rusesc așezat în spațiul expansiunii imperiului moscovit, între

Carelia finlandeză și Gurile Dunării. In felul acesta Stalin pregătea terenul pentru avansarea ghețarului siberian spre marea caldă. Dar aceasta nu a fost o politică personală a lui Stalin; el a moștenit-o dela țarii albi și a trecut-o moștenire urmașilor săi. Aceștia au lansat aceeași intenție sub altă formă, pentru a înșela pe naivi și ignoranți, gata oricând să organizeze lumea după planuri pe hârtie. S'a lansat de «știința rusă» planul unui stat «economic» moldavo-dobrogeano-bulgar. Nu ne surprinde subtilitatea ruso-bulgărească suportată de naivitatea ungurească, a acestui plan, dar credem că el se putea lipsi de luminile eruditilor români; să fim drepți, ale unei mici minorități, dar Rușii nu lucrează cu majorități.

POSTSCRIPT

In legătură cu acest abuz al științelor umanistice, pentru promovarea unor ideologii politice, va fi de interes cel puțin de cronică să înregistrez alte întâmplări filologice, la care am fost martor sau chiar acuzat. Problema graiului omenesc a preocupat, dela Socrate încoace, pe toți filozofii și gânditorii, pentrucă prin firea ei și prin funcțiunea ei social-politică, vorbirea a fost identificată cu gândirea și este caracteristica distinctivă a unei comunități omenești. Prin funcțiunea ei, limba a dobândit un caracter sacru în istoria omenirii. De aceea nu există gânditor cu renume, care să nu-și fi încercat puterile de a identifica vorbirea cu existența însăși, cu logica, cu psihologia, cu estetica, etc. Dar din secolul al nouăsprezecelea filologia a devenit o disciplină științifică autonomă, numită linguistica, cu metode proprii de investigație, care nu mai pot fi manipulate de imaginația individuală. In același timp graiul național este cel mai primejdios vehicol al ideilor. De aceea această instituție socială nu a putut fi desconsiderată de către ideologii vremurilor.

Rușii revoluționari, cu tendințe universaliste, au fost confruntați dela început cu această problemă. Ei ar fi avut nevoie de o limbă comună, dar lipsiți de un trecut cultural se găseau într'o situație mult mai neprielnică decât biserica Romei. Deci aveau nevoie de timp. Ceea ce se numește Rusia este un conglomerat de națiuni cu limbi deosebite și cu tradiții religioase, culturale și naționale mai vechi și superioare tradiției negustorilor și cuceritorilor moscoviți. Ei se găsesc într'o situație cu mult deosebită de cea a Americanilor, care primesc mereu combustibil nou din Europa pentru a ține în fierbere cazanul în care se topește aliajul noii națiuni. Nu mai puțin adevărat, America de Nord a altoit vlăstarele tinere pe trunchiul unei vechi culturi și tradiții. De aceea Lenin și urmașii au adoptat în rezolvarea problemei etnice aceeași tactică a dialecticei materialiste pe care au folosit-o în «rezolvarea» problemei agrare: a făcut un pas înapoi, ca apoi să sară doi pași înainte, a înscris drepturile la autonomie ale naționalităților în Constituție, organizând între timp morile de asimilare prin toate mijloacele. Unul dintre acestea a crezut că îl va găsi în teoria linguistică. De aceea Stalin s'a proclamat pe sine apostol-filolog și a găsit un discipol în persoana

linguistului Marr, care dăduse bune descrieri ale dialectelor necunoscute din munții Caucazului de amintiri plăcute ale apostolului, și împreună cu Germanul Braun și alți teoreticieni crease, înainte de revoluția rusă, teoria *iafetică,* privită cu suspiciune de linguiștii competenți ai timpului. După această teorie, limbile caucaziene, ca și limbile din jurul Mediteranei preistorice, ar fi resturile unei limbi vorbite înainte de sosirea Indo-Europenilor cuceritori. Acele vestigii pre--indo-europene sunt etrusca, iberica, basca și altele care nu pot fi explicate prin indo-europeană. Au numit teoria aceasta *iafetică,* pentrucă Araratul corăbiei lui Noe nu e departe de Caucaz, iar al treilea fiu al lui Noe, după Sem și Ham, se numea Iafet. Fantezia aceasta nu făcea niciun rău, și doar arăta că autorul ei deviase pe căi primejdioase. Etimologiile lui în sprijinul acestei ipoteze fanteziste au fost părăsite chiar de autorul lor. De altfel Marr spunea în intimitate amicilor săi: Rușii comuniști mă consideră profetul lor filologic, «*tant pis pour eux!*»

Stalin l-a proclamat idolul și oracolul filologiei rusești și a schimbat, în 1931, numele Institutului Iafetic în Institut de gândire și limbă. Timp de 20 de ani, filologii ruși au gândit și au lucrat după calapoadele cioplite de Marr, precum ordona geniul popoarelor, aruncat acum sub gardul Cremlinului. Cei ce nu se conformau, își găseau salvarea în Siberia, în câmpurile de muncă forțată sau în sinucideri, cum a mărturisit însuși marele părinte genial al popoarelor. Intre popoarele liberate, cei mai fanatici discipoli au fost Cehii, Românii și Bulgarii. Marr a creat mai întâi o terminologie nouă pentru filologia lui antiburgheză și anticapitalistă. După teoria lui, numită *stadialism,* graiul omenesc ar fi oglinda mentalității umane într'un anumit stadiu de desvoltare, astfel că odată cu schimbarea stadiului se schimbă graiul, până ce în cele din urmă, după legile dialecticei materialiste științifice, revoluția rusă va duce popoarele la aceeași mentalitate, la același stadiu, la o singură limbă. Evident, în acest drum toți vor trece prin purgatoriul rusesc, căci nu este «științific» ca să intre fiecare separat în paradisul fericirii pe pământ. Limbii românești i se rezerva în acest proces al experimentării marxisto-comuniste un loc de preferință, pentrucă, după judecata filologilor marriști și ... români, ea a fost categorisită ca un amestec slavo-român, un fel de viței cu cap de om, asemănător noilor teoreticieni marxiști. Astfel de concepții filozofico-linguistice au fost create pe baza dialecticei hegeliene, diluată cu idei pozitiviste din Auguste Comte, trecute prin eprubeta științifică moscăcească. Decorul a fost completat de asemenea cu cârpe colorate din trecutul burghez-capitalist, aruncate la groapa de gunoi în Apusul «putred». Termenul 'stadiu' (*stadia, stadialnost*) este *état* din Auguste Comte. Maeștrii ruși au mai adăugat *ergatism,* etapă ergativă cu structură flexionară, etapă (stadiu) posesivă cu structură linguistică aglutinantă, o etapă amorfă cu o structură amorfă, o etapă nominativă cu o structură analitică. Această terminologie talmeș-balmeș nu era înțeleasă de doi oameni la fel, dar toți trebuiau să se conformeze și să scrie volume erudite pe baza ei. Când acești termeni magici au început a-și pierde luciul, profeții genialului filolog

al Cremlinului au găsit alte izvoare de inspirație filologică: structură, supra structură, infra structură. Șefii de școală ai filologiei românești au îmbrățișat cu entuziasm noua învățătură, care nega limbii românești caracterul ei latin. Toate tipăriturile trebuiau să înceapă cu o închinare adâncă lui Marx, Lenin și geniului Stalin. Din curiozitate profesională, am căutat locurile citate din operele noilor profeți referitoare la limbă, și am găsit doar adânca cugetare: Limba este mijlocul de comunicare între oameni!

Dar într'o zi, capriciul dictatorului filolog a proclamat de pe înălțimile Cremlinului că limba română este nu numai latină, dar este cea mai latină între limbile romanice și că există patru limbi latine de Răsărit, nu una singură, adecă limba moldovenească, limba muntenească, limba aromână și limba macedo--română (sic!) Existența istro-românei nu-l interesa, căci nu se găsește în calea proiectelor imperiului rus. Noua concepție avea țeluri politice, care s'au vădit abia mai târziu, sub succesorii genialului îndrumător și conducător al popoarelor, când un academician rus a scos din sac proiectul creerii unui Stat româno-bulgar la Gurile Dunării. Această schimbare la față a filologiei marxiste nu a tulburat de loc pe șefii de școală ai filologiei românești, care s'au repezit, ca muștele la miere, și s'au pus la muncă să dovedească această fărimițare a limbii române, mai ușor de mistuit de politicienii Cremlinului sub ochii somnoroși ai aliaților lor în târgul dela Ialta.

Aceasta era pe scurt situația filologiei progresiste până în anul 1951. Ar fi nedrept, ținând seama de situația politică de atunci, să trecem judecăți pripite asupra tuturora. Viitorul va judeca pe acei ce au făcut hiper-zel de lichelism inutil împotriva propriilor interese, și va ține socoteală de situația tragică a atâtor oameni de caracter, care s'au îndoit ca să nu-i rupă furtuna în zădar. Să-mi fie îngăduit să spun acum cum m'a salvat pe mine din dinții ascuțiți ai câțeilor săi, însuși stăpânul lor, Stalin. După ce am ocupat prima catedră de filologie slavă comparată la Universitatea din Londra, mi-am făcut, după ritualul obicinuit, lecția de inaugurare. In atmosfera de euforie postbelică, atunci când tot ce era rusesc era sacru pentru «inteligența» anglo-saxonă, nu era ușor pentru un eretic să-și mărturisească în mod public eterodoxia, mai ales pentru un schismatic ce lesne putea fi acuzat de interese preconcepute. M'am bizuit totuși pe libertatea convingerilor și nu am fost desamăgit. Am ales un titlu cuprinzător și inofensiv, asemenea conținutului: *Metode vechi și metode noi în filologia slavonă.*

In expunerea acestui subiect a trebuit să mă ocup și de teoriile lui Marr, filologul oficial al imperiului sovietic. Nu știu ce a atras la acea conferință multă lume, care a umplut cea mai mare sală a institutului universitar; de sigur nu persoana aproape anonimă a unui străin. Mulți năvăliră poate să asculte așteptata eulogie a filologiei marxiste exaltate prin reclama presei cotidiene, alții erau partizanii clanurilor numărului mare de candidați fără noroc, puțini prieteni și binevoitori. Expunerea a ținut seama de temperamentul calm al auditorilor, și a fost corectă și fără exagerări în formă, dar respingea fără rezervă

teoriile lui Marr, cu rădăcină cu tot. De aceea aplauzele finale au fost o surpriză neașteptată. Mai surprins însă am rămas de felicitările între patru ochi ale unui coleg cu înaltă situație academică, pe care l-am auzit spunându-mi: Foarte frumos în formă și în fond, și ... ce curaj! — Am răspuns că nu văd nici un eroism în această simplă obligațiune a oricărui cercetător să-și spuie părerea în țara libertății cuvântului și a gândirii.

Lecția inaugurală a fost publicată, în Noemvrie 1949, și înmormântată cu ceremonialul cunoscut al tăcerii. După o jumătate de an, în primăvara lui 1950, am fost invitat de stațiunea de radio BBC, secția românească, să vorbesc despre concepția filologiei slave moderne. Am făcut o expunere scurtă a părții din lecția inaugurală referitoare la filologia lui Marr și am introdus și ideea că nu există o disciplină a literaturilor slave comparate, pe care se străduiesc să o creeze panslaviștii; literaturile slave nu continuă, ca limbile slave, un prototip comun, așa că putem vorbi doar de influențe variate în fiecare literatură slavă. Această idee este un principiu elementar de metodologie și ea a fost enunțată, cu puțini ani mai înainte, în programa Congresului de filologie slavă ce avea să se țină la Belgrad în toamna anului 1939. Iată titlul sub care apare subiectul în agenda acelui congres proiectat: «*L'étude comparée des littératures slaves présente-t-elle, en plus du tableau de leurs influences réciproques, une idée de leurs traits communs par rapports aux littératures occidentales?*» Eu doar răspundeam negativ la o întrebare ce și-o puseseră și alții și arătam de ce nu poate fi vorba de o disciplină a istoriei comparative a literaturilor slave, cum există o istorie comparativă a acestor limbi.

Conferința în limba română dela BBC a interesat autoritatea centrală a stațiunii de radiodifuziune, care m'a invitat să produc un text pentru rețeaua mai extinsă engleză. După ce a fost radiodifuzat acest text, el a fost reprodus în revista săptămânală a radiodifuziunii BBC «The Listener» (13 Iulie, 1950) sub titlul: *Este limba întemeiată pe ideea de clasă? Un filolog examinează ideile linguistice ale lui Stalin,* (în limba engleză). Acest afront nu a mai putut fi trecut în tăcere de către doctrinari și au început a sosi scrisori polemice, la care am refuzat să dau răspuns, căci nu conțineau nicio observație filologică serioasă.

Un alt asalt a venit din Praga, avantgarda panslavismului. In publicația Academiei, «Naša Reč» (Graiul Nostru) XXXIV, I-2, 1950, a apărut un articol de academicianul František Trávnicek, întitulat: *Academicianul Marr și curentul său în linguistică.* Intr'o notă de subsol academicianul ceh observă cu adânc dispreț: «Este într'adevăr caracteristic cine și unde a atacat în ultimul timp, într'un mod grosolan și neștiințific, pe N. J. Marr și școala sa: *emigrantul român* în lecția sa inaugurală, la Școala pentru Studii Slave și Europene de Răsărit, din Londra, tipărită în «The Slavonic and East European Review», XXXIII, No. 70, Noemv. 1949.» Dacă atacul este științific sau nu, vor hotărî alții, dar grosolănia este numai din partea academicianului lui Șveic. In același timp academicianul ceh spune: «Totodată este atacat articolul program, care a apărut ca introducere la revista cehă «Slavia». Nu este nevoie de niciun comentar.» Evident, Șveic nu vede decât atacuri din toate părțile, de care el nu se apără, ci doar condamnă la dispreț universal pe cel de altă părere, când nu-l poate arde pe rug. Impotriva detractorilor apuseni, academicianul apără vehement idolul filologiei rusești, acuzând Apusul putred că nu a înțeles importanța nu numai filologică, ci și socială (*sic!*) întemeiată pe dialectica materialistă. Idolul Marr este însă nu numai eroul filologiei sovietice, ci și martirul burghezilor capitaliști, declară academicianul Șveic: «Marr și teoria lui iafetică nu a fost înțeleasă și din această cauză Meillet a numit-o 'propagandă sovietică', iar Englezul Allen: 'trâmbița răsunătoare a bolșevismului'. Este firesc ca lumea capitalistă să se apere împotriva socialismului, noua ordine socială, și să apere vechea ordine capitalistă». Așa vorbește discipolul Șveic al geniului filologic de pe Cremlin, revelat lumii prin oracolul său Marr. Din fericire acest academician nu e de loc reprezentativ nici al poporului ceh, nici al vechei instituții de știință creată de iluștri predecesori. Adevărații reprezentanți ai științei cehe, colegi și prieteni ai infamului emigrant român, au fost distruși în holocaustul războiului, aruncați în închisori, izgoniți dela catedre. Șveic este însă totdeuna triumfător și iese deasupra.

Și mai multă furie și vulgaritate caracterizează reacțiunea altui academician ceh, Frank Wollman, apărută în revista «Slavia» (XX, I, 1950), pentrucă cineva a îndrăznit să conteste existența disciplinei comparative a literaturilor slave. Nu se permite, după canoanele ordinei noi, unui «emigrant» să exprime altă părere, chiar dacă ea este controversată în public. Roboții dogmelor impuse nu admit deviație dela normele lor. Dogmele sunt setoase de sânge ca un lup flămând, a spus Lucian Blaga, și academicienii în chestiune sunt o ilustrare a acestui adevăr.

In această situație, așteptam, după apariția în revista «The Listener» din 13 Iulie 1950, să mă văd atacat de colții lupilor flămânzi nu numai cehi, ci și sovietici, care se vor repezi să apere dogmele marriste. Am observat însă, prin Mai-Iunie 1950, că în fiecare Marți ziarul «Pravda» din Moscova publica articole filologice discutând doctrina lui Marr. Primul articol a apărut în 9 Mai 1950, scris de profesorul caucazian din Tiflis, Cicobava, care combătea doctrina oficială. Articolele din «Pravda» au produs confuzie și suspiciune în rândurile linguiștilor ruși, obligați să ia parte la această discuție publică. Discuția semăna cu interogatoriile poliției secrete, care încep cu chestiuni indiferente cu scopuri mai depărtate. Multe eseuri produceau mila de bieții oameni, care făceau toate eforturile să spuie și da și nu, căci nu știau ce cursă li se întinde. In fine, în ziua de 20 Iulie 1950, vulpoiul Cremlinului a slobozit pisica din sac. Articolul lui Stalin din «Pravda», care încheia «discuția», condamna total doctrina lui Marr și răsturna idolul de pe soclul său, unde el îl cocoțase pentru adorarea tuturora timp de douăzeci de ani. Pronunciamentul «geniului popoarelor» amenința cu fulgere și trăsnete nu numai pe Marr, ci și pe toți adulatorii lui, care astfel au contribut împreună la distrugerea atâtor vieți de oameni învățați trimițându-i în pustiul Siberiei, în câmpuri de muncă forțată sau la

sinucidere. Lumea a rămas încremenită și fiecare aștepta, ca bietele animale la abator, cui îi va veni rândul. Și, ca nu cumva cineva să creadă că acest pronunciamento filologic este numai o hotărîre a partidului, a doua zi articolul din «Pravda» a fost reprodus în «Izvestia» alături de bugetul Statului, pe aceeași pagină cu rezultatele alegerilor Consiliului Suprem și cu un amendament adus Constituției Sovietice. Când știrea a ajuns în București, marii sacerdoți ai filologiei românești se găseau în ședință și paradoxala veste le-a paralizat orice capacitate de reacțiune. Noroc de inspirația șefului, care a găsit formula salvatoare: «Tovarăși, lumina ce luceşte din capul marelui geniu al popoarelor este atât de puternică, încât ne-a orbit. Să ridicăm ședința, ca să ne reculegem!»

Dar, orice rău aduce și un bine. Aceste întâmplări tragi-comice m'au salvat pe mine din dinții setoși de sânge ai academicienilor lui Șveic și ai altora ce trebuiau să continue. Am tot așteptat continuarea răfuielii promise, care nu voia să vie. Veneau doar glumele prietenilor și cunoscuților care mă întrebau ce vești le mai pot spune din Cremlin, cu care trebue că am legături secrete ...

In încheiere, să punem o întrebare academicienilor, furioși apărători ai doctrinei dialectice marxiste aplicată filologiei: dacă această doctrină este infailibilă pentrucă este «științifică», dacă acești eruditi o aplică cu bună credință și din convingere marxisto-dialectică — cum spun ei — pentru ce nu au continuat să apere și să lucreze după principiile impuse de Stalin-Marr timp de 20 de ani? Pentru ce nu continuă cu invectivele lor triviale împotriva profanatorilor zeilor pe care i-au adorat? Astfel de academicieni bine hrăniți nu inspiră decât milă omenească. Departe de noi gândul de a confunda sau de a solidariza înaltele instituții de cercetări științifice cu câțiva indivizi oportuniști, strecurați în vremuri tulburi. Nu numai decența, dar logica și bunul simț, refuză să considere pe aceste ființe ca personalități reprezentative ale comunității din care spun că fac parte: ei sunt bieți roboți manipulați de interese cu totul străine de interesele științei, și chiar opuse intereselor națiunii din care fac parte.

Logica și bunul simț comun omenesc sunt total opuse «științei dialecticei materialiste», o sperietoare pentru burghezo-capitaliști, de care și comuniștii râd. Ei sunt conștienți (cei inteligenți) că au înlocuit o formulă superstițioasă cu o alta și mai fără sens, pe care o aplică atunci când le convine. Astfel, păcatul în filologie al lui Stalin-Marr a fost spălat și făcut să dispară, dar crima politică din 1940 a creionului prea tâmp al lui Molotov, care a furat pământul României — al Basarabiei și al Bucovinei — nu a fost înlăturată. Doar autorul ei a fost pensionat. In acest caz «dialectica materialistă» a fost aplicată după rețeta lui Conu Leonida. Pensia acordată de «reacționari» nu poate fi atinsă, iar «revoluționarii» vor mai acorda încă o pensie. Și macabra tragi-comedie omenească își continuă cursul. Cortina încă nu a căzut.

Grigore NANDRIȘ

ÎNSEMNĂRI

EXPOZIȚIA LUI GEORGE APOSTU LA PARIS

Cu George Apostu tânăra sculptură românească are dubla șansă a unei expresii moderne și a întoarcerii spre izvoare de autentică vechime. Atunci când André Malraux afirma că «nu mai există artă populară pentru că nu mai există popoare», el se gândea de sigur la occidentalul citadinizat până pe praguri de sate, ignorând însă spații răsăritene ca România, în care vechimea a dăinuit vreme îndelungată odată cu înțelepciunea, într'un sat neatins de contagiunea orașului. Aici stă și un noroc și un impas. Norocul de a rămâne pe trepte de vechime, fără însă a fi închis în primitiv, impasul de a mai putea face, după Brâncuși, plecând dela aceleași izvoare și dela aceeași înțelegere românesc-țărănească a lucrurilor, faptelor și mersului stelelor, artă modernă. Avem impresia că George Apostu se bucură de acest noroc și că depășește impasul. De sigur, demersul său ar fi neautentic dacă l-ar ignora pe Brâncuși. Infruntând, dimpotrivă — vitejește și cuminte — această inevitabilă vecinătate, admițând chiar referințele la teribilul înaintaș, Apostu cere lemnului alte secrete, pare a se îndrepta spre o altă cale. Coloana nu mai este fără sfârșit, ea se transformă în «mobil», la îndemmâna oricui, gata să se învecineze cu el, să i se supună, amenințând totuși să-l închidă în pădurea ei de semne.

S'a spus că, plecând dela o artă ne-figurativă, ca aceea populară românească, Apostu ar crea personagii (vezi prezentarea sculptorului de către Denys Chevalier) și că, în această trecere, sau metamorfoză, ar sta o parte din originalitatea lui. N'avem impresia că lucrurile sunt atât de simple. Apostu nu crează mai întâi personagii, ci filiații. Descendențe. Arbore genealogic ce din fiu în tată urcă spre străbuni. Tot astfel nu personagii ne oferă Apostu, ci dialoguri secrete între ele. Ce-și spun interminabil acel tată și acel fiu, dacă nu certitudinea de a coborî din același copac? Și nu prin seva copacului comunică între ei, fără mediația cuvântului, nici a gurii care să-l enunțe, cu o știință mai veche, care este aceea a murmurului pe care totdeauna același vânt l-a dăruit aceloraşi copaci? Există de sigur o familiaritate a lui Apostu cu pădurea. Nicio clipă el nu trădează vocația formală a materialului său. Dacă

fluturii săi pot fi supuși mișcării, este și pentrucă arborele cunoaște și el, în frunzișul lui de deasupra, această mișcare, această unduire, această capacitate de transformare. Tot astfel dialogurile de care pomeneam, se săvârșesc într'un univers închis, și nimic din vorbele spuse nu scapă secretul copacului. Dacă la primitivi sculpturile în lemn materializează, cum spunea un critic, visul fabulos al țărănimii și aduc spiritele naturii printre oameni, la Apostu lemnul vorbește un limbaj mai secret: magia e între oameni și n'are nevoie de materializări. Relația cu cosmosul se face prin însăși materia, spiritele sunt de mult încarnate în noi și n'au nevoie să fie exprimate prin figurații fabuloase.

Universulul lui Apostu e natural și greu. Natural, cum naturale sunt la nivelul țăranului, toate lucrurile pământului; greu, pentru că se află cu temeliile în pământ, de parcă ar avea nevoie de seva ce trece prin rădăcini pentru a exista. Nimic nu s'a rupt încă de țarină. Nici fluturii lui Apostu nu sunt ispitiți de sbor. Se înalță de sigur — ce pot face altceva fluturii decât să se înalțe? — dar cu o extremă frică: păstrând contactul cu solul. De aceea, poate, ne duc cu gândul la o pădure în care ne-ar închide pe noi înșine sau la un țintirim, unde dialogul ar fi dus de data aceasta de fluturi și de acei morți care ar continua să le dea povețe subterane de purtare cu teamă pe pământ. Știm de sigur că această impresie de cimitir românesc nu vine doar din imaginea literară pe care ne-o evocă fluturii lui Apostu, ci din felul însuși în care-și sculptează șuruburile uriașe (pe undeva o poartă, pe undeva o coloană, pe undeva o cruce). Dar nu e numai atât. Sculpturile lui Apostu nu sunt românești numai pentru că respectă o ierarhie a semnelor crestate țărănește pe lemn, dar și în măsura în care presupun acel dialog subteran cu moșii și strămoșii. Fără vorbe, așezate, implântate în adânc, ele cuprind o pildă, învățământ, o poveste esențială, spusă foarte demult, uitată de vorbe, păstrată în lucruri și gata să ne fie rostită din nou.

Ne întrebăm dacă Apostu este cunoscut cum trebue la el acasă. Dacă nu cumva, sub eticheta atât de la'ndemână a folklorului, nu se trece cu vederea și povestea și tâlcul din pietrele și lemnele lui. Ar fi păcat, nu pentru succesul lui personal, dar pentru că prin Apostu sculptura românească ni se pare a cunoaște o a doua șansă de a vorbi un limbaj universal. Nu vrem să comparăm pe Apostu cu Brâncuși. L-am strivi sub această comparație anormală. Brâncuși a fost Dumnezeu tatăl, creator al celor văzute și nevăzute din arta modernă, și repetiția genezei nu e cu putință. La umbra lui Brâncuși nu poate crește nimeni. Nu spunea însuși Brâncuși, gândindu-se la Rodin, că «nimic nu crește la umbra acestor copaci uriași»? Umbra aceasta nu poate să nu ispitească, a poposit și Apostu la ea, dar pare a fi ieșit acum la lumină și a fi apucat pe calea lui proprie. Dacă ne întrebăm deci de este destul de apreciat la el acasă, o facem din grije pentru această cale; n'ar trebui îndepărtat de pe ea, ci încurajat, dimpotrivă, s'o continue, pe limba lui și numai a lui. «Mă aflu la lucrurile esențiale», spunea Brâncuși spre sfârșitul vieții. S'ar putea ca George Apostu să fi pornit și el spre acele lucruri esențiale, și din posibila întâlnire cu ele, să iasă o nouă isbândă a sculpturii românești.

M. L.

«IN ȚARA LUI ENESCU...»

Revista «Musica» dela Paris, no 154 (Martie 1967), se deschide ca de obicei cu un carnet de note al lui Bernard Gavoty. Suntem imediat reținuți de titlu: *Au pays d'Enesco*. Citim și interesul se preschimbă în întrebare. Deoarece ceea ce i s'a întâmplat lui Bernard Gavoty la București este o palmă dată tuturor acelora care au prestigiul cultural românesc peste hotare, de nu în suflet, cel puțin pe buze. Întâmplarea sau pățania aceasta aruncă o îndoială majoră asupra procesului de liberalizare culturală din România și dovedește că o astfel de liberalizare rămâne fățarnică, atâta vreme cât în aparatul de partid se află mai departe aceiași oameni, cu aceeași mentalitate și aceeași incompetență. Și care caută, din prostie, lipsă de pregătire sau agățare de posturi, din nostalgia tenace a stalinismului simplificator, sau toate laolaltă, să golească pe dinăuntru așa zisa liberalizare, să mențină sub frazeologia ei care aduce foloase, metodele eficacității vechi. «Carnetul» lui Gavoty lasă impresia că în România, la nivelul aparatului pomenit, totul nu e decât un joc sinistru, cu cinisme și complici, o fațadă aurită, pe care orice vânt o aruncă la pământ, și în locul căreia apare cunoscutul peisagiu cu gratii intelectuale și aberații acumulate, legate în mănunchiul dogmei de ieri.

Să citim deci articolul. Bernard Gavoty, în urma unei serii de convorbiri înregistrate la postul de radio francez cu George Enescu, a scris o carte. Azi, în anii «recuperării culturale», Bucureștii s'au hotărît să traducă această carte. Și l-au invitat pe cunoscutul muzicolog francez «în țara lui Enescu». Pentru a-l așeza între doi funcționari ai «cenzurei» și a-l pune, ca în vremea de aur a stalinismului, să treacă la epurarea propriului său text cu foarfecele... Aceleași care i-au trunchiat pe Eminescu, pe Bălcescu, pe Caragiale, pe toți. E posibil ca o astfel de operație să se petreacă azi? Cu o personalitate de prestigiul lui Bernard Gavoty? Răspunsul îl aflăm citând din Gavoty: «O mare parte a după-amiezii este consacrată amputării uneia din cărțile mele consacrate lui Enescu, de frazele» primejdioase «care l-au alarmat pe amabilul meu traducător. Sunt singur în fața a doi funcționari, politicoși dar foarte întristați de încăpățânarea mea».

Acești doi «funcționari», sau cei care i-au delegat pentru o astfel de «sarcină», nu-și puteau oare da seama că acest proces de epurație nu va rămâne ascuns? Că n'au de a face cu vreun biet scriitor român destul de prudent, păstrând amintiri epidermice de teroare, pentru a nu scoate niciun cuvânt? Că totul, de

data aceasta, se va ști? Sau, cel puțin nu citiseră discursul secretarului lor de partid, al lui Ceaușescu, în care acesta vorbise și despre Palat și despre o anumită linie a burgheziei românești, pentru prima oară în termeni aproape pozitivi? Sau acum, «funcționarii» nu mai sunt obligați să se țină la curent cu discursurile șefului de partid și să urmărească evoluția unei politici care tinde spre desatelizarea de Rusia? De unde ieșeau acei doi funcționari? Direct din anii 1948-1952? Inviați ad-hoc și neștiutori de tot ce s'a petrecut — sau a avut aerul că se petrece — între timp? Așa ar părea după argumentele date de ei lui Bernard Gavoty.

Primul argument privește pe «marea prietenă dela Răsărit». Iată ce spun Funcționarii lui Bernard Gavoty: «Trebue oare menționată sdrobirea României de către Uniunea Sovietică»? (Enescu el însuși o făcea în aceste Convorbiri). «N'ar fi politicos pentru prietenii noștri sovietici. De altminteri a fost vorba mai curând de o *cucerire pașnică*». Și Gavoty comentează: «Ar sfârși prin a mă face să cred în niște jocuri inocente între vecini care se ceartă în glumă, dar care se înțeleg în fond cum nu se poate mai bine». Aceasta este deci noua versiune a partidului: cucerire pașnică? Credeam că se vânturâ mai curând teza unei «revoluții», a unei «insurecții» populare. Dacă a fost o cucerire pașnică, atunci partidul n'a fost decât instrumentul unei țări străine. Ceea ce se apropie de adevăr, dar se îndepărtează de versiunea oficială. N'ar fi oare util ca cei răspunzători să se pună de acord asupra felului în care vor să rescrie istoria?

Al doilea argument privește Palatul regal. Același Palat menționat favorabil în discursul amintit din 7 Mai. Dar care acum trebue suprimat. Citâm iarăși din Bernard Gavoty: «E oare necesar să se menționeze numele suveranilor care domneau în 1914? (îl întreabă Funcționarii). Poporul român n'a reținut decât amintirea crimelor și neputinței lor..., poporul român n'ar înțelege. Obiectez că Enescu a fost prietenul personal al Regelui Mihai. Snobism, mi se răspunde».

Tot cu Palatul. Un intermediu bufon, cum îl califică Bernard Gavoty. «Citasem o frază a lui Reynaldo Hahn, prezentat Reginei Maria cu prilejul conferințelor rostite de el la București. El făcea un tablou încântător al Suveranei și adăoga: «Am avut în nenumărate rânduri cinstea și plăcerea de a fi primit la Palat». Interlocutorii mei discută asupra frazei litigioase... «Păstrăm descrierea—spune unul — deoarece, la urma urmei, nu e vorba decât de fizicul Reginei. Era frumoasă, fie!, acceptă el cu un imens suspin. Dar vă rugăm să suprimați un cuvânt: plăcerea. Că Reynaldo Hahn era oarecum mândru de a se duce la Palat, e admisibil: saloanele erau vaste, mobilele foarte frumoase, și erau flori de nici nu mai puteai respira. Dar să-i fi făcut plăcere, e imposibil. Nimeni azi, n'ar mai pricepe un astfel de sentiment. Toată lumea ar fi neplăcut impresionată». Și Bernard Gavoty conchide: «Democrație populară, câte victime imolate în gloria ta, câte puerilități se înfăptuesc în numele tău»!

Ne mai rămâne ceva de adăogat?

M. L.

«AVENTURA DE LA LIBERTAD»

Acesta este titlul noii cărți pe care George Uscătescu o publică la «Instituto de Estudios Politicos» din Madrid, în colecția «Ideologias Contemporaneas», alături, printre alții, de Branko Lazitch sau Lucien Laurat, autentici demistificatori ai unor mituri «socialiste» moderne, golite de orice substanță. Cum era și firesc, lucrarea lui George Uscătescu depășește limitele înguste ale unei sociologii a libertății, pentru a adânci problema libertății, aventura ei, cum se exprimă atât de frumos autorul. Intr'adevăr, George Uscătescu face apel în studiul său la filosofie și istorie, dar și la religie, la literatură și arte în general. Demersul său e plin de opțiuni stufoase, de incursiuni fecunde, de potențări *deschise*. «Aventura libertății» e aventura însăși a omului, a condiției lui, într'o vreme în care această condiție e supusă unor multiple agresiuni, cele mai multe secretate — paradoxal — de omul însuși. E meritul cugetătorului român de a despărți apele, de a surprinde implicațiile pe care această aventură le presupune, într'o lume ce-și spune, nu odată, liberă, tocmai pentru a îmbălsăma datele libertății.

In cele 9 capitole ale cărții, George Uscătescu reușește să descrie meandrele acestei patetice aventuri și — lucru mult mai important — să ne oblige la o neîntreruptă meditație, la riscul asumat al întrebării. Dar să citâm aceste capitole, pentru că ele desvălue o justă rânduială a unui material extrem de rebel: «libertate-necesitate»; «libertate și adevăr»; «asupra libertății politice»; «ideologie și libertate»; «tradiție și viitor»; «tehnică și libertate»; libertatea religioasă». In această arhitectură de armonioase construcții, George Uscătescu interoghează spiritele cele mai diverse. Dela Heidegger până la Raymond Abellio, când e vorba de filosofie, dela Tocqueville până la exegetul său lucid din vremea noastră, Raymond Aron, când e vorba de esența însăși a politicului, dela William Blake până la Ernst Jünger și suprarealiști, când e vorba de creația artistică.

Evident că tratând o problemă atât de vastă, e totdeauna loc și pentru alte implicații. (Așa, de pildă, noi am fi făcut apel, la capitolul «libertate-adevăr», și la Karl Jaspers care în ciuda detractorilor lui suficienți — a compus pagini de antologie pentru a «descrie» raporturile existențiale dintre cele două tărâmuri, al adevărului și al libertății; alteori i-am putea reproșa autorului că a acordat un interes prea mare unui fals gânditor politic ca Maurice Duverger, neglijând în s c h i m b pe Jeanne Hersch, care a scris pagini definitive despre procesul ideologiilor). Toate acestea sunt însă simple jocuri intelectuale care nu știrbesc întru nimic arhitectura cărții. Ele confirmă, dim-

potrivă, interesul studiului lui George Uscătescu, studiu ce incită și ispitește disponibilul. Remarcabile ni se par, mai ales, considerațiile sale despre tehnică, considerații ce completează anumite studii ale sale mai vechi, și care adâncesc profilul ambiguu al ideologiilor moderne. Dar partea cea mai interesantă a cărții o alcătuește ultimul capitol, în care autorul, atunci când studiază libertatea religioasă, discută anumite constante spirituale ale ortodoxiei, fapt ce se impune ca o datorie, parcă, din partea unui intelectual român. *Aventura de la Libertad* completează cum nu se poate mai bine chipul acestui umanist autentic, pentru că mereu neliniștit, care este George Uscătescu.

V. I.

«L'UOMO E L'OMBRA» DE J. POPPER

J. Popper a publicat la una din cele mai de seamă edituri italiene (Vallechi Editore) o importantă carte întitulată *L'Uomo e l'ombra. La vita di Galileo.* Nu e vorba nici de un roman propriu zis, nici de o biografie și nici — mai ales — de o biografie romanțată. E vorba de altceva: de un fel de esseu în care scriitorul român interpretează comportamentele acestei mari figuri istorice, care a ispitit și pe alți scriitori moderni, de n'ar fi să citäm decât pe Bertold Brecht. Meritul lui J. Popper este acela de a fi situat pe alte portative de conștiință tribulațiile dramatice ale existenței lui Galileo Galilei. Se știe că această existență pune în cauză un anumit fel de a trăi libertatea, libertatea creatorului față de putere. Esseul-povestire (în sensul modern al cuvântului) al lui J. Popper ia distanțe față de interpretarea brechtiană, pentru a da libertății ce i se cuvine. Carte adâncă, în plus scrisă cu un real talent literar — acolo unde literatura se înfășoară în întrebare existențială — cartea lui J. Popper desvălue identitatea unui nou și autentic scriitor în exil. De altfel, încă înainte de apariția acestei cărți, esseurile pe care J. Popper le-a publicat în reviste italiene de prestigiu ne vestiseră nașterea unei vocații.

F. R.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI IN NOUL FENOMEN TEATRAL PARIZIAN «CAFÉ THÉÂTRE»

«Café Théâtre», titlul nu pare serios, dar acoperă una din manifestațiile cele mai interesante, în domeniul teatrului francez, după ivirea, imediat după război, a tinerelor «companii» care au adus scenei, cu mijloace sărace, autorii și expresia sa cu adevărat modernă.

«Cafeneaua-teatru» e un fenomen de export. A sosit la Paris din Greenwich-Village, și a început modest, în Saint-Germain des Près, la două cafenele, Royal și Distinguo. S'a crezut că va rămâne limitat la aceste două cafenele (din care, între timp, una a ars, și alta a renunțat la astfel de veleități) și la o formulă hibridă, între cabaret și teatru. Când însă săptămânalul «Arts» (din 15/II/1967) își intitula un reportaj

«Trăim Anul I al Cafenelelor-teatru», el înregistra și extinderea unui fenomen și crearea unei mode. S'au ivit vreo douăsprezece cafenele-teatru — din care cele mai multe nici nu mai sunt propriu zis cafenele, aspectul de cabaret dispare, teatrul iese victorios, mai mult încă, spațiul nou a și creat noi forme de expresie, și noi autori: cafeneaua-teatru s'a transformat în laborator de noi experiențe. S'a ivit o nouă geografie pitorească a Parisului. Intre «La Vieille Grille», «l'Absidiole», «Au Boeuf à l'Escamote», «La Bombarde», etc., spațiul scenic se reinventă în pivnițe, în bărci pe Sena, sau în cafenele. Peste tot sărăcia mijloacelor impune alte soluții: în loc de costume: un element doar de costum; mișcarea uneori interzisă, alteori exacerbată dar cu un altfel de joc: când spațiul e strâmt, jocul realist trebue anulat, el se strânge, devine hieratic; în locul justificării psihologice apare simbolul. Intr'o pivniță cu ecou, șoapta ia valoarea unui țipăt. Totul este de regândit.

Aceste câteva considerații despre cafeneaua-teatru au și scopul de a semnala o prezență românească la începutul acestei noi mișcări. Monica Lovinescu, care făcuse parte în primii ani ai tinerelor companii, din compania Nicolas Bataille (se știe sau nu se prea știe, rolul pe care l-a jucat în montarea primei piese a lui Eugen Ionescu: *La Cantatrice Chauve*), a semnat, în Ianuarie 1967, regia unuia din cele mai remarcate spectacole de café-théâtre: *Les Amoureux ont abouti,* piesă într'un act de Alla Budin, în pivnița medievală a cafenelei-teatru din Cartierul Marais, «Au Boeuf à l'Escamote», de fapt mai mult un mic teatru decât o cafenea. In acest teatru de buzunar, slujindu-se de lumină, de înregistrări magnetice, și dirijând pe cei doi actori, Anne-Marie Nat și Christian Bouillette, spre un joc extrem de sever calculat și de eficace, Monica Lovinescu a recreat astfel impresia de înnăbușeală dintr'o rachetă cosmică în care sunt iremediabil închiși cei doi călători ai anilor 3000, cele două marionete ce nu-și vor dobândi o identitate umană decât de-a lungul sbuciumului pentru a ieși din racheta în care i-a închis un incident technic, și de care nu-i va mai deslega decât moartea. In mai puțin de un ceas, doi actori, la numai câțiva pași de public, trec pe trei planuri de joc: stilizarea comică a marionetei, realismul jocului psihologic, descompunera înceată, larvară, a morții, și ea stilizată la extrem.

Succesul de public, și observațiile unor cronicari dramatici (printre care Robert Abirached), au arătat că acest spectacol insolit a fost în același timp un spectacol reușit. Această reușită a fost confirmată și de un turneu în Anglia, în luna Aprilie, a aceluiași spectacol, tot în versiune franceză, în aceeași regie și cu aceiași actori.

F. R.

O DEMISTIFICARE LITERARĂ

Studiul pe care Luc. Bădescu l-a publicat, acum trei ani, în «Revue d'Histoire Littéraire de la France»,

despre «debuturile pariziene ale lui Alphonse Daudet», continuă să preocupe pe istoricii literari (și nu numai pe cei francezi). După polemica dusă, în aceeași revistă de prestigiu, cu profesorul J.-H. Bornecque, a cărui teză despre Daudet a fost serios sguduită de cercetătorul român, noi piese se adaogă acum la dosarul deschis cu o extremă violență de interpretare de Luc. Bădescu. Intr'o excelentă lucrare consacrată lui Daudet de un istoric literar american, Murray Sachs (*The Career of Alphonse Daudet*, — Harvard University Press, 1965, 228 p.), teza lui Luc. Bădescu se bucură de toată atenția autorului acestei lucrări. In capitolul «Mit și realitate», în care Murray Sachs confruntă pe Daudet cu acei pe care el îi numește «revizioniștii», citim: «Dacă Orient poate fi suspectat de sensaționalism gazetăresc, se găsesc totuși două voci mult mai savante, ca J. Vier și Luc. Badesco care, în publicații savante și de răspundere, văd în Daudet pe «unul dintre cei mai ingenioși paraziți ai literaturii franceze» (Vier), sau «un ins mânat de această nevoie calculată cu multă grijă de a-și reface trecutul și de a opera cu orice preț o reconversiune retrospectivă dela iluzie la existență» (Luc. Badesco). Mai departe, Murray Sachs constată că în urma acestor două luări de poziție, imaginea tradițională a lui Daudet e grav amenințată.

Adăogăm că la «bibliografia critică» a lucrării sale, cercetătorul american caracterizează, semnificativ, studiul lui Luc. Bădescu, după cum urmează: «cercetare savantă, care îndreaptă o serie de erori, însă argumentare tendențioasă». (In realitate, Murray Sachs ia distanțe față de negativismul radical al cercetătorului român, pentru a-și putea, în felul acesta, apăra teza sa ce pune accentul pe un fel de ambiguitate a personalității lui Daudet (p. 189). Murray Sachs nu uită, pe de altă parte, să amintească (p. 191) nici de «schimbul de scrisori, pe un ton îndârjit, provocat de articolul d-lui Badesco» dintre acesta și J.-H. Bornecque.

In sfârșit, un alt ecou, de data aceasta în revista «Studi Francesi», dela Torino: E. Caramaschi se ocupă într'o recenzie specială de același studiu și de opinia lui Luc. Bădescu, «solidamente documentata».

V. I.

MARIA DROC

Participarea pictoriței românce, Maria Droc, la Pavilionul Spaniol dela Bienala din Veneția de anul trecut, ale cărei colaje abstractizante, lucrate în texturi mixte, au fost apreciate de critica internațională, ne-au amintit de prezența acestei excepționale artiste care face cinste exilului. (Ultimul număr al «Revistei Scriitorilor Români», «ilustrat» de Maria Droc, dovedește și calitatea etică a acestei artiste care nu uită să se aplece și peste realitățile noastre spirituale din pribegie).

Până în 1956, Maria Droc a făcut o pictură figurativă, a cărei originalitate a fost și ea subliniată la vremea cuvenită. Dela această dată, Maria Droc trece la abstracționism, urmând o linie de evoluție logică, adică dela forme schematice, până la cele mai libere și chiar «aformale» (*action painting*). In această evoluție a utilizat diferite materiale, urmărind în același timp o «descromatizare» a culorii, care se reduce doar la unele indicații. Prin acest limbaj plastic, Maria Droc încearcă să exprime anumite situații poetice.

Artista trăiește în Spania, fiind unanim apreciată și invitată la cele mai importante expoziții, atât naționale, cât și în străinătate. Vom cita doar câteva. *Madrid*: «Exp. de Blanco y Negro» (1958), «Quatro pintores actuales» (1960), «Artistas españoles contemporáneos (1963); *Barcelona*: «Pintores extranjeros en España» (1963), Salón femenino de Arte actual (1965), «Salon de Mayo» (1966); *Paris*: Galérie de Beaune (1965), Galérie Arnaud (1958); *Milano*: Expoziție colectivă la Brera (1960); *Bruxelles*: Galerie Saint-Laurent (1956), Palais des Beaux Arts: Arte Español contemporáneo (1961); *Londra*: Tate Galery: «Modern spanish Painting» (1962); *Viena*: Academie der Bilder-Kunste: Junge spanische Maler (1963); *Berlin*: «Arte español contemporáneo» (1961); *Bonn*: «Arte español contemporáneo» (1961); *Wolframs-Eschenbach (Germania)*: «International Malerei» (1961); *Helsinki*: «Arte español contemporáneo» (1961); *São Paolo*: «VII Bienal de Arte Internacional» (1963); *Mexico*: «Exposición de Arte Español actual», (1963); *New-York*: Expoziția din Pavilionul spaniol la «Feria Mundial» (1964); *Pretoria*: Muzeul de Artă Modernă (1966); *Johannesburg*: Muzeul de Artă Modernă (1966), etc., etc.

Opere ale Mariei Droc sunt de asemenea achiziționate de Muzeul de Artă Modernă din Madrid, Muzeul de Artă Modernă din Lisabona, Muzeul de Artă Modernă din Barcelona. Precum și în colecții particulare din Spania, Franța, Italia, Elveția, Statele Unite și țări din America de Sud.

F. R.

O ISTORIE A SCULPTURII MONDIALE DE IONEL JIANU

După cele trei studii de bază tipărite la editura «Arted», despre Brâncuși, Zadkine și Bourdelle, Ionel Jianu publică la editura «Fernand Nathan» din Paris, *La Sculpture et les Sculpteurs*. E o lucrare de un caracter puțin deosebit. Dat fiind scopul de popularizare al acestei colecții Ionel Jianu a trebuit să facă unele concesii, să se adapteze unui public mai puțin familiarizat cu problemele subtile ale artei. Omul sfințește însă locul: Ionel Jianu a reușit, și în cadrul acestor limite impuse, să ne dea o carte nu numai folositoare, dar instructivă, agreabilă, scrisă într'un stil de destindere rodnică. Există apoi un merit deosebit al lucrării, ce se cere relevat: Ionel Jianu nu s'a mulțumit, așa cum se procedează de cele mai multe ori în asemenea cazuri, cu o istorie a sculpturii mediteraneene, o sculptură legată doar de spațiul european. El a în-

tocmit o istorie a sculpturilor și a sculpturii cu adevărat mondiale, deoarece găsim integrată aici și arta egipteană, și pe cea japoneză, chineză, pre-columbiană, arta Africii Negre și arta oceaniană. Dela preistorie până în zilele noastre, și în întreaga lume, această istorie a sculpturii e un inventar povestit, de reale calități. Trebue să subliniem, în sfârșit, că această lucrare cuprinde 242 de ilustrații comentate de Ionel Scântee și Nicole Rey. *A. A.*

AUREL VLADIMIR DIACONU

In epoca dintre cele două războaie mondiale s'a ridicat în România o generație de intelectuali, care au știut să îmbine spiritul de finețe cu pasiunea pentru artă. Sensibilitatea, rafinamentul, intuiția și vasta lor cultură au creat un climat prielnic, care depășea cu mult hotarele provincialismului, pregătindu-i pentru înfăptuiri de dimensiune universală.

Din păcate, vitregia vremurilor a împiedecat rodirea, în fază de maturitate, a acestor tinere speranțe. Vântul de nebunie care a bântuit și în țara noastră i-a împrăștiat pe unii, a curmat prea de timpuriu, în condiții tragice, viața altora. Puțini, prea puțini, au fost aceia care, în ciuda atâtor amare adversități, au izbutit să se realizeze.

Tinerii de odinioară au ajuns astăzi oameni vârstnici, în amurgul vieții. Și pe măsură ce vremea trece, numărul lor scade tot mai mult, sub apriga vrere a soartei.

Ne-a părăsit, la începutul acestui an, încă unul dintre prietenii de gânduri și de altădată, Aurel Vladimir Diaconu.

Imaginea lui, acum când încerc s'o evoc în cuvinte, se înscrie în filigrana unei desăvârșite curtoazii, a unei rafinate inteligențe, a unei adânci devoțiuni pentru artă.

Imi amintesc de casa lui din strada Traian, unde tablourile lui Petrașcu, Pallady, Iser și Ciucurencu, alese cu un gust sigur, alcătuiau un cadru minunat pentru nesfârșitele noastre dezbateri despre rosturile lumii, ale literaturii și ale artei.

Imi amintesc de admirația noastră comună pentru Marcel Proust și de exegeza plastică a romanului «In Căutarea Timpului Pierdut», pe care Aurel Vladimir Diaconu a întocmit-o cu atâta pricepere și grijă minuțioasă.

Imi amintesc de prietenia care l-a apropiat de pictorul Petrașcu și de excelenta monografie asupra operei sale, pe care a publicat-o prin 1945, la editura Fundațiilor Regale Culturale, lucrare premiată de Academia Română.

Imi amintesc de sprijinul pe care l-a acordat tinerilor artiști, de rezistența lui în fața exceselor realismului socialist, de rodnica lui activitate la Editura în limbi străine.

Dar în afară de meritele activității sale publice, cei care l-au cunoscut pe Aurel Vladimir Diaconu i-au prețuit calitățile umane, mărinimia și vocația prieteniei.

S'a stins, departe de țară, la Buenos Aires, și dispariția lui ne întunecă parcă restul drumului pe care-l mai avem de străbătut până la cel din urmă hotar. *I. J.*

DIN ACTIVITATEA FUNDAȚIEI REGALE UNIVERSITARE CAROL I

Conferințe

24 Ianuarie 1966

Două comunicări în limba franceză au fost făcute, la sediul Fundației, cu ocazia comemorării zilei Unirii Principatelor. Prima, evocatoare a momentului istoric, punea in lumină meritul unui distins cercetător exilat, domnul Em. Bogdan, care a prezentat o seamă de scrisori necunoscute de istoricii români, din epoca urcării pe tron a lui Al. Ioan Cuza.

— «Noua Constituție Română și implicațiile ei politice» a fost titlul celei de a doua conferințe, a domnului Ministru G. Caranfil. Care sunt consecințele practice ale «garanțiilor» consemnate în noua Constituție? Căci teoretic nimic nu amenință în România libertatea cuvântului, a presei, a reuniunilor, etc. Numai acțiunile fasciste sunt interzise: dar care sunt criteriile ce le definesc?

Denatalitatea

Problema denatalității în România a fost examinată într'o ședință specială a Fundației, la 25 Februarie. Domnul Gr. Filiti, autor al unui studiu deja comunicat diverselor publicații românești și streine, a desvoltat un comentariu deosebit de interesant, justificând titlul ales: «O gravă problemă românească». Raportul între mișcarea demografică și fenomenul industrializării a fost privită în perspective mai largi decât cele românești și acest lucru accentua caracterul insolit al denatalității în România, explicabilă prin elemente de ordin moral. Ele însele consecințe ale mizeriei materiale și tiraniei.

Unirea Basarabiei

Comemorarea Unirii Basarabiei a avut loc la sediul Fundației, conferențiar fiind domnul Em. Bogdan. Noi aspecte ale istoriei românești au fost prezentate de cercetătorul român: «Momente eroice, tragice și anecdotice din trecutul Basarabiei».

10 Mai

Sărbătoarea națională a României, organizată în fiecare an de Fundație, și la care participă un numeros public român și francez, nu are numai un caracter spectacular: muzică românească, cuceritoarele dansuri. Distinși oratori francezi și români au adus de fiecare dată o substanțială contribuție de domeniu istoric și politic. Astfel, la 10 Mai 1966, profesorul Emil Turdeanu a găsit elementele unei elocvente sinteze istorice pentru a situa personalitatea Regelui Carol I (se împlineau 100 de ani dela sosirea lui în țară), în tradiția domnească a Românilor. In victoria celui ce a comandat trupele la Plevna, poate fi găsită revanșa istorică a cruciadei învinse la Nicopole, unde Mircea cel Bătrân n'a fost ascultat.

Politica României

La 10 Iunie, având ca subiect «Politica actuală a României — Documentele celui de al IX Congres al Partidului Comunist Român» domnul Ministru Caranfil a făcut în fața publicului francez și românesc reunit la sediul Fundației, o minuțioasă analiză a doctrinei și «gesturilor» politice ale regimului comunist; limitele liberalizării, echivocul unor poziții internaționale mai recente.

Comemorarea Unirii Transilvaniei și Bucovinei
Comemorarea lui Coșbuc

Ședința dela 1 Decembrie, inaugurând anul universitar 1966-1967, a fost consacrată comemorării Unirii Transilvaniei și totodată centenarului nașterii unui reprezentativ poet al acestei provincii: George Coșbuc.

Era normal ca alocuțiunea profesorului V. Veniamin să aibă un caracter mai politic... și destul de actual, dacă ținem seama de ferma luare de atitudine față de unele manifestări propagandistice maghiare ce s'au manifestat în cursul anului 1966.

Conferința doamnei Anina Rădulescu-Pogoneanu «George Coșbuc, rapsodul liric al neamului românesc» reunea calitatea erudiției cu farmecul unei bune poezii prezentate. Căci pariul câștigat de conferențiară presupunea dovada directă că George Coșbuc nu e numai un poet «consacrat». Deaceea exigența critică, deaceea citarea unor versuri, nu toate cunoscute, dar toate relevând adâncimea lirică a unui mare poet și interpret al ethosului românesc.

Unirea Principatelor
Re-valorificări critice

Doi oratori și la 24 Ianuarie 1967. Despre Unirea Principatelor a vorbit secretarul Fundației, domnul Théodor Cazaban. Nu amintim decât concluzia, în legătură cu aberația unui partid anti-unionist și mai ales «închipuirea» care a putut exista în cancelariile unor state evoluate, totuși, în 1859, că unirea Moldovei cu Muntenia ar putea fi împiedecată: «Este politica arta de a contrazice istoria, spre a o întârzia?» Intrebarea se poate pune și astăzi în cazul reunificării Europei, a Germaniei, a României.

Conferința domnului C. Amăriuței, ținută în aceeași zi punea problema unei noi critici pentru re-valorificarea multor scriitori români. Punctul de plecare era apariția unei cărți ca «Poveste cu Țigani» de L. M. Arcade, căci titlul conferinței o viza: «O carte nouă, o carte arhaică», dar conferențiarul ducea analiza până la constituirea unei teorii a limbajului, revelator în adevăratele opere de artă al arhaicului, începutului radical. Putința extaticului prin artă.

Spolierea din 1812

Deosebit de interesante, tocmai pentrucă prea puțin cunoscute, textele citite de dl. N. A. Gheorghiu, în cadrul conferinței: «Mărturii contemporane asupra raptului Basarabiei (1812)». In fața numerosului public francez și român, o substanțială comunicare în cinstea datei Unirii Basarabiei cu patria: 27 Martie 1918

Sărbătoarea Națională a României

Obișnuitul succes al programului artistic din seara de 10 Mai 1967 a fost iarăși precedat de două alocuțiuni. Domnul Theodor Cazaban a reamintit evenimentele ce au urmat declarației de independență cu 90 de ani în urmă; bine înțeles răpirea celor trei județe basarabene de aliații ruși ajutați, în mod atât de decisiv, la Plevna.

Oratorul francez a fost domnul Jean Albert Sorel, vice-președintele Societății Scriitorilor (Société des Gens de Lettres). O conferință în care n'a lipsit aspectul mărturiei politice — chestiunea Basarabiei — și care a entuziasmat publicul prin calitatea elogiului adus României. Ne referim în special la bogata evocare de nume românești ce strălucesc în cultura franceză.

CUPRINSUL

Pag. :

Mircea VULCĂNESCU, Cartea a treia, Despre sărăcie și despre moarte, de Rainer Maria RILKE 3

OAMENI ȘI SITUAȚII

Emil TURDEANU, Titu Maiorescu 23
Ionel JIANU, Sculptorul Constantin Arămescu 27
N.-A. GHEORGHIU, Cronica poeziei 29
Monica LOVINESCU, Doi scriitori autentici 32

ZODIA CANCERULUI

Grigore NANDRIŞ, Excursie toponomastică: Un sufix toponimic și o teorie istorico-politică 35

ÎNSEMNĂRI

Expoziția lui George Apostu la Paris (M. L.) 63
«In țara lui Enescu...» (M. L.) 65
«Aventura de la Libertad» (V. I.) 67
«L'uomo e l'ombra», de J. Popper (F. R.) 68
Prezențe românești în noul fenomen teatral parizian (F. R.) . . 68
O demistificare literară (V. I.) 69
Maria Droc (F. R.) 70
O Istorie a Sculpturii Mondiale, de Ionel Jianu (A. A.) . . . 71
Aurel Vladimir Diaconu (I. J.) 72

24 Ianuarie 1966 — Noua Constituție Română și implicațiile ei politice — Denatalitatea — Unirea Basarabiei — 10 Mai — Politica României — Comemorarea Unirii Transilvaniei și Bucovinei — Comemorarea lui Coșbuc — Unirea Principatelor — Revalorificări critice — Spolierea din 1812 — Sărbătoarea Națională a României.

ERRATUM

Ultima planșă care însoțește articolul d-lui Mihai Niculescu din numărul 5 al Revistei noastre, despre «Sculptorul Const. Antonovici», nu reprezintă un «Autoportret», cum s'a cules din greșală, ci portretul maestrului Const. Brâncuși

PUBLICAȚIILE FUNDAȚIEI REGALE UNIVERSITARE CAROL I

Fr.:

1. BULLETIN SCIENTIFIQUE ROUMAIN:
   - Tomul I (1952), 148 pagini 12
   - Tomul II (1953), 192 pagini 12
   - Tomul III (1954-55), 180 pagini 12
   - Tomul IV (1956-57), 116 pagini 15
2. REVUE DES ÉTUDES ROUMAINES:
   - Tomul I (1953), 241 pagini și VIII pl. 12
   - Tomul II (1954), 266 pagini și VII pl. 18
   - Tomul III-IV (1955-56), 260 pagini și III pl. 18
   - Tomul V-VI (1957-58), 331 pagini și V pl. 25
   - Tomul VII-VIII (1959-60), 421 pagini și VI pl. . . 25
   - Tomul IX-X (1961-1962), 262 pagini și III pl. . . . 25
   - Tomul XI-XII (1963-1964), sub tipar
3. FIINȚA ROMÂNEASCĂ:
   - Tomul I (1963), 196 pagini 10
   - Tomul II (1964), 192 pagini 15
   - Tomul III (1965), 212 pagini 15
   - Tomul IV (1966), 254 pagini 15
   - Tomul V (1966), 170 pagini 15
   - Tomul VI (1967), 80 pagini 5
4. Pour un cinquantenaire scientifique: MARIO ROQUES ET LES ÉTUDES ROUMAINES, Paris-Gembloux, 1953. In-8, 222 pagini și V pl. 14
5. LA POLITIQUE DE PAIX DE LA ROUMANIE A L'ÉGARD DE L'UNION SOVIÉTIQUE, par Al. Cretzianu. Paris, 1953. In-12, 16 pagini 2
6. ŞTEFAN CEL MARE. Mesagiul Majestății Sale REGELUI MIHAI I. Cuvântul înainte al Comitetului de Direcție al Fundației. Emil Turdeanu, *Ştefan cel Mare* (1457-1504). Paris, 1954. In-12, IV + 51 pagini și 1 pl. în culori 3
7. DON CARLOS DE VIANA, dramă în patru acte, de Alexandru Ciorănescu. Paris, 1954. In-12, 147 pagini . . 3
8. OMUL ŞI PĂMÂNTUL ROMÂNESC ÎN LUMINA LITERATURII NOASTRE, de Mihai Niculescu. Cu o prefață de Basil Munteanu. Antologie de proză și versuri românești. Paris, 1955. In-8, XXV + 764 pagini și XXV pl., o hartă cu localitățile menționate în volum. Exemplarul broșat 35
   Exemplarul legat în pânză, titlul aurit 40

Fr. :

9. MĂRTURIA POEZIEI, de Virgil D. Vasiliu. Paris, 1957. In-12, 109 pagini 2

10. ÎNSEMNĂRILE UNUI ŢĂRAN DEPORTAT DIN BUCOVINA, de Dumitru Nimigeanu. Cu o prefaţă de Grigore Nandriş. Paris, 1958. In-12, 245 pagini 4

11. LE PROBLÈME DE LA «COEXISTENCE» RELIGIEUSE AVEC LE COMMUNISME, par l'abbé Pierre Gherman. Paris, 1958. In-12, 37 pagini 1,50

12. JURNAL DE COPILĂRIE, poeme de Vintilă Horia. Paris, 1958. In-12, 72 pagini 3

13. NOTE SUR LE DÉVELOPPEMENT DE L'INDUSTRIE CHIMIQUE EN ROUMANIE, SELON LE DERNIER PLAN QUINQUENNAL DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN, par l'Ing. G. Patraulea. Paris, 1958. In-12, 50 pagini 1,50

14. LE LIVRE ROUMAIN À TRAVERS LES SIÈCLES. Exposition présentée dans le cadre des *Journées d'Études Roumaines* (24-26 janvier 1959), par Émile Turdeanu. Paris, 1959. In-12, 55 pagini şi VI pl. 3

15. POVESTEA VORBELOR, de Mihai Niculescu. Paris, 1959. In-12, 140 pagini 6,50

16. VIE MUSICALE D'UN VILLAGE. Recherches sur le répertoire de Drăguş (Roumanie), 1929-1932, par Constantin Brăiloiu. Paris, 1960. In-4, 164 pagini 20

17. CANARE 1960, de George Ciorănescu. Paris, 1961, In-12, 49 pagini 3

18. LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE CONTRE LA CULTURE FRANÇAISE, par Marcel Fontaine. Paris, 1962. In-12, 252 pagini, 21 ilustraţii în

19. UN POÈTE ROUMAIN EN ESPAGNE: ALEXANDRE BUSUIOCEANU, de George Ciorănescu. Paris, 1962. In-12, 34 pagini 3

20. FRUCTUL DE A TRĂI, Antologie poetică, de Alexandru Busuioceanu; şi un esseu de Virgil Ierunca. Paris, 1963. In-12, 174 pagini 6

21. ROMÂNEŞTE, de Virgil Ierunca. Paris, 1964. In-12, 276 pagini 12

22. SCRIERI, de G. M. Cantacuzino; cu o introducere de Virgil Ierunca. Paris, 1966. In-12, 216 pagini 10

23. FARMECE, de Mira Simian. Paris, 1966. In-12, 40 pagini 5

5 F